

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

„Men kom, som forveer os alle Ting at gøre lægt
ind over det, som vi lider eller fortaar, efter den
Magt, som er virksom i os; heri være Der i
Menigheden og i Kristne fæls igennem alle Gleyter
i Evighedsens Evigheden! Amen.

Epist. 3, 20-21.

NAADE OVER NAADE

ET TAKNEMMELIGHEDENS TILBAGEBLIK
OVER MANGE NAADEAAR

VED

C. ASSCHENFELDT-HANSEN
PASTOR EMER. - LANGAA

O. LOHSE · KØBENHAVN 1930

FOR NORGE: LUTHERSTIFTELSENS BOKHANDEL

OSLO

**Printed
in Denmark
MISSIONSTRYKKERiet
(ved A. Siebuhr)
Kbhvn. V.**

FORORD

»*Naade over Naade*«, det har i mange Aar staaet klart for mig, at saaledes skulde Titelen være, om jeg skulde faa Lov til at skrive en Tilbageblikkets Bog som denne. Ordet fra 2den Mosebog Kap. 33, 19, hvor Herren siger til Moses: »*Jeg vil lade al min Godhed drage forbi for dit Ansigt*«, har lyst for mig, medens jeg har nedskrevet disse Minder. Denne Bog skulde gerne være et Udtryk for min inderlige Tak for megen, megen Barmhertighed, der blev mig til Del i mit lange Liv. Og under hele Arbejdet med denne Bog har det været min Bøn, at Herren maatte faa *al Æren*, at han, vor dyrebare Frelser, Gud Faders uudsigelige Gave til os, maatte herliggøres. »Jeg er et Intet, men Kristus mit alt«; denne Helligaandens Tone skulde gerne klinge gennem alle disse Mindeblade.

Langaa, den 10. Juni 1930.

E. Steffenfeldt-Hansen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Min Barndomstid (Bov – Højslev)	9
Latinskoletiden	16
Studentertiden	21
Huslærer. -- Solopgangens Tid	26
Min Kapellantid i Halsted-Avnede paa Lolland (1880 —82)	30
Sognepræst i Sæby Købstad (1882—92)	51
Livsvækkelsen i Sæbys Omegn	63
Indre Missions Arbejde i videre Kredse	78
Arbejde for Hedningemissionen	87
Rejsepræst for kirkelig Forening for den indre Mis- sion i Danmark (1892—96)	99
Paa Lolland igen — i Embede igen (Sognepræst i Slemminge-Fjelde fra Foraaret 1896 til Efter- aaret 1904)	110
Til Vestjylland (Præst i Nørre Nissum fra 1904 til 1914)	122
Mit sidste Embede (Gjern-Skannerup fra 1914 til 1926)	132
Det sidste Kapitel	150

Min Barndomstid.

(Bov—Højslev.)

I Bov ved Flensborg er jeg født d. 28. Juni 1856. Den lille By er jo kendt fra Krigsaaret 1848. Der var min Fader Præst. Jeg er glad ved at være en Sønderjyde. Da jeg blev født, var Bov jo dansk, og Herren skal have Tak, nu, da jeg skriver disse Linier, er Bov dansk igen. Præstegaarden er den samme som nu, blot er der bleven sat en Tagetage paa. Jeg var kun 5 Aar, da Fader blev Sognepræst i Nørre-Jylland, saa jeg har ikke mange Mindrer fra Bov. Dog nogle. Et Slags nationalt Minde er den Glædesfølelse, der fyldte mig, da vi fire Søskende en Gang stod paa den lille Høj i Præstegaardshaven og fik Lov til at vise en Dragon Vejen til Flensborg. Han gjorde Honnør for os og spurgte, hvor Vejen gik til Flensborg. Det syntes mig en Ære at maatte gøre denne ranke, lyseblaa Soldat en Tjeneste.

Præstegaarden ligger lige op til Kirkegaarden. Ad en Gang hen over Kirkegaarden naæde man over til den lange Bygade. Her havde jeg min første Udflugt paa egen Haand, da jeg var tre Aar gammel. Jeg skulde om til Købmanden paa den anden Side Kirkegaarden. Moder fulgte mig til Laagen, saa skulde jeg selv klare Resten. Da jeg havde naæet Kirken, der ligger midt paa Kirkegaarden, svigtede Modet mig, og jeg tænkte paa at vende om. Men da jeg saa tilbage, saa jeg Moders kære Ansigt henne

ved Laagen, hun holdt Øje med mig. Saa skød jeg Hjer-
tet op i Livet, som man siger; jeg skammede mig ved
at give tabt, naar Moder saaledes gav Agt paa mig, og
jeg fuldførte Rejsen, kom stoltelig tilbage med det, jeg
skulde have, og med Godter i Tilgift. Men Moders tro-
faste Blik derhenne fra Laagen kan jeg se endnu den
Dag i Dag. Det var ikke blot den Dag, hun vaagede over
mig; det gjorde hun, saa længe hun levede, hendes For-
bøn skylder jeg mere, end jeg kan udsige og forstaa.

Den 7. August 1856 blev jeg døbt i Bov Kirke. Det
var min Morfader, *Provst Asschenfeldt* fra Nikolaikirken
i Flensborg, der forrettede Tjeneste ved min Daab. Han
sagde: »Nu giver jeg dig, lille Barn, hele mit Navn.« Saa-
ledes var det, jeg bærer min Morfadere fulde Navn og
saa min Faders Navn Hansen. Deraf Navnet Asschenfeldt-
Hansen, et langt Navn, et Navn, der i Stavemaade af gode
Venner kan radbrækkes ganske frygteligt ved Udeladelse
af et passende Antal Bogstaver. Vilhelm Beck sagde, at
han tænkte altid paa mig, naar han en Gang aarligt skulde
underskrive de mange Indremissionærers Instrukser; saa
glædede han sig over, at han ikke skulde skrive mit lange
Navn, men kunde nøjes med det korte: V. Beck. — Min
Morfar var en troende Præst; han var vokset op i Ra-
tionalismens mørke Tid (født 1791), men kæmpede sig
igennem til en levende Tro paa Gudslammet, det Ord om
Jesu Død og Blod. Han var digterisk begavet og skrev
mange skønne kristelige Digte og ogsaa Salmer. Paa sine
Rejser som Præst (en Tid ogsaa som »Superintendent«
(Biskop) for det sydlige Sønderjylland) havde han lagt
Mærke til de smaa, sølle Hyrdedrenge, som den Gang
havde det meget drøjt, maatte »vogte« baade hellig og
søgn, i al Slags Vejrligt. Han skrev da en lille Bog (»Hir-
tenbüchlein«, en lille Bog for Hyrdedrenge) med Skrift-
ord og Salmeverv m. m. — Tanken var, at Hyrdedrenge,
der ofte maatte forsømme Skoleundervisningen, skulde
have denne lille Bog at trøste sig med. —

Min Morfader døde 3 Uger efter, at han havde døbt mig. Det er skønt at se i hans efterladte Dagbøger, hvorledes han hver Nytaarsaften, ligesom Aftenen før sin Fødselsdag, tager Hjertets Regnebræt frem og gør sin Sag op med Gud. — Han talte tysk, men var en dansk-sindet Mand, som ogsaa min Fader var det.*)

Enkelte Gange har jeg prædiket i Bov Kirke baade i den tyske Tid og nu efter Genforeningen. Men mest af alt drages mit Øje hen til Døbefonten. Det er stort, usigeligt stort at være døbt. »Tænk, jeg er døbt«, synger N. P. Madsen i sin smukke Sang om Daaben. Derfor bliver ogsaa Stedet, hvor man blev døbt, kært for en.

Som lille Dreng i Bov Præstegaard fik jeg Strubehoste og var Døden saare nær. Lægen havde erklæret, at jeg — paa Sygdommens Højdepunkt — ikke maatte sove, for saa vilde jeg let blive kvalt. Moder maatte saa tage sig den svære Opgave paa at holde mig vaagen; hun maatte prikke mig med en Naal og gøre sig haard, hun med det ømme Moderhjerter. »Lad mig sove!« sagde jeg, men jeg maatte jo ikke sove. Det har ofte siden staaet for mig som et Billede paa Guds faderlige Tugt. Vi maa jo ikke falde i Søvn aandeligt talt; saa maa Herren ofte bruge Naalen, volde os Smerte, for at vi kan holdes vaagne. Det er Kærligheden, der staar bagved ogsaa de smertefulde Tugtelse. Det kan dette Barndomsminde give Forstaaelse af.

I Oktober 1861 flyttede mine kære Forældre nord- og

*) Nylig afdøde Provst Fenger har i sin Bog: „Erindringer fra mit Liv“ (S. 64) skrevet, at han en Tid boede i min Bedstefaders Præstegaard hos en af dennes Eftermænd (Pastor Ewaldsen), og han føjer til, at der var et Rum i Præstegaarden, hvor „en tidligere Præst, Pastor Aschenfeldt, sagdes at rumstere ved Nattetide“. I Anledning af dette taabelige Rygte meddelte jeg Provst Fenger, at der allerede paa min Bedstefaders Tid (efter min Moders Beretning) var et Rum i Præstegaarden, over hvilket der, uvist af hvilken Grund, hvilede en vis Uhygge, saa det Rygte laa forud for Bedstefaders Tid. Min troende Bedstefader hvilede ved Korsets Fod, og den Hvile er fast i Liv og Død. — Provst Fenger beklagede i sit Svar denne i hans Bog fremsatte Ytring om min Bedstefader og lovede ved eventuelt nyt Oplag at tage denne Bemærkning tilbage, men han naaede jo ikke at faa det gjort.

vestpaa, Fader var udnævnt til Sognepræst for *Højslev, Dommerby og Lundø* Pastorat ved Skive. Men Bov minder mig dog i Hu saa mangen Gang. Maatte Jesuslivet ret vaagne i Bov! Som troende Mennesker føler vi os som »alles Skyldner« (Rom. 1), men maa derfor heller ikke glemme at bede for det Sted, hvor vi først saa Dagens Lys.

Højslev-Tiden.

Vi kørte op til Højslev med Heste og Vogn. Der var kun faa Jernbaner den Gang (Oktober 1861). Vort Tøj var sendt til Skive pr. Skib. Højslev ligger en god Mil fra Skive. Præstegaarden var meget gammel og ret en Rotterede. Mælken maatte opbevares ved at sættes paa Brædder, der var hængt op under Loftet. Rotterne prøvede stadig paa at springe op paa disse Brædder for at naa Mælken. Det var ikke hyggeligt, særligt for Fader og Moder, der kom fra den gode og tiltalende Præstegaard i Bov. Vi Børn (tre Søstre foruden mig) vænnede os snart til Rotterne, og det fornøjede os, naar der Morgen efter Morgen var fanget Rotter i Fælden. Men mest glædede det os at færdes i den storslaaede Natur, der præger Højslev. Mager var Jorden, Lyngbakker var der mange af, men hvilken Udsigt! Limfjorden, der naar ind til Skive, laa en lille halv Mil borte, og hinsides den saa man Skive By med Krabbesholm Skov og Salling Land. Naar Morgensolen skinnede ind over Skive Bys røde Tage, og Fjordens Vover glimrede i Solskinnet, hvor var det et prægtigt Syn! Et lille Kvarters Gang ovenfor Højslev Kirke og Præstegaard ligger Bruddalsbakker, hvorfra Udsynet er endnu langt mere vidtstrakt. I Kikkert kunde der fra Bruddalsbakker øjnes en Mængde Kirker (ogsaa Viborg Domkirke); der saa man ogsaa ind over Himmerland. Den nu forlængst udtørrede Tastum Sø (ved Højslev Station) laa den Gang endnu med en glitrende

Bølgeglans. Det var en storslaaet, frisk og fri Natur at vokse op i. Hvor var det dejligt om Vinteren at sus paa Kjælk nedad de lange Bakker! Og om Sommeren gjorde vi sommetider en Tur til Staarup og tog et Bad i Limfjorden. I den store Kirke var vi meget interesserede i at se den mægtige Gravsten over Herremanden, Rigsraad Bjørn Kaas (fra Staarupgaard) og hans Hustru. Den Begravelse var fra 16. Aarhundrede. Selve *Staarupgaard* med sine gamle Bygninger ligesom den gamle Herregaard Ørsløvkloster, der laa i Nabosognet, var vi ogsaa glad ved undertiden at gæste. Der var noget af Middelalderens Præg over disse gamle Herregaarde. Særligt Ørsløvkloster med de dybe Kældere gjorde et noget skummelt Indtryk paa os Børn.

Her i Højslev oplevede vi det »Sorgens Aar«, som det blev kaldt i en Almanak, 1864. Jeg mindes endnu saa grant, da Kong Frederik d. 7. døde i Efteraaret 1863, og der blev ringet over ham i alle Landets Kirker. Ogsaa vi Børn havde en Følelse af den Landesorg, der gik over Folket, forenet med en Anelse om, at svære Tider forestod. Saa brød Krigen ud, Dannevirke blev rømmet, det var saa vemodigt altsammen. En Morbroder var med i Krigen som Intendant ved Aarhus Dragoner. Da de danske paa Tilbageslaget passerede Skive, kom der Bud fra min Onkel, om ikke vi kunde komme derind og mødes med ham. I Sneslud kørte vi derind, forbi de udsatte Vagtposter, og naaede da at hilse paa vor Onkel. Det gjorde os saa ondt for de danske Soldater, der vadede om i Snesjappet. — En Tid efter kom saa de fjendtlige Tropper. Jeg mindes endnu den Nat, da vor gamle Avlskarl kom ind til os i Sovekammeret og meldte, at vi skulde have otte danske Husarer i Indkvartering, »og Fjenden er i Hælene paa dem,« føjede han til. De første, der kom, var Østerrigere. De var for Resten meget venlige og erklærede, at de vilde meget hellere slaas med Prøjserne end med de danske. Siden kom Prøjserne. Min Søster

og jeg stod oppe ved Kirken og saa op mod Landevejen ved Bruddalsbakker; derfra skulde Prøjserne komme. Jeg husker saa nøje det underlige Indtryk, det gjorde paa os, da vi saa først een Mand og saa to og to og saa fremdeles dukke op paa Bakketoppen. Saa vidste vi Besked og løb hjem og fortalte, at nu kom de. Det var ikke let at have de mange Soldater i Kvarter. Men for os Børn var det en Oplevelse, historiske Minder, der ikke glemmes.

Da Sønderjylland kom under tysk Regimente, drog mange unge Sønderjyder op til Danmark for at undgaa at komme i tysk Krigstjeneste. Og fordi Fader havde været Præst dernede, søgte mange af disse unge op til vore Forældre i Højslev. Man haabede jo paa Opfyldelse af Pragfredens Paragraf 5, at Nordslesvig skulde blive givet tilbage til Danmark. Men da Østerrig i 1866 blev overvundet af Prøjserne, blegnede Sønderjydernes Haab for en Tid. Jeg ser endnu for mine Øjne det Telegram i den lille Skive-Avis, der meldte om Slaget ved Sadova, at 80,000 Østerrigere var taget til Fange. Det blev til en lang Ventetid. Men en Fryd er det ikke mindst for os, der er født i Sønderjylland, at Nordslesvig nu atter er dansk. Nogle Gange var vi dernede paa Besøg i den tyske Tid. Første Gang 1866. Da kørte Fader med egne Heste og Vogn derned igen. Hvor var det interessant at rejse paa den Maade fremfor som nu at rejse med Toget. Man saa jo ganske anderledes hele Landskabet. Vi kørte over Viborg til Knudstrup, derfra til Nørre Snede. Det var mine Forældres Tanke, at vi skulde overnatte i Nørre Snede Kro. Men Moder syntes ikke om Lejligheden, og saa kørte vi videre til Lindved Kro ved Vejle. Men det var Guds gode Haand, der ledede det saa, at vi ikke kom til at overnatte i Nørre Snede; thi samme Nat brændte Kroen, og Ilden begyndte i Gæstestalden, hvor vor Vogn og vore Kufferter vilde have været anbragt. — Gennem Thystrup, hvor min Fader i sin Tid havde været Kapellan,

naaede vi saa omsider til den gamle Egn ved Bov. Men de tyske Gensdamer og hele det tyske Tryk, der prægede Nordselsvig, gjorde et ubehageligt Indtryk paa os. Hvor ganske anderledes, da vi var nede for at stemme ved Genforeningen og saa Danebrog vaje rundt omkring. Bov Sogn stemte dansk ved Genforeningen og danner jo nu Grænseskel til det tyske Sydslesvig. Flensborg, mine Forældres Barndomsby, fik vi jo desværre ikke med tilbage.

Barndomstiden i Højslev var i mange Maader minderig. Vi voksede op i et kærligt Hjem, hvor vi fra smaa af lærte at søge vor Hjælp hos Herren. Højslev Pastorat som hele Fjends Herred var kun lidet aandeligt bevæget. Der var den Gang i Højslev megen Drikfældighed, og det regnedes ikke for nogen videre Skam at have en Rus. Kirkegangen var efter gammel Skik og Vane god. Men det var vel mest kun ydre Skik. Der var en Masse Overtro blandt Mennesker. Varsels- og Spøgelschistorier fyldte ofte Samtalen. Dog har jeg et Par Barneminder fra den Tid, der vidner om, at der ogsaa var dyb Længsel i adskillige. Jeg ser hende endnu, den ligblege Kvinde paa Lundø, der, syg til Døden, hviskede: »Gennem Ørken maa vi gaa for til Kanaan at naa.« Og jeg mindes en Aftenstund i den nybyggede Præstegaard deroppe ved Landevejen; jeg sad i Stuen til Vejen, min Fader og en Gaardejer fra Dommerby sad i Stuen ved Siden af og havde en alvorlig Samtale om *Vished* i Troslivet. Det rørte stærkt ved mit Barnehjerte. Gaardejeren nævnte de Salmelinier: »O, lad mig ej til Hvile gaa, før jeg derom kan Vished faa.« De Linier minder mig altid om hin Aftenstund. Herren har mange Maader at drage døbte Mennesker paa. Ogsaa saadanne Minder drager og kalder. Herrens Veje til vor Sjæl er mangfoldige. — Og saa var vi Børn under Forbøn. Der var Knæ, der bøjede sig for vor Skyld. Det er stor Naade at være under Guds dragende Haand fra lille af.

Latinskoletiden.

I otte Aar, fra jeg var 5 Aar, til jeg blev 13 Aar, gik jeg i Landsbyskolen i Højslev. Det var gammeldags Undervisning, men vi blev vel øvede i Læsning, Retskrivning og Regning samt, hvad der siden ofte har glædet mig og gavnet mig, i Bibelhistorie og Lærebog. Vi lærte jo Stoffet grundigt, saa vi kunde det udenad, ogsaa alle de gode Skriftord fra vor Bibel, der findes i Balslevs Lærebog. Nutildags lærer Børnene saa lidt udenad, og Følgen bliver, at deres Viden bliver saa usikker. Det kan jo gerne være, at det kostede os Møje og Besvær, men Besværet med at lære udenad er glemt, medens Udbyttet, et solidt Kendskab til Børnelærdommen, ikke er glemt, men bevares hos os til vor Død. — Lad være, at en Del af det, vi lærte, en Tid laa hen som en Slags ubenyttet Kapital; da Guds Aand fik Magt i mit Hjerte, blev det altsammen levendegjort, og jeg er den Dag i Dag taknemmelig for de otte Aar i Almueskolen. Hjemme læste Fader Latin og Græsk med mig, da Tiden nærmede sig for min Optagelse i Latinskolen; Moder læste Engelsk og Fransk med mig, og Tysk kunde jeg fra Barn af, fordi Folk nede i Bov og ligesaa Fader og Moder talte baade Dansk og Tysk.

Da jeg blev 13 Aar, skulde jeg altsaa paa Latinskolen i *Viborg*. Det var uhyre drøjt for mig at skulle hjemme-

fra. Den Tanke pinte mig ofte, at nu skulde jeg aldrig mere rigtigt være hjemme. Om Lørdagen rejste jeg hjem, men Søndag Aften eller Mandag Morgen skulde jeg jo af Sted igen; Søndagsbesøgene gjorde næsten Smerten mere levende. Ofte sad jeg og græd i Toget paa Vejen tilbage til Viborg. *Hjemve* er en haard Lidelse, og den led jeg meget af i min Skoletid i Viborg. Det gav sig ogsaa adskillige sygelige Udslag. Og dog, naar jeg tænker tilbage, har denne Hjemve-Lidelse vist ogsaa været et Værn for mig imod at komme langt ud i Verden. Min Børnehøn holdt jeg fast ved. Men min Skoletid i Viborg var alligevel ingen god Tid for mit aandelige Liv.

Selve Arbejdet, som der var meget af, var jeg ikke ked af. Jeg arbejdede navnlig det første Aar, hvor jeg var noget tilbage i flere Fag, oftest til ud paa Natten. Naar jeg kunde komme i Seng ved Midnatstid, syntes jeg, det var udmærket. Men ofte gik Arbejdstiden ud over Midnat. En Nat forfærdede jeg mine Værtsfolk ved at komme ned til dem mellem 1 og 2 om Natten og bede om lidt mere Lys, da mit Lys var brændt ud. — Det gik meget godt med Lektierne. Jeg blev snart flyttet op i den øverste Ende af Klassen, og Lærerne saa venligt til mig. Herren har givet mig en god Hukommelse, saa jeg kunde ofte gengive hele Dagens Lektie ordret efter Bogen. — Der var en af Lærerne, som havde Lyst til at angribe Kristendom, og han havde faaet Kig paa mig; lidt Alvor har der vel været over mig, siden han særligt rettede sit Skyts mod mig. Da jeg var bleven konfirmeret, spurgte han mig: Er du saa bleven bedre af det? — Han kunde ogsaa finde paa at spørge mig, om jeg virkelig troede, der havde været en Syndflod over hele Jorden. »Det staar i Bibelen,« svarede jeg, og det Svar er jo godt nok den Dag i Dag. Saa tav hin Lærer; den Gang var Respekten for Bibelen dog endnu saa stor, at han ikke aabenlyst overfor os Skoledisciple turde bryde ned paa Skriften.

De sidste to Aar af min femaarige Skoletid i Viborg boede jeg hjemme i Højslev Præstegaard og tog hver Dag om Morgenen ind med Toget fra Højslev Station og tilbage igen om Aftenen. Fra 6 om Morgenen til 6 om Aftenen tog denne daglige Tur. Der var en god halv Mil fra Præstegaarden til Stationen. Det Stykke Vej red jeg hver Dag. Min tro Ridehest, »Lotte« kaldet, stod saa Dagen over staldet op hos en Gaardejer, der boede nær ved Stationen. Det var kærligt gjort af mine Forældre, at jeg fik Lov til saaledes at være hjemme og tage ind til Viborg hver Dag. Det hjalp paa den tunge Hjemve. Min trofaste Fader stod hver Morgen op ved 4-Tiden for at fodre Hesten, før den skulde af Sted med mig. Den Kærlighedstjeneste ihukommer jeg stadig endnu med Tak.

Disse to Aar havde en gavnlig Virkning paa mig. Ogsaa legemligt udvikledes jeg; jeg havde været saa lille af Vækst, hvilket paa en Latinskole ikke er saa behageligt, idet Næveretten ofte er den afgørende. Men nu voksede jeg godt til. De daglige Ture, altid ved samme Klokkeslet, bragte mig ogsaa til at faa Øjnene lukket mere op for Naturen, for Aarstidernes Skiften. Hvor var det fornøjeligt, naar Dagene om Foraaret begyndte at længes, og Solen første Gang kom over Horisonten, før jeg naaede Stationen. Naar jeg læser Ordet hos Malakias Kap. 4 om »Retfærdighedssolen«, der har Lægedom under sine »Vinger«, maa jeg tænke paa disse mine Morgenture, hvor jeg saa ofte saa Solen i dens Opgang med den sitrende Straaleglans, der ligesom bredte Vinger over Jorden. Mange drøje Ture vankede der ogsaa, men det hærdede mig. Og jeg blev som en Kosak til at ride, kunde læse og spise paa Hesteryg; min tro Ganger og jeg blev ligesom sammenvoksede.

Under denne min Skoletid i Viborg, der begyndte 1869 om Efteraaret, oplevede vi jo Krigen mellem Frankrig og Tyskland. Vi skulde lige hjem til Sommerferien (1870), da Udraaberen med Trommeslag kundgjorde:

»Frankrig har erklæret Prøjsen Krig!« I Almindelighed ventede man, at Frankrig hurtigt vilde sejre, og saa straa- lede jo Haabet om Sønderjyllands Tilbagegivelse frem for os danske. Det gik jo ikke saaledes. Der skulde endnu være en lang Ventetid, før det Ønske skulde blive op- fyldt. Hvor var det en streng Vinter det Aar (1870). Alle- rede i November var Viborg Sø lagt til, saa Folk kunde løbe paa Skøjter paa Søen, og Sneen knitrede under Fødderne.

Omsider skred da den for de fleste vist noget vanske- lige Latinskoletid. Det sidste Aar paa Skolen oplevede jeg en ganske morsom Begivenhed, der viste, hvilken Respekt Lærerne ved Skolen havde for min Faders Sprog- kundskab. Fader var meget begavet i sproglig Henseende, særlig var han inde i Latin og Græsk. Saa skete det en Dag i øverste Klasse, da vi havde faaet en Opgave i latinsk Version (Oversættelse), at Rektoren sagde til os, at der var to Verslinier i den latinske Tekst, som hverken han selv eller den gamle, ansete Sproglærer, Professor Wesenberg, kunde oversætte; de Verslinier kunde vi saa lade staa blank. — Straks da jeg paa min Hjemrejse saa paa disse Verslinier, syntes jeg, at jeg kunde oversætte dem, men selvfølgelig raadførte jeg mig med min Fader, og han gav mig Ret. Saa vovede jeg at nedskrive Oversættelsen ogsaa af disse to Linier. »Du er jo gal,« sagde mine Klassekammerater, »hvor tør du vove det?« — Men da jeg nu syntes at kunne og havde min Fader paa min Side, saa vovede jeg altsaa at møde med min Oversæt- telse. Og den var rigtig. Rektoren, H. H. Lefolii, sagde kun i den Anledning: »En blind Høne kan ogsaa finde et Korn.« Han var vel bange for, at jeg skulde blive vigtig. Men Rektoren og Professoren fik deres Respekt for min Faders sproglige Dygtighed betydeligt forøget. At det var *ham*, den gamle Dr. phil. i Højslev, der stod bagved, det vidste de.

I Sommeren 1874 fik jeg saa min Studentereksamen. Jeg kom til at mangle $\frac{7}{12}$ Point i Udmærkelse. I Latin, et af mine allerbedste Fag, begik jeg en grammatikalsk Fejl; hvori den Fejl bestod, fik jeg aldrig Klarhed over, men den satte min Karakter ned til mg. Havde jeg faaet mg \times , havde jeg haft nok til Udmærkelse. Naar jeg nævner dette i og for sig saa ubetydelige, saa ligger det i, at jeg siden lærte at forstaa, at det var mig til Gavn dette, at jeg kom til at mangle de $\frac{7}{12}$ Point. Det skulde være mig en Hjælp mod den Vigtighed, der ligger saa nær for vor syndige Natur. Ofte siden hen har Herren mindet mig om dette med de $\frac{7}{12}$ Point og vist mig, at det var til Gavn for mig, at min Natur trængte til at holdes nede. »Det var mig godt, at jeg blev ydmyget« (Salme 119). Det blev den Lærdom, jeg fik ud af dette med de $\frac{7}{12}$ Point, og ogsaa dette blev mig siden hen, da jeg fik mit indre Øje lukket op, et Vidnesbyrd om Herrens Omsorg for min Sjæl. Ved Stipendier, Plads paa Regens og lignende lod Herren mig siden altid gaa lige med dem, der havde Udmærkelse. Det var kun en liden Haandsrækning mod Fristelsen til Opblæsthed, jeg skulde have til Gavn ogsaa for Aarene, der skulde komme.

Studentertiden.

Min Rektor i Viborg syntes, jeg skulde studere Sprogvidenskab, men det stod klart for mig, at jeg vilde studere Theologi, være Præst. Men iøvrigt gik jeg de første Aar af min Studentertid i en aandelig Slummer. Der var en vis Fromhed i mit Sind, noget af den barnlige Gudsfrygt, men jeg kendte ikke mig selv endnu. Naar jeg tænker paa den Tid, maa jeg undre mig med Tak til Gud over den Barmhjertighed fra Herren, der bevarede mig for de dybe Fald. Jeg har i Forordet omtalt Ordet fra 2. Mosebog 33, hvor Herren siger til Moses: »Jeg vil lade al min Godhed drage forbi for dit Ansigt.« Men til Herrens Godheds Rigdom hører ogsaa den Bevarelse, jeg var Genstand for før min Omvendelse. Hvor gik man ikke ofte paa Afgrundens Rand, kunde være styrtet saa dybt ned. Men der var en skærmende Haand udrakt over mig, det ser jeg saa grant. Forbøn fra mit Barndomshjem, den Arv, at Bøn og Kirkegang hørte med til et ret Menneskeliv, alt dette øvede en bevarende Indflydelse overfor Fjendens Angreb.

Hver Gang vi naar den 13. December, vaagner Mindet hos mig om den 13. December 1874. Jeg var Medlem af Studenter-Skytteforeningen, og da vi var færdig med Rekrutskolen, sluttede vi med en Marschtur ud til Lyngby-Egnen, hjem ad Strandvejen. Men jeg husker saa tydeligt, at trods den lange Marschtur vilde jeg dog i Kirke

om Aftenen. Jeg var i Trinitatis Kirke, og der saa jeg, at endnu en af Marschturens Deltagere var i Kirke; lidet anede jeg den Aften, at denne min Skyttekammerat siden skulde blive min gode Ven og Medstrider i Guds Rige. Det var *A. Busch*, D. M. S.'s nuværende Formand, der stod der i Midtergangen hin 13. December i Aaret 1874 ved Aftengudstjenesten i Trinitatiskirke. Han vilde dog ogsaa helligholde Dagen ved Kirkegang. —

Da jeg havde en Tante i Lyngby, tilbragte jeg de allerfleste Søndage derude og hørte der den ejendommelige gamle grundtvigske Præst *Peter Rørdam*. Han kunde sige mange Fyndord, f. Eks. sagde han i sin Prædiken saa ofte: »Som Hjertet slaar, saa har man det, som Hjertet slaar, saa faar man det,« og Meningen var jo, at det afgørende var, om Hjertet slog for Jesus. Dog naaede hans Forkyndelse alligevel ikke ret ind til mit Hjertes Inderste. Skellet og det personlige Vidnesbyrd kom ikke frem i den Grad, som jeg trængte til det. Saa var det noget andet, naar jeg hørte *Rudolf Frimodt* ude i Johanneskirken paa Nørrebro. Det gik til Hjerte, her var det personlige Spørgsmaal: Hvorledes har du det med Jesus?

En Aften i denne min første Studentertid var jeg henne at høre Pastor *Vilh. Beck*, der prædikede i Trinitatiskirke. Hans Navn havde jeg jo ofte hørt Tale om. Fra 1861 d. 13. September havde han jo i det væsentlige ledet den indre Mission. Der stod Gny om hans Navn; mange mente, han gik for vidt, andre var betaget af ham. Jeg skulde da høre ham, syntes jeg. Jeg husker endnu Teksten, han talte over. Det var Herrens Ord i Matth. 18, 3: »Sandelig, siger eder, uden I omvender eder og bliver som Børn, kommer I ingenlunde ind i Himmeriges Rige.« Jeg selv tog ikke rigtigt imod Ordet, men jeg oplevede alligevel noget den Aften, som jeg aldrig har kunnet glemme. Jeg stod op i Kirkens Midtergang, der var mange i Kirke. Lige foran stod en Arbejdsmand, grumme fattigt klædt, men han tog imod Ordet paa en

helt anden Maade end jeg, det forstod jeg; den Mand var dybt bevæget, og Taarer randt ned ad hans Kinder. Det gjorde Indtryk paa mig, efterlod hos mig en Forstaaelse af, at han var en bedre Ordets Hører end jeg selv.

Selve det theologiske Studium virkede ikke dybt paa mig. Det glædede mig dog, naar P. Madsen, der blev Docent et halvt Aar efter, at jeg var bleven Student, en Gang imellem føjede et lille Hjerteord som Paamindelse for os unge Studenter til de ellers noget tørre Fortolkninger. Vilde og kunde de theologiske Professorer mere lade Studenterne mærke, at Bibelordet er *levende Vandstrømme*, kunde det blive til megen Gavn for de unge, for nogle af dem da. Bibelkritik var der intet af i min Tid, det være sagt til de daværende theologiske Professorers Ros; de holdt alle fast ved Bibelen i sin Helhed som Ordet fra Herren.

Det skete dog, at Ordet, naar jeg sad med de lærde Fortolkninger, ved sin indre Kraft bankede paa mit Hjertes Dør. Jeg husker saaledes en Gang, jeg sad hjemme paa mit Kammer og studerede 2. Korinthierbrevs 7. Kapitel, hvor der i det 10. Vers tales om »*Bedrøvelsen* efter Guds Sind, der virker Omvendelse til Frelse, som ikke fortrydes«, at det Spørgsmaal trængte sig ind paa mig: Kender *du selv* denne Bedrøvelse?

Saaledes arbejdede Guds Aand saa stille paa mit Hjerte for at faa mig rigtig vaagen. Et stærkt Kald udgik til mig, da min lille elskede Moder blev taget hjem (d. 26. December 1877). Fader var den Gang Præst i Kongerslev. Julen var nær, men da Moder ikke var rask, kom jeg hjem nogle Dage før Jul. Paa Skjørping Station tog vor Karl imod mig og svarede paa mit Spørgsmaal om, hvorledes Moder havde det: »It saa møj besynderligt.« Min kære Moder sagde til mig, da jeg med Taarer stod ved hendes Seng: »Det gælder om, min Søn, at tænke paa sin Sjæls Frelse, førend Dødens mørke Vinger omsuser os; saa er det ikke saa let.« Og saa sagde hun

saa sødt og ydmygt: »Jeg kysser Sømmen af hans Klædebon«; det Ord hentede hun jo fra Fortællingen om den blodsottige Kvinde (Markus 5, 28), der sagde ved sig selv: »Dersom jeg rører blot ved hans Klæder, bliver jeg frelst.«

Juleaften sang Moder endnu for, da vi istemte Jule-salmerne; men anden Juledag forstod Fader, at Døden var nær; han maatte atter og atter bede med Dagens Tekst (Stefanus): »Herre Jesus, annam hendes Aand!« Ved 11-Tiden om Aftenen, medens Maanen kastede sit blege Lys hen over det Dække af Sne, der laa hen over Jorden ret som et Liglagen, gik vor lille Moder frimodigt hjem. Foruden Fader var de to af mine Søstre til Stede, og kun min ældste Søster, der var gift, var fraværende. »Jeg kysser Sømmen af hans Klædebon«, det er et godt Ord at gaa ind bag Forhænget med.

Moders Hjemgang virkede stærkt paa mig, jeg fik Hjemlængsel. Siden blev mine Øjne noget svage; ogsaa det brugte Herren til at fordunkle denne Verdens Herlighed for mig og vende mit Blik indefter. Kampen mod Synden blev nu mere alvorlig for mig. Mine Fald i det daglige Liv pinte mig mere og mere, og jeg skønnede klart, at min Syndegæld voksede fra Dag til Dag. Nederlag var det almindeligste; min egen Kraft slog ikke til; alt dette blev klarere og klarere for mig.

Efter 4½ Aars Studium bestemte jeg mig til at gaa op til theologisk Embedseksamen. En ydre Grund, der var medvirkende til, at jeg kunde blive saa tidligt færdig, var et Raad, min kære Fader havde givet mig: »Naar du læser,« sagde han, »hav saa altid en Pen i Haanden og nedskriv i korte Ord Hovedsummen af, hvad du har læst!« Det havde jeg gjort med baade Troslære, Kirkehistorie og de andre theologiske Fag, og Følgen var, at jeg kunde repetere hele Stoffet — efter mit Udtoget — i Løbet af ganske kort Tid. Baade min Fader og Professor Mad-sen mente, at det var lovlig tidligt at gaa op. Men jeg længtes efter at blive færdig, ogsaa fordi mine Øjne ikke

var saa stærke, og jeg havde det saa med Herren, at han gav mig Lov at gaa op. Det gik ogsaa ved Herrens Barmhertighed godt. Jeg fik et pænt Laudabilis. Særligt gik det godt i Hebraisk, hvor jeg blev eksamineret af den gamle Professor Hermansen. Jeg var oppe i et Stykke af Esajas (Kap. 25, 1—8), og det Stykke ender med: »*Thi Herren har talet det*«, og da jeg læste det op paa Hebraisk, læste jeg disse sidste Ord med en vis Kraft, fordi det vederkvægede mit Hjerte. Skat Rørdam, der siden blev Sjællands Biskop, var Censor ved Eksamen. Jeg havde det Indtryk, at han havde en Forstaaelse af, at det Ord: »*Thi Herren har talet*«, var et levende Ord for mig.

Hvor var jeg glad og taknemmelig i Herren, da jeg kunde gaa hen og telegrafere Eksamensresultatet hjem til min Fader. Og Plads havde jeg; jeg var jo kun 22¹/₂ Aar og kunde jo ikke blive Præst lige med det samme. Saa gik jeg samme Vej, som det var saa almindeligt den Gang for Theologer; jeg blev først *Huslærer*. Nu i vor Tid kan de unge Kandidater jo som oftest gaa lige fra Eksamensbordet ind i et Sognepræsteembede. Men for mig var det godt, at jeg fik et Par Aar endnu, før jeg kom i Præstekjolen. Min Huslærertid — jeg havde faaet Plads i Refsnæs Præstegaard ved Kalundborg som Huslærer for Præstens Søn — blev en rig og velsignet Tid for mig.

Huslærer. Solopgangens Tid.

Hver Gang jeg rejser med Skib fra Aarhus til Kalundborg og naar ind til Kalundborgfjord, maa jeg skue ind imod Halvøen *Refsnæs*, ind til den lille Kirke, de høje Træer og Møllen. De høje Træer nær op imod Møllen hører til Præstegaardshaven. Her var det altsaa, jeg i Februar Maanedes Begyndelse i Aaret 1879 kom ud som Huslærer. Det var en vældig Overgang fra den bevægede Eksamenstid i København sammen med de mange Kammerater og ud til det snedækte Refsnæs, til landlig Ensomhed midt i Vinterens Hjerte. Den gamle Kusk Lars tog imod mig ved Kalundborg Station med den gamle, fine Karet, og Præsten selv, Pastor Piper, var ogsaa taget med til Byen og sluttede sig til os nede hos den Købmand, der handledes med. Saa gik det gennem Snemasserne ud til Refsnæs Præstegaard, der ligger saa kønt nogle faa Minuter fra Kalundborg Fjord. Hvor var der smukt paa Refsnæs! Paa den ene Side Fjorden, paa den anden Side Sejrobugten med Sejro i det fjerne. Og hvilken ejendommelig Blomsterverden der dukkede frem, da Foraaret kom! Det var en Fryd at vandre om derude. Ude paa Refsnæs' yderste Spids laa Refsnæsgaarden, hvor den fra Indre Missions første Tider saa vel kendte *Lavaetz* boede. Han var ikke blot en umaadelig dygtig Landmand, men ogsaa en alvorlig Kristen, hvem Guds Riges Sag laa meget paa Sinde. — Iøvrigt

var der en ret stærk grundtvigsk Valgmenighedsbevægelse, der sluttede sig til Pastor Hoff i Ubberup paa den anden Side af Kalundborg. En ret betydelig Repræsentant for denne Valgmenighedsbevægelse havde Refsnæs i Friskolelæreren Rasmussen.

Mit Arbejde som Huslærer for den ene Dreng søgte jeg at røgte med Flid, men maatte ofte gribe mig i at mangle den fornødne Sagtmodighed overfor min Elev, der skulde forberedes til en ret høj Klasse i Latinskolen. Det voldte mig mange Ydmygelsens Timer, naar jeg forivrede mig ved Undervisningen. Men ogsaa det tjente til at føre mig dybere ind i Syndserkendelse, og saa kom min Solopgangstid; Jesus, Retfærdighedens Sol, lyste frem over mit Livs Horisont med Lægedom under sine Vinger, han blev min yndigste Rose, min Skat, min Perle og min Pris.

Angive Dag og Time for min Omvendelse kan jeg ikke. Den kom lidt efter lidt ved Faderens Dragelse og Helligaandens Kaldelse. En Omvendelse skulde der til. For nogle kommer den brat, for andre strækker den sig over længere Tid, ja, jeg synes, jeg kan se Herrens kaldende, beredende Gerning med mig lige fra min Barn-dom af. Men herude paa Refsnæs, i Stilheden derude paa Landet, brød det helt igennem for mig, Rosen sprang ud, Jesus blev min Glæde, min Lykke.

Og saa fik jeg travlt med at færdes omkring i Sognet, jeg maatte vidne om min Lykke og frydede mig, naar jeg fandt Forstaaelse. Særligt de syge besøgte jeg, men ogsaa alle andre. Jeg gik omkring i hele Sognet som Abonnentsamler for »Gudelige Smaaskrifter«, som Provst Vahl, den lærde Missionshistoriker, den Gang redigerede. Jeg forbavsede og glædede Provst Vahl ved at faa 70 Abonnerter paa »Gudelige Smaaskrifter« i det lille Refsnæs Sogn. Men det gav mig Anledning til at besøge Hjem efter Hjem, og alle Vegne kundgjorde jeg jo min Glæde over den Skat, jeg var kommen til at eje. Indre Mission

kendte jeg kun lidt til, det var ikke ved dens Virksomhed, jeg blev omvendt. Men jeg mærkede snart, at der, i »Indre Missions Tidende« og i Vidnesbyrdet, de enkelte Missionærer, der kom til Refsnæs, aflagde, mødte jeg de samme Toner, som var kommen til at klinge i min Sjæl, og den samme Længsel efter at faa Syndere til at finde hen til og elske deres Frelser. De grundtvigske Valgmenighedsfolk kunde jeg ikke rigtigt med. Ogsaa de mærkede jo, at der var aandeligt Liv i den unge Kandidat. En Gang var jeg sammen med Lavaetz paa Besøg hos hans Svoger Burchardi paa Birkendegaard. Burchardi, der tidligere havde været glad ved Vilh. Becks Forkyndelse, havde nu sluttet sig til Valgmenigheden i Ubberup. Da vi sad flere sammen paa en Bænk, sagde han: »Ja, klem ham godt, den unge Kandidat, at vi kan faa al Theologien klemt ud af ham.« Han mente vel, at det skulde til, for at jeg kunde blive en rigtig Grundtvigianer. Jeg syntes nu ikke, jeg vilde af med den Theologi, jeg havde faaet, den var jeg godt tilfreds med og vilde helst udvide min theologiske Erkendelse fremfor at slippe den. — Nej, Grundtvigianer kunde jeg ikke blive. Men lykkelig i min Jesus, det var jeg. Jeg sendte et Par Smaastykker til »Indre Missions Tidende« og fik dem optaget. Ligeledes prædikede jeg enkelte Gange i Refsnæs Kirke. Men ustandseligt færdedes jeg rundt i Hjemmene, og ikke faa tog venligt imod mig. Da lærte jeg at forstaa noget af, hvor uhyre vigtig en Del af Præstegerningen *Husbesøger*. De enkelte Sjæle gælder det om at komme i Samtale med.

En stor Bestyrkelse og Berigelse fik jeg, da Lavaetz fik Vilh. Beck ud til Refsnæs. Han prædikede over Ordet fra Matthæus Kap. 3, 12 om Kasteskovlen i Herrens Haand, der sætter Skel mellem Kærner og Avner. Grundtvigianerne var misfornøjet med denne Prædiken, men jeg var glad for den. Og ikke mindre glad var jeg ved efter Gudstjenesten at spadsere lidt sammen med Pastor Vilh.

Beck i Præstegaardshaven. Han forstod at komme ned paa mit Stade og tale med mig som Ven med Ven uagtet Forskellen i Alder.

En velsignet Tid for min Sjæl var denne min Huslærertid. Men Verdens Modstand mærkede jeg ikke noget til endnu. Jeg var jo kun en ung Huslærer og prædikede jo kun saa sjældent, stod maaske heller ikke saa klart endnu udadtil. Jeg blev forundret, da jeg ved Slutningen af mit Ophold paa Refsnæs fik at høre, at der ogsaa var nogen, der talte ilde om mig for min Tros Skyld. Snart skulde jeg anderledes ud i Stormen.

Min Kapellantid i Halsted-Avnede paa Lolland.

(1880—82.)

Herren ledede det saaledes, at jeg fik en Kapellangerning betroet paa Vestlolland, i *Halsted* og *Avnede*, hos den gamle syge Pastor Wegener (Fader til Biskop Wegener). Jeg var kun 24 Aar, men jeg fik — efter at have bestaaet de praktiske Prøver — ved Bevilling Tildelse til at blive ordineret et Aar før den normerede Alder, der jo er 25 Aar. Saa sagde jeg Farvel til det venlige Præstehjem paa Refsnæs og skulde nu for Alvor have fat paa Præstegerningen. Refsnæstiden var Naade, og dernede paa Vestlolland blev der ogsaa rig Naade at takke for. En stor Naade var det, at Herren fik mig omvendt, før jeg kom i Præstekjole. Ved et Møde, hvor der var en Del Præster til Stede, blev der spurgt, hvor mange af disse Præster der var kommen til levende Tro, *efter* at de var bleven Præster. Der rejste sig 15 Præster. Ja, Herren skal have Tak, fordi det dog sker atter og atter, at Præster bliver omvendt. Men størst er dog Naaden, naar man fandt Livet, før man blev Præst. Den Barmhjertighed blev mig til Del.

Der havde i min Huslærertid ogsaa været Tanker oppe i mig om at komme ud som Hedningemissionær. De Tanker kommer vist ofte op i et Menneske, naar det selv bliver fundet af den gode Hyrde. Det hænger sammen med, at Hedningemissionsarbejdet hører med til det Ar-

bejde i Vingaarden, vi gaar ind til, naar vi bliver omvendt. Dog ikke alle skal ud i Arbejdet derude i yderste Linie; der skal ogsaa nogen blive »ved Tøjet«, virke for Hedningemissionens Gerning blandt Herrens Folk herhjemme.

Men selv om det ikke er Herrens Villie, at vi skal ud paa Missionsmarken, saa er det gavnligt at vaagne op til at kende *sit* Ansvar for Gerningen derude. Det fører til, at den Sag bliver en Hjertesag for en. Saa jeg er taknemmelig for, at Tankerne om Hedningemissionen og mit Ansvar tidligt vaagnede i mig. Som Student var jeg kommen til at kende *Schlesch*, der siden kom ud paa Missionsmarken i Indien. Det var medvirkende til, at Hedningemissionssagen blev levende for mig. Ligeledes rykkede det i mig, da jeg som Huslærer paa Refsnæs hørte en Prædiken af Provst Vahl i Kalundborg Kirke over 1. Mosebog Kap. 22 (Isaksofferet). Men det blev efterhaanden klart for mig, at min Gerning skulde være herhjemme.

»Det Ord om Jesu Død og Blod« — det kunde jeg ikke faa ofte nok at høre, det tørstede min Sjæl efter, deri havde jeg fundet Livet. Og det Ord brændte mit Hjerte efter at forkynde for andre. Med det Sind tiltraadte jeg da min Kapellangerning i September 1880. Jeg havde ogsaa Tilbud om Kapellanembede i Sværdborg i Sydsjælland, men det blev ved Herrens Førelse Halsted-Avnede paa Vestlolland. Der havde Herren beredt en Gerning for mig.

Først den 13. Oktober blev jeg ordineret, men da Pastor Wegener var syg, blev jeg anmodet om at komme allerede i September for at hjælpe, hvor jeg kunde. Pastor Wegener var gift med en Datter af Provst Plesner paa Langeland, der i sin Tid havde taget de hellige paa Langeland i Forsvar, da de blev forfulgt af Præster og Øvrighed, naar de samledes om Guds Ord, uden at Stedets Præst var til Stede. Det var, før vi fik Grundloven med

dens Forsamlingsfrihed. En Søster til Fru Wegener, den hjertenskære gamle Frk. Plesner, hørte ogsaa med til Halsted Præstegaards Beboere. Det fik sin Betydning ogsaa for min Gerning, at Præstefruen og hendes Søster var Børn af den gamle Provst i Humble, om hvem Herredsfogden i Rudkøbing sagde, at han var de helliges Ven; Provst Plesners venlige Sind overfor de hellige mildnede Trykket paa Langeland og bevirkede, at Herredsfogden ikke optraadte saa barsk paa Langeland, som Øvrigheden i hine Dage gjorde mange andre Steder.

Paa Rejsen fra mit Hjem i Kongerslev ned til Lolland havde jeg en lille fornøjelig Oplevelse i Korsør. Under et Ophold i Korsør, før Dampskibet gik ad Lolland til, var jeg i Vandet fra Badeanstalten. Medens jeg klædte mig paa i mit Rum, sang jeg den lille skønne Salme (Nr. 107 i Kirkesalmebogen): »Min Jesus, han er mig Begyndelse og Ende«, og jeg sang den ret af Hjertens Glæde til en ny Melodi, jeg havde faaet lært. Paa en Gang lyder der en Stemme fra et Rum ved Siden af: »Det er jo ikke den rigtige Melodi.« Jeg svarede den ukendte tilbage: »Jo, den Melodi er god nok.« Han: »Hvad er De?« Jeg: »Theologisk Kandidat.« Han: »Det er ellers sjældent, man hører den Slags Fugle synge paa den Maade.« Jeg: »Jeg er glad ved at synge om Jesus.« Han: »Lad mig se Deres Ansigt.« Et Øjeblik efter bliver Døren til mit Rum revet op, en graahaaret, halvt paaklædt Herre stikker Hovedet ind. »Nej, jeg kender Dem ikke,« siger han. Men jeg fik jo saa at vide, at det var Sognepræst, Dr. *Viborg* fra Slagelse, en anset Mand og Bibelfortolker. Han skulde prædike i Korsør Kirke om Eftermiddagen. Vi var begge glad ved at mødes. Det blev Frugten af min Sang, at jeg fik den gamle, kendte, ansete Præst at se; han havde Øre for levende Lovsang. »Er nogen vel til Mode, han synge Lovsang!« siger Jakob (Jakobs Brev 5, 13). —

Ved Aftentid naaede jeg Nakskov, hvor der var Vogn efter mig, og saa gik det de tre Fjerdingsvej ud ad Hal-

sted til. Paa Vejen viste Kusken mig Annekskirken *Avnede* og sagde: »Der ligger den ene af Deres Sognekirker.« »Mine Sognekirker!« — der gik som en Bæven igennem mig unge 24aarige Menneske.

Lolland har en ejendommelig Natur. Flad som en Pandekage er det, særligt da Vestlolland. Folk gør Ture til en Bakke, en eneste, der ligger mod Nord ved Havet; saa sjældne er Bakker paa Vestlolland. Og saa alle de Piletræer omkring Markerne, som i Aaret 1880 endnu stod i fuld Kraft. Deraf fik Lolland meget Brændsel. Nu er Pilehegnet ryddet de fleste Steder, for at man bedre kan udnytte Jorden. Men frugtbart og frodigt, ogsaa skovrigt er Lolland. Det er Lerjord, Hvedejord. Nogle af de gamle Præster, der havde opgivet Lollikerne aandeligt set, sagde, at Lollikerne var ligesaa døde som det Ler, de traadte paa. Gud være lovet, det er ikke sandt. Ogsaa af Lollands Folk kan Guds Aand skabe skønne, levende Vidner om Frelsen i Jesus.

Vestlolland havde haft nogen Forbindelse med Langeland, hvor der var nogen Vækkelse hist og her fra ældre Tid, som vi hørte det ved Omtalen af Provst Plesner. Det medvirkede til, at der paa Vestlolland sporedes ogsaa lidt aandelig Paavirkning fra Langeland hist og her.

Men Kirkegangen var frygtelig sløj. Kun nogle faa Mennesker kunde der samles i den store, smukke Halsted Kirke, der var bygget lige op til Juellinge Greveslot; og endnu færre kom der i Avnede Kirke.

Den 13. Oktober 1880 blev jeg ordineret i Maribo Domkirke — sammen med tre andre Kandidater — af Biskop *Monrad*. Han talte godt og indtrængende til os om at bede som Elias først om *Ild fra Himlen* over vort Vidnesbyrd og saa ligeledes som Elias at forvente Regnen fra det høje, de *levende Vandstrømme* over den tørre Jord. Prædike kunde den gamle Biskop, og han vilde ikke være med til at kvæle Liv, det erfarede jeg selv tydeligt nok i

denne min Kapellantid. Men mærkeligt dog, at Biskop Monrad, naar han kom ud paa Visitats, kunde tale om, hvor lunt man sad i det hernede paa Lolland-Falster. Vi unge, der kæmpede for Troslivets Vækkelse, syntes jo,

Halsted Kirke.

det blæste ganske ordentligt op til Storm, naar vi prædikede Omvendelse og Syndernes Forladelse. Den gamle Rationalisme sad saa fast i Hjerterne, dette, at man skulde frelses ved sin egen Dyd og sine gode Gerninger. Der var i min Kapellantid en Præst paa Vestlolland, som jeg selv har hørt prædike saaledes: »Naar vi ikke bedrager nogen (særligt ikke i Hestehandel, plejede han at føje til)

og ellers lever skikkeligt, saa kan vi være vis paa at blive salige.« Det sad Biskop Monrad og hørte paa, og da han tog fat, begyndte han rigtigt nok med at tale om, at de selvretfærdige, skikkelige Folk ofte var meget længere fra Guds Rige end de aabenbare Syndere, men Monrad endte saa med at rose »den gamle, trofaste Sjælehyrde« (Præsten). Saa der blev ikke noget til Vækkelse.

Mange ogsaa i Halsted og Avnede foragedes højligt over en ganske almindelig Forkyndelse om Omvendelsens Nødvendighed og om den uforskyldte Naade i Jesu Blod for hver Synder, der vilde omvende sig. »Det var dog noget af det værste Djævelskab, der var til,« erklærede en Gaardmandskone, det, at jeg prædikede, at alle skulde omvendes, skikkelige saa vel som uskikkelige, og saa dette, at de uskikkelige, blot de flyede til Jesus, kunde blive frelste, retfærdige og hellige for Gud! —

Straks jeg begyndte min Gerning, tog jeg fat paa det samme, som jeg allerede havde øvet mig i paa Refsnæs, nemlig at *gøre Husbesøg*. Og jeg naaede at komme rundt i alle Pastoratets Hjem paa eet Aar. Hvor vilde jeg dog gerne lægge alle Præster paa Sinde at lægge den allerstørste Vægt paa at faa gjort Husbesøg. Selvfølgelig er man ikke velkommen alle Steder; der var dog kun et enkelt Sted, hvor man laasede Døren, naar man saa mig komme; men de allerfleste Steder paaskønnes det, naar Præsten — helst til Fods — *gør sit Besøg*. Men det maa virkelig være et *Guds Riges Besøg*, ikke blot et almindeligt verdsligt Besøg. Og ved et Guds Riges Besøg forstaaer jeg et Besøg, hvor *Sjælens* Frelse brænder en paa Hjertet. Hvor meget man saa faar vidnet direkte, bliver jo meget forskelligt; men Sagen er, at Hjemmene kan komme til at forstaa, at det er fremfor alt deres aandelige Vel, man kommer for. Der kan let blive Anledning til et Vidnesbyrd. Er der Børn, kan man pege paa, hvor meget det har at betyde for Børnene, at de voksne viser dem Vejen ind i Guds Rige. At faa Jesusnavnet frem, at pege paa,

hvor vigtigt det er at lytte til Ordet om ham — det maa være Maalet for Husbøgene.

Og hvor hjælper det ikke paa ens egen Prædiken, at man kommer i praktisk Forbindelse med Folk ude i Sognet! Mangt et Vink, en eller anden Oplevelse, alt dette kan man høste af sin Gang rundt i Sognet. Man faar Indblik i Folks Tankegang, i deres Sorger og Glæder. Det gør ens Prædiken »aktuel«, saa den ikke svæver i Luften, men faar Fodfæste i Folks Dagligliv. En Prædiken, der mangler den Beredelse, som flittigt Husbøg giver, bliver let for meget en Studerekammer-Prædiken. Saa maa man tage de Knubs, der kan vanke, de Indvendinger, der kan rettes imod en, ogsaa stundom vrede Ord, fordi Sandheden ramte. En Præst, der med Sjæles Omvendelse for Øje stadig færdes rundt i Hjemmene, høster selv megen Velsignelse deraf, men vinder ogsaa Respekt hos Folk. Jeg mindes en Gang, jeg paa min Vandring i Sognet mødte en Mand, der ingenlunde var troende, men da jeg gav mig i Tale med ham, sagde han: »Ja, dette, at Præsten saaledes gaar rundt ikke blot til de syge, men til alle, det er vi jo ikke vant til, men det er nu rigtigt nok.«

Paa døde Egne er stadige Husbøg ogsaa et udmærket Middel til at fremme Kirkegangen. Et Besøg af Præsten kvitteres der dog ikke helt sjældent for med et Kirkebesøg.

Og saa er der et endnu, jeg ogsaa hjerteligt vil anbefale for alle troende Præster, og det er *smaa Husmøder*, smaa Forsamlinger i Hjemmene, hvor man kan komme ind, i Husmands- og Indsiederhjem saa vel som i Gaardmandshjem. Hvor var der dog Velsignelse ved disse smaa Møder trindt omkring i Sognene. Der kunde man rigtigt faa søgende og længselsfulde Mennesker i Tale, lære dem nogle af Guds Riges Sange, ret faa den hellige Samfundsfølelse frem.

Den Slags Møder blev der ofte spottet over af Verdensmennesker; de fleste Hjem vilde jo ikke lukke sig op

for den Slags, men der var dog en Del velvilligt stemte Hjem, hvor saadanne smaa Møder kunde holdes. Og da der først blev nogle Mennesker vakt, kunde vi somme-tider blive en lille Skare, der fulgtes ad fra saadanne Møder. »Nu er de dog bleven helt tossede,« sagde Folk en Gang, fordi vi havde sunget paa Vejen om Aftenen, da vi fulgtes ad fra Møde, tilmed i Regnvejlr («Regnevejlr» hedder det paa godt lollandsk). Men alt dette vakte Røre og Bevægelse, Modstand hos mange, Glæde hos en lille Skare, det tjente til at sætte Skel mellem Liv og Død.

Blandt de Hjem, der straks eller dog snart stillede sig velvilligt overfor den »grønne« Kapellan, vil jeg nævne de kære fyenske Banefolk paa Avnede Holdeplads og Peder Kroghs i en Fæstegaard i Meltofte. Konen der i Gaarden, Ane Krogh, blev et ualmindeligt kært Guds Barn.

Det første Aar havde jeg megen Gavn af Vilh. Becks Postille: »Nyt og gammelt«; den hjalp mig ofte ved Udarbejdelsen af min Prædiken. Biskop Monrad havde ved Bispeeksamen sagt til os unge Præster, at naar vi følte os fattige overfor vor Prædikenforberedelse, skulde vi blot trøstigt »stjæle« hos andre, hos dygtige, alvorlige Prædikanter. Saa fik Folk da alligevel noget godt at høre. Det Raad fulgte jeg det første Aar. Men i mit andet Kapellanaar behøvede jeg det ikke. Da vældede det frem i mit eget Indre ved Guds Aands Velsignelse, som Herren sagde det til den samaritanske Kvinde: »Den, som drikker af det Vand, som jeg giver ham, skal til evig Tid ikke tørste, men det Vand, som jeg giver ham, skal blive i ham en Kilde af Vand, som fremvælder til et evigt Liv« (Johs. 4, 14). Og da brød Livet frem baade blandt unge og ældre. Herren stadfæstede Ordet ved de medfølgende Tegn. Det frydede mit Hjerte; vel kom der ogsaa Skuffelser; jeg forstod endnu ikke ret Forskellen paa Vækelsesrøre og saa den virkelige Omvendelse, men meget af det vakte Liv holdt. Jeg mindes en Aften, der var Møde i Halsted Skole; Hans Christian Beck og Lars Birk, disse

to kære Indremissionærer, havde talt, og der sad adskillige og græd omkring i Forsamlingen. Jeg frydede mig, men jeg fik en kold Dukkert ved det, Hans Chr. Beck sagde, da vi gik fra Mødet. Han sagde blot: »Ja, hvad mon der nu bliver ud af det?« Men jeg havde jo Gavn af at blive mindet om Forskellen paa Vækkelse og Omvendelse.

Hvor var det stort for mig, og hvor blev jeg selv lille, da jeg første Gang fik at høre, at et Menneske ved Forkyndelsen var bleven vakt. Og det var just en Søndag, jeg særlig følte mig liden og svag; men det stemmer jo med Herrens Ord om, at hans Kraft fuldkommes i vor Magtesløshed. Der var nogle Arbejderboliger, »Hvilehusene« kaldtes de og hørte ind under Sæbyholm, den store Gaard. Der blev vakt adskillige. Jeg havde Trinitatissøndag 1881 talt meget om at bede om Helligaanden. Nogle Dage efter mødte jeg paa Landevejen to Koner fra Hvilehusene; de saa, syntes jeg, saa mildt til mig, og jeg gav mig i Tale med dem. De var begge bleven lykkelige i den Herre Jesus. De havde hørt Ordet om at bede om Helligaanden og var fulgte ad hjem fra Kirke, og saa havde de gjort efter Ordet hver for sig, den ene vidste ikke af, at den anden gjorde det. Men Frugten blev den samme, Guds Aand fik Magt i deres Hjerter, og de vandt Freden og Glæden. Yndige Smaamøder fik vi i disse smaa bitte Hjem i Hvilehusene. Det var i Sandhed en Sangens Tid. Sankeys Sange og andre smaa, jævne Sange (som: »Brødre, ville I gaa med os«, »Farvel, I Venner i Kristus saa kær« og mange andre) blev sunget med barnlig frisk Glæde. Hjertet jublede i mig, naar jeg kom til disse smaa Sammenkomster og stundom et Øjeblik stod ude i det lille Køkken og lyttede til, hvorledes disse nyvakte Mennesker sang saa glade derinde i den lille Stue. Da følte jeg ret, hvor dejligt det er at være Præst i Jesu Tjeneste, være en hellig Præst, skrøbelig i mig selv, men under Herrens Velsignelse.

Stor Glæde havde jeg af *Konfirmandundervisningen*. Aldrig i min lange Præstetid synes jeg, jeg har haft Mage til Konfirmander. Det laa vel noget i hele Stillingen; Kampen for og imod Vækkelsen var saa stærkt fremme, at Konfirmanderne, de mere alvorlige af dem da, nu selv kom til at tage Stilling. Og særligt blandt Pigerne var der flere, som gav Jesus Hjertet. I min lille Bog: »Smaa Mindeblomster« har jeg fortalt om: den lille Konfirmandpige, der bad om Helligaanden derhjemme i Tørvehuset og efter Herrens Forjættelse fik sin Bøn opfyldt, saa det saa tydeligt kunde mærkes. Jeg havde den Gang Frimodighed til at bede Børnene, dem, der kunde, om at nedskrive, hvad de kunde huske af Søndagsprædikenen. Og hvor kunde mange af dem gøre det udmærket, gengive Prædikenen saa levende og varmt, fordi deres Hjerter var i Bevægelse; de var grebne af Kristus, af Kærligheden fra Golgata. Og for nogle af dem ved jeg, at det har holdt, det, de fik ved Konfirmandundervisningen, holdt gennem de mange Aar. Det var ikke Menneskeværk, det var af Herren. Fordi Navnet »hellig« blev brugt som et Spottenavn, havde jeg en Gang bedt Konfirmanderne prøve paa at se efter, hvor ofte de kunde finde det i det nye Testamente, brugt som Guds Børns store og herlige Naadesnavn. Det vakte jo ogsaa en Del Opsigt og rygtedes ud over Landet. Der var jo en Del, der syntes, at det var en meget uaandelig Fremgangsmaade, men Konfirmanderne tog fat med Liv og Lyst, og de fik da Klarhed over, at Navnet de hellige var et *bibelsk* Navn for de troende, et Navn, der brugtes meget ofte i det nye Testamente. Særligt henviste jeg dem til Efeserbrevet, hvor det forekommer Kapitel efter Kapitel. Konfirmationssøndagen blev rigtigt en Festdag. Konfirmanderne og jeg sang i Kirken den lille Sang: »Gode Hyrde, led og bær os«; den passer saa godt til en saadan Dag, og der vises i det første Vers saa klart hen til baade Ord og Nadverbord og Samfundet (»vogt du selv din *egen Hjord*«). —

Min ældste Konfirmand var omtrent 10 Aar ældre end jeg selv. Det var en gammel Pige ved Navn Lotte, der søm ret indskrænket ikke før var bleven stedt til Konfirmationsforberedelse. Men Herren vakte hendes Hjerte, saa hun med Taarer aflagde Vidnesbyrd om sin Kærlighed til Jesus. Det blev ikke den ringeste Konfirmand. — Ogsaa Søndagsskole begyndte vi med. I den gamle Fløj af Juellinge Slot blev der velvilligt indrømmet os et Lokale til Søndagsskole.

Men alt dette: Husbøssene, de smaa Forsamlinger, Konfirmandundervisningen og Søndagsskole hjalp til, at Kirkegangen tog til. Ogsaa Fastepredikener ved Lys om Aftenen samlede mange, og Ordet om den lidende Frelseres Kærlighed bankede paa ved mange Hjertedøre.

Mange skønne Oplevelser var der. F. Eks. ude i den lille By Sæby, der grænser lige op til Nakskov. Der blev adskillige vakt, og vi samledes ofte i et lille bitte Hjem, hvor en Skipper Christensen boede. Hans Hustru var bleven vakt, medens han selv var ude at sejle. Han kom hjem i Efteraaret 1881 for at holde Vinterhvil, og han havde medbragt en stor Kasse med Romaner, der skulde læses den Vinter. Hans kære Hustru, der blev et elskeligt Guds barn, saa med Bekymring paa alle disse Romaner og bad Herren give Manden bedre Ting at tænke paa, at han ogsaa maatte blive vakt. Nu var det saa, at Skipperen kunde spille Violin, og saa fik vi ham til at spille vore smaa hellige Sange ved vore Møder. Og det fik han Lyst til; han begyndte at faa Øjnene opladt for Guds Rige, og det endte med, at han blev vakt. Romankassen blev til Hustruens store Glæde aldrig taget i Brug.

Mange kære Skikkelser træder frem i Mindets Lys, nu jeg som gammel nedskriver disse Linier. Der var den gamle *Ingeborg*, som jeg længe ikke kunde blive klog paa. Men da jeg en Dag gik hende lidt stærkere paa Klinggen, kom der et Svar, og det kom fra Hjertet. »Jeg elsker ham (Jesus) saadan,« sagde hun, og det holdt ud indtil

Enden. Siden blev hun næsten blind. Da jeg en Gang flere Aar efter paa et Lollandsbesøg var inde ogsaa hos hende i den lillebitte Stue, var hun saa hjertelig glad, fordi hun havde oplevet en Bønhørelse. Hun havde paa Grund af sit svage Syn ikke kunnet faa Traaden gennem Synaaleøjet, og saa havde hun bedt, og Herren havde ladet det lykkes. Og der var den gamle, fattige *Karen*, der kun havde 8 Kroner om Maaneden i Understøttelse fra Sognet, men dog en Gang kom med 10 Kroner til Guds Rige. Da jeg lod falde en Bemærkning om, at jeg ikke kunde forstaa, hvorledes hun kunde give saa meget, svarede hun: »Aa, naar jeg har Mælk og Kartofler, saa trænger jeg ikke til mere.« Hun vilde saa gerne give til den Frelzers Sag, som var bleven hendes bedste Ven. — Og der var den gamle Sakser, der som Haandværker var kommen sydfra og saa havde faaet en Gaard i Halsted Sogn. Han blev ogsaa vakt og lukkede sit Hjem op for hellig Forsamling. Han havde til Mødet villet prænte et Skriftord, der skulde lyse over Forsamlingen, og valgt Ordet: »Eet er fornødent«, men paa Grund af sin tyske Udtale faaet stavet det saaledes, at der kom til at staa: »Eet er forneden«. Vi forstod jo Meningen, men snurrigt saa det ud. -- Det var ogsaa ham, der, efter at være bleven vakt, blev ved med at sige den grimme Ed, der besmitter det danske Sprog Mand og Mand imellem, Ordet: S'gu. Da jeg gjorde ham opmærksom paa, at han syndede ved at bruge dette Ord, blev han højst forundret. Han anede ikke, at det var en Ed; det Ord havde han lært sammen med det øvrige dansk, han havde faaet fat paa, et sørgeligt Vidnesbyrd om vort Folks Elendighed paa det Punkt. Det var samme gamle Ven, der gav et godt Svar til en uomvendt Gaardejer, da denne spurgte, hvem der dog skulde betale det Missionshus, vi ved min Bortrejse fra Lolland bestemte os til at bygge. »Det skal alle de, der vil til Himmerig,« saaledes svarede han.

Men blev der Røre, blev der sandelig ogsaa Modstand.

Djævelen slipper ikke godvilligt sit Bytte. Det var jo mest Smaafolk, der fik Hjertet opladt for Ordet. Den store Verdensflok rejste sig til Modstand. Ordet slog jo ned paa Synden; noget af det, der ramte stærkest, var blandt andet dette, at deres Vanhelligelse af Søndagen ogsaa blev paataalt. Det var vist en Paaskedag, jeg efter Prædiken havde rettet den Begæring til Gaardmændene, om ikke de vilde lade Husmændene (der ikke selv havde Heste) faa Heste til Laans de *søgne* Dage og ikke, som Skik var, om Søndagen. Det blev de store Gaardmænd for meget. De sendte en Deputation op til min Sognepræst som Protest mod min Anmodning. Men der fik de ikke Medhold. »Det samme har jeg jo ofte sagt eder,« svarede Pastor Wegener. Og med det Svar maatte de gaa.

Men stærkest rejste Modstanden sig i Anledning af en Ligtale, jeg holdt over en til Drik hengiven Mand. Ja, det var alvorlige Ord, der lød i den Ligtale, men de kom fra Hjertet. Der blev et Menneske vakt den Dag ved den Ligtale. Men at Slægtingene følte sig ilde berørt, kan man nok forstaa. Jeg blev omringet af Anklagere allerede ude paa Kirkegaarden, og saa blev der sendt Klage til Biskoppen. Da gik Bølgerne højt. For den lille Floks Skyld, om hvem det kunde siges: »svag og bly og bange nok«, gjorde jeg, hvad jeg kunde, for at Klagerne ikke skulde faa for meget Medhold. Jeg talte baade med Provsten og Biskoppen om Sagen. Biskoppen viste en hel Del Forstaaelse af Stillingen. Det endte med, at han ikke gav nogen af os Medhold, hverken Klagerne eller mig. Klagerne var misfornøjede med Dommen, de vilde vel have haft mig straffet meget haardere. De vilde have sluttet Forlig med mig paa Betingelse af, at jeg offentlig vilde bede for den afdøde Mand. Men det kunde jeg jo ikke gaa med til.

Men alt dette og hele Vækkelsen vakte et vældigt Røre viden om. Det var den Gang saa ukendt paa Lolland med Vækkelse i lidt større Omfang. Da lærte jeg at

skønne paa dem, der dog stod velvilligt overfor mig. Den grundtvigske Præst Nielsen i Nakskov var mig til Støtte. Han forstod, at det var Kamp mellem Lys og Mørke.

Saa var der to Mænd, jeg helt kunde staa sammen med, og som blev mig til ikke liden Opmuntring. Jeg saa dem første Gang paa min Ordinationsdag, hin 13. Oktober 1880, i Maribo; da kom der en høj og stærkbygget Mand med et mildt og venligt Blik, og en mindre, ogsaa kraftigt bygget, Mand hen til mig og hilste kærligt paa mig. Den høje Mand var daværende Proprietær paa Louisenhøj *R. B. Clausen*, den senere saa kendte Gaard- og Midnatsmissionær i København, og den mindre var Pastor *Jakob Møller*, den Gang i Sandby paa Lolland, siden Præst først i Radsted og til sidst i Ørsløv (efter Vilh. Becks Død). Det var gode Venner i Herren. Hos Clausen holdt jeg Møde paa hans Gaard; han var den Gang nylig bleven omvendt og arbejdede nidkært for at vække de sovende. Han var ogsaa begyndt at holde Børnegudstjeneste, noget ret nyt den Gang. En Søndag var der kun eet Barn, men Clausen blev ved og havde til sidst henvend 40 Børn til sin Børnegudstjeneste. Pastor Jakob Møller stred sin Strid i Sandby for Livets Vækkelse under mange Vanskeligheder. Saa var der endnu den gamle Pastor *Anger* fra Horslunde, i hvis Sogn jeg flere Gange holdt Møde. Han var en troende Præst, men vist gaet noget i Staa overfor den vældige Død, der holdt Hjerterne bundne. Pastor Anger stod lidt betænkelig overfor Vækkelsen i Halsted og Avnede, men dog venligt. Det var den stærke Modstand og dermed følgende Kamp, der gjorde adskillige, ogsaa mere velvillige, noget ængstelige. Men det var jo netop gennem denne Kamp, Livet vakttes. Gennem Kamp til Sejr, saa er Livets Kongevej. Er man bange for at lægge Ryg til, bliver Sejren ogsaa saa meget mindre. Det var Guds naadige Førelse med mig, at jeg som nyomvendt i den første Glød kom ned til det den Gang saa kolde Lolland. Uklart stod jeg vel paa adskillige Punkter, navn-

lig til at skelne mellem Vækkelse og Omvendelse. Man-
gen Staver løb jeg mig vel i Livet, men det skete i en
barnlig Oprigtighed, og saa kan Herren bære over med
meget, ja kan bruge ogsaa det mindre besindige til Sjæles
Vækkelse. Eet var jeg ganske klar over, at det gjaldt
om at elske Jesus og slippe Verdenslivet. Men hvor langt
Mennesker var kommet, havde jeg mindre Klarhed over.
Jeg mindes, at jeg mod Slutningen af min Kapellantid
vekslede Brev med nuværende Pastor emer. *O. Moe*, den
Gang Præst i Ærøeskøbing, og jeg skrev til ham, at det
gik smaat, »der er ikke mere end 100 Mennesker bleven
omvendt«. Han skrev tilbage, at det var jo vældigt stort,
hvis 100 var bleven omvendt i den korte Tid; medens
han havde været Kapellan i Tved paa Fyen, var der kun
en halv Snes kommen med. — Jeg skulde jo have sagt:
vakt eller berørt af Vækkelsen i Stedet for omvendt, saa
vilde mit Tal 100 vel have passet bedre. Men noget rig-
tigt var der jo dog i mit Syn, idet jeg mente, det gik
smaat. Jeg gik ud fra, at der i Halsted og Avnede var
1800 Mennesker, og følte det som mit Ansvar at faa dem
alle med paa Himmelvejen. Og det Syn paa Sjælene i
vore Pastorater har jo sin store Sandhed. De skulde jo
alle med, for alle vilde man gerne være Præst; *ikke*,
som verdslige Præster saa ofte fortolker dette, at man
skal gaa med til alt muligt for at føje Verden, men i den
Forstand, at *Sigtet* bestandigt er rettet paa at faa dem
alle ledet til Jesus i sand Omvendelse og Tro. — Jeg
lærte jo snart, alt som jeg blev ældre i Tjenesten, at
man ikke faar Lov at hjælpe alle, fordi de ikke vil tage
imod den udrakte Haand, og at blot een Synders sande
Omvendelse efter Herrens Ord skal kaldes for saare stort.
Og jeg oplevede ogsaa en Del Skuffelser, hvad der lærte
mig bedre at kende Forskel paa det, der blot er Væk-
kelse, og det, der virkelig er Omvendelse.

Den lille Venneflokk, der efterhaanden samledes, maatte
visselig ogsaa ind under *Korset*, under Lidelse for Jesu

Skyld. En ung Gaardmandsdatter, der ved Gudstjenesten en Store Bededag gav Herren sit Hjerte, maatte høre fra sin egen Moder: »Hellere saa jeg dig ude i Verdens vildeste Sus og Dus end blandt disse hellige.« En anden ung Kvinde maatte opleve at blive slaet og spyttet paa, ja tilsidst at blive vist bort fra Hjemmet, altsammen for Jesu Skyld. — Men det skadede ikke Troslivet, hvor svært det end kunde være i Øjeblikket; det tjente til at holde Hjertet vaagent.

I Sommeren 1882, noget før jeg rejste fra Vestlolland, holdt Pastor Vilh. Beck Møde i Nakskov Kirke og senere paa Dagen i Svingelen Skov ved Nakskov. Jeg talte ogsaa et lille Ord ved Skovmødet, og Pastor V. Beck indbød mig, da Mødet var sluttet, til at besøge ham i Ørsløv. Han tog sig kærligt af den unge Kapellan. »Det var saa ungdomsfrisk«, sagde han; selvfølgelig ikke dybtgaaende endnu, men med den Ungdomsfriskhed, som det nu paa mine gamle Dage ogsaa fryder mig saa meget at møde hos unge Præster.

Ved den Lejlighed, ved hint Skovmøde, var det for Pastor Beck som for mig selv en inderlig Fryd at se, hvorledes de kære nyvakte Venner fra Halsted og Avnede glædedes ved at hilse paa Pastor V. Beck. Han mærkede lidt af Livsfriskhedens Pust gennem de kære glade Venner. »Lolland er ved at vaagne,« sagde Pastor Beck. Og vidste end vi, der kendte Stillingen nøjere, at det endnu kun var en lille, ganske lille Begyndelse, saa var jo dog Vaartiden begyndt.

Dagen efter hint Møde i Nakskov var Beck paa Besøg i Sandby Præstegaard hos Pastor Jakob Møller, og jeg var ogsaa inviteret dertil. Der morede det Beck at drille mig. »Det er dog nogle forfærdelige Historier, jeg hører om Dem,« sagde han, da vi hilste paa hinanden. Jeg blev hed om Ørene og forstod ikke ret, hvad den Tale skulde betyde. Saa fik jeg jo at høre en Mængde halsbrækkende

og taabelige Rygter, der lød om mig og min Gerning; det havde Møller jo hørt, jeg selv anede ikke rigtigt, hvor vildt Løgnens Røster var paa Færde. »Ja, saaledes sagde de ogsaa om mig, da jeg blev Præst,« sagde den kære Vilh. Beck nok saa fornøjet. Saa forstod jeg, hvad han mente.

Ogsaa ude fra de omliggende Sogne kom nogle enkelte til Ordets Hørelse, saa Kirkegangen blev efterhaanden ret god. Og nogle Møder udenfor mine egne Sogne var jeg ogsaa med til. Der var noget herligt i saaledes at komme lidt ud i videre Kredse. Der var en aandelig Berigelse deri. — Saa havde vi ogsaa paa Lolland-Falster et Kapellankonvent; der var jo den Gang i Stiftet saa mange gamle Præster, fordi der var saa mange store Embeder; og derfor var der ogsaa mange Kapellaner. Blandt disse blev jeg særligt godt kendt med *Julius Bachevold*, den Gang Kateket i Maribo. Bachevold var den Gang endnu ikke omvendt. Han sagde ved et Kapellankonvent i Bandholm, hvor der var Tale om Skriftens Lære om evig Fortabelse for de genstridige: »Det strider mod mine Følelser.« Han, der siden stod saa klippefast paa Ordets Klippegrund, stod den Gang endnu paa det løse Stade, de kødelige Følelsers Flyvesand. Det var først nogle Aar efter, at jeg var rejst fra Lolland, at Bachevold blev omvendt. Jeg husker saa tydeligt, da jeg paa Posthuset i Sæby Købstad modtog og læste det Brev, hvori han meddelte mig sin Omvendelse. Brevet begyndte omtrent saaledes: »Saa blev det da til Alvor for mig. Jeg vilde Sandheden, derfor lod Herren mig finde den.« Ja, han vilde Sandheden, selv om han en Tid famlede i Taage. Det var denne hans Længsel efter Sandheden, der knyttede os sammen. Og hvilken mægtig Vinding for Guds Rige blev ikke denne Mands Omvendelse! Ved hans Omvendelse opfyldtes i rigt Maal Ordet fra Efeserbrevet Kap. 4, 8, hvor der siges om Frelseren: »Da han opfor til

det høje, bortførte han Fanger og gav Menneskene Gaver.« Hver Gang et Menneske bliver en »Kristi Fange«, bliver overvunden af Kristi Sandheds og Kærligheds Magt, saa bliver et saadant Hjerte en *Gave* fra Herren ogsaa til Menigheden. Det blev Bachevold i Sandhed, en herlig Gave særligt til Lolland-Falster. Men ogsaa jeg fik den store Gave fra Herren at faa Bachevold til Hjerteven i Troen.

Det næstsidste Kapellankonvent, jeg tog Del i, holdtes i Thoreby, hvor Bastrup (en af de tre, der blev ordineret sammen med mig) var Kapellan hos Stiftsprovst Kofod-Hansen. *Henry Ussing*, den nuværende Stiftsprovst ved Frue Kirke i København, var paa Besøg hos os Kapellaner ved det Konvent og indledede Forhandlingen. Da havde jeg allerede faaet det saaledes, at jeg skulde indgive Ansøgning om Sæby Præsteembede. Men da Ussing fortalte, at han søgte Sæby, undsaa jeg mig ved at fortælle, at jeg ogsaa søgte det. Jeg syntes mig uværdig til at være Ussings Konkurrent. Saa stor Respekt havde vi unge Præster allerede den Gang for Henry Ussing. Og den er ikke bleven mindre gennem Tiderne. Men Ussing skulde nu ikke til Sæby. Han kom i Stedet derfor til Vejlbj ved Aarhus.

Den Tid paa Vestlolland var i Sandhed en rig Naadetid for mig. Hvor blev mit Hjerte knyttet fast til den lille Flok, der blev vunden for Herren! Men det var nu Herrens Vej for mig, at jeg skulde til Sæby, til Vendsyssel for at modtage en ny Rigdom af Naade. Da jeg i September 1882 var bleven kaldet til Sognepræst i Sæby, samlede jeg Vennerne fra Vestlolland for at tale med dem om Opførelsen af et Missionshus. Venneskaren maatte have et Hus, et sammenknyttende Tilflugtssted. Pladsen for Missionshuset blev udset til at være i Nærheden af Avnede Station, paa et smukt Sted lige op til Skoven, paa en Grund, der med Grevskabets Tilladelse blev givet os af Peder Krogh, den førømtalte Fæstegaardmand i Meltofte, der sammen med sin velsignede Hustru Anc havde

vist det unge Trosliv saa megen Godhed og Velvillie. Huset, der fik Navnet »Salem«, blev bygget færdigt saa hurtigt, at det kunde indvies allerede d. 12. December. Da var jeg derovre igen fra Sæby af og indviede Huset. Nu kan »Salem« snart fejre sit 50 Aars Jubilæum. Det Hus er bleven til Velsignelse for ikke faa Sjæle. En af Guds

Missionshuset „Salem“ (bygget 1892).

Riges Modstandere kaldte spottende Huset »Pastor Hansens Faaresti«.

Ved et Præstekonvent i Nakskov tog jeg Afsked med Vestlollands Præsteskab. Det var vist Meningen, at Provsten vilde have givet mig en lille Overhaling med paa Rejsen, men det blev afværget derved, at Pastor Nielsen i Nakskov, den grundtvigske Præst, kom Provsten i Forkøbet og i en lille Tale rettede et Afskedsord til mig. Han talte om, at der jo var mange, der havde syntes, at min Forkyndelse havde været noget mærkelig. Det havde den jo ogsaa været, dog ikke i den Forstand, at det, jeg havde prædikeret, havde været mærkeligt, det havde jo været det

gamle Evangelium om Synd og Naade; men i den Forstand havde Forkyndelsen været mærkelig, at den havde kunnet *mærkes*. Saa var der jo ogsaa dem, der havde syntes, at jeg var for »grøn«. Men dertil vilde han sige, som Pastor Johannes Clausen en Gang havde sagt det ved et Møde i København, da man bebrejdede ham hans Ungdom: »Bedre grøn end vissen.«

Efter denne Tale af den grundtvigske Præst var der ingen, der talte imod mig. Jeg takkede for de Ord, hvormed Provsten i sin Tid havde indsat mig (de var gode nok) og sagde, at jeg havde bestræbt mig for at følge den mig da givne Formaning, og til Slut udtalte jeg Ønsket om, at Guds Rige maatte faa en god Fremgang her paa Vestlolland, samt takkede Pastor Nielsen i Nakskov, fordi jeg altid, naar jeg saa ind mod Nakskov, havde følt, at der fandt jeg Forstaaelse. — Saa endte dette Afskedskonvent da forholdsvis fredeligt.

Asschenfeldt-Hansen som Kapellan.

Langt, langt sværere var det for mig at sige Farvel til den lille Troens Flok i Halsted-Avnede. Det sidste Møde blev holdt hos Peder Kroghs i Meltofte. Jeg talte over Ordet i Apostl. Gern. Kap. 20, 32: »Og nu overgiver jeg eder til Gud og hans Naades Ord, som formaar at opbygge eder og at give eder Arven blandt alle de helligede.«

Men da jeg et Par Dage efter sejlede med Dampskibet ud fra Nakskov og saa den lille Skare, der stod vinkende ved Kajen, da var det, som Hjertet skulde rives ud af Livet paa mig.

Men den trofaste Herre slap ikke det nyvakte Trosliv. Det har holdt sig og forplantet sig dog i nogen Maade gennem de mange Aar. Et Ægtepar, der har været til saare megen Velsignelse for Gerningen ud fra Salem Missionshus, maa jeg nævne ved Navn. Det er den kære *Niels Matthisen* og hans trofaste Hustru *Bine*. Hvor har de været tro og vaagne for Guds Riges Sag, været til aandelig Hjælp for mange!

Gud ske Tak! Livsspirene er der endnu fra hin skønne Tid! Unge troende Præster, der nu i disse sidste Aar har haft Gerning paa Vestlolland, har fortalt mig, at Sporene fra hine Tider, her er skildret, endnu kunde mærkes paa mange Maader i Vestlolland.

Venerne gav mig et Par smukke Sølvlysestager med paa Vejen. Den Gave skal minde om at lade Lyset, Guds Ords klare Lys, skinne for Mennesker.

Sognepræst i Sæby Købstad.

(1882—1892).

Det kære Sæby — hvor ligger den By dog smukt med Skov og Aa og Kattegats Bølger; noget gammeldags i sit ydre Præg, just derved hyggelig. Den store, smukke gamle Kirke rager højt op over de smaa Huse og ses langt borte. Fra Højderne omkring Sæby har man Udsigt over til Læsø, op til Frederikshavn og Hirtsholmene. Men det bedste ved Sæby var dog det *Trosliv*, som var vaagnet i Byen faa Aar før jeg blev kaldet til Sognepræst der. Hvor passede det godt paa Sæby, hvad Fru Wegener, Præstefruen i Halsted, havde skrevet foran i en Bog af Funcke (den kendte Bremer-Præst), som hun forærede mig paa den sidste Fødselsdag, jeg fejrede som Kapellan i Halsted! Der havde hun skrevet det lille Vers (fra Kirkesalmebogens Nummer 160):

Da har og Gud et Nazareth
Til os et Steds paa Jorden,
En lille, køn og yndig Plet
I Syden eller Norden,
Hvor overalt vi ser Guds Spor
Og lytter glade til hans Ord
Som Aand og Liv paa Jorden.

Det blev saa »en lille, køn og yndig Plet« i *Norden*, og en Plet, hvor »Guds Spor« i Sandhed var at kende og blev mere og mere kendelige.

I Sommerens Løb havde jeg faaet flere Opfordringer til at søge Horne og Asdal Sognekald, som var ledigt om trent ved samme Tid som Sæby. Jeg var ogsaa et Besøg deroppe sammen med min Kæreste, Emilie Sørensen (Datter af Lærer Sørensen i Lundforlund ved Slagelse), men det blev ikke til noget med at søge Horne. For Horne havde Herren bestemt en anden Mand, Pastor *Busch*. For mig »faldt Snorene« paa Sæby. Da der kom Opfordring fra Vennerne der om at søge Sæby, følte jeg, at jeg ikke kunde undlade at indgive Ansøgning.

Troslivet i Sæby var væsentligt bleven vakt ved Sadelmager *Lund*, en af de kendte fem Brødre Lund fra Lemvig. I Sæby havde allerede tidligere bosat sig en ældre Broder, *S. Lund*, der var Guldsmed. Sadelmageren var en afgjort troende Mand, et elskeligt Guds Barn. Guldsmeden var ikke omvendt, da Broderen kom til Byen, men blev det ikke længe efter. Det var en stor Vinding for Guds Rige, at Guldsmed Lund kom med paa Himmelvejen. Han havde en stærk og fast Karakter, blev et kraftigt Vidne for Herren, en modig Stridsmand i Jesu Flok. De to Brødre begyndte at holde smaa Sammenkomster om Søndagen, hvor der blev læst en Prædiken, sunget og bedt. Efterhaanden kom nogle flere til, særligt nede »fra Stranden«, som den mod Havet grænsende Del af Sæby blev benævnt; der boede Byens mange Fiskere, og blandt dem var der flere, som blev omvendt. En god Hjælp for Livets Vækst var det, at den varmhjertede og aandsfyldte Pastor *Jeansson*, som den Gang var i Horne, holdt Møde ogsaa i Sæby som saa mange andre Steder i Vendsyssel. Og hvor han frembar Livets Ord, der vaagnede Sjæle op af Vantroens Søvn. Saa blev Flokken i Sæby da omsider saa stor, at man vovede sig til i Tro paa Herren at bygge et Missionshus. Stort var det ikke, men et hyggeligt Hjemsted fik Vennerne nu til Møder og Sammenkomster om Søndagen. Det Hus blev indviet af Provst Blume d. 4. November 1879. Og da saa

Embedet blev ledigt i Sommeren 1882, blev der megen Bøn opsendt til Herren om at faa en Præst, der vilde staa sammen med det nyvakte Liv. Da jeg havde indgivet min Ansøgning, sendte Vennerne en Deputation over til København, for at den kunde faa talt med Ministeren og med Kongen om at faa mig til Præst. Det var daværende Kronprins Frederik (senere Kong Frederik d. 8.), som Vennerne fik talt med, da Kong Kristian d. 9. var bortrejst i de Dage. Kronprins Frederik fik vist et godt Indtryk af Vennerne (det var Sadelmager Lund og nogle af Fiskerne fra Sæby, som var taget over til København). »Jeg skal gøre, hvad jeg kan,« sagde Kronprinsen. Da var der en af Vennerne, der svarede ret af Hjertet: »Ja, saa er vi ogsaa vis paa, at vi faar den Præst, vi beder om at faa.« Denne uskrømtede barnlige Tillid gjorde sikkert Indtryk paa Kronprinsen.

Det første Nys, Vennerne i Sæby fik om, at deres Begæring var bleven opfyldt, fik de morsomt nok fra Fiske-torvet i København, hvor en ung, troende Fiskehandler, der stammede fra Sæby, kom til at handle med Departementschef Jonquieres Husholderske. Hun maa jo have hørt noget om denne Embedsbesættelse, thi hun sagde: »Nu faar I slemme Mennesker i Sæby, I, som vil sprænge Folkekirken, nok alligevel den Præst, I vil have.« Denne halvt spøgende og dog paalidelige Meddelelse blev jo hurtigt sendt over til Sæby. Og en Septemberdag, da jeg kom hjem fra Husbesøg i Halsted, laa Avisen fremme i Præstegaardens Gang, og der læste jeg saa Meddelelsen om, at jeg under 2. September 1882 var udnævnt til Sognepræst i Sæby Købstad.

Den 3. November kom jeg saa med den gule Postvogn fra Frederikshavn til Sæby og blev modtaget af den kære Guldsmed Lund, der sammen med sin elskelige Hustru tog imod mig med største Gæstfrihed. Den 4. November var der om Aftenen en lille Sammenkomst i Missionshuset, det var jo Indvielsesdagen. Dagen efter, d. 5. November,

Allehelgenssøndagen, blev jeg saa indsat. Da jeg ved Provstens Side gik op ad Midtergangen i den store Kirke (86 Alen lang), følte jeg mig meget liden og bævede i mit Indre. Jeg var jo saa ung, kun 26 Aar. Men Herren hjalp og bar mig igennem. Det var jo den dejlige Tekst fra Joh. Aabenbaring om dem, der blev beseglede, om

Sæby Kirke.

den store hvide Flok. Og Herren stadfæstede ogsaa den Dag Ordet ved medfølgende Tegn. En Gaardmandskone langt ude fra Landet blev vakt eller omvendt den Dag, og hun blev i sin korte Levetid (hun døde et Aarstid efter) til megen Velsignelse. I min lille Bog: »Smaa Mindeblomster« har jeg omtalt hende. Hun kom saa glad Søndag efter Søndag, skønt hun havde 2 Mil at gaa. Og det var hende, der paa mit Spørgsmaal om, hvorledes hun dog kom over det lange Vejstykke, svarede med straalende Øjne: »A flyw'er.« Hun fløj paa Aandens Vinger.

Men saa begyndte min Gerning da i Sæby, og det blev en rig og dejlig Arbejdstid, de 10 Aar jeg fik Lov at virke

der. I Begyndelsen var mine Tanker alligevel saa meget paa Lolland, saa naar jeg talte om »vort Missionshus«, tænkte jeg oftest paa det, der blev opført i Halsted (Missionshuset »Salem«), indtil en af Vennerne i Sæby gav mig en Paamindelse ved at bemærke: »Vort Missionshus ligger i Søndergade« — altsaa ikke paa Lolland.

Den 14. December havde jeg Bryllup i Lundforlund Kirke, og det var en Herlighed for min kære Hustru som for mig at byde Venner velkommen i vort eget Hjem. Den største Del af min Sæbytid boede vi i lejet Bolig, under meget beskedne Forhold sammenlignede med Nutidens Forhold. Men vi var godt tilfreds, skønt der skulde megen Plads til, da der efterhaanden kom en Børneflokk paa 6 Dreng, hvoraf dog de to døde som smaa.

»Jeg bor midt iblandt mit Folk,« sagde den sunamitiske Kvinde (2. Kongernes Bog 4, 13), og det samme kunde jeg sige om mit Ophold i Sæby. Hvor var det frydefuldt at maatte forkynde Livets Ord for en stor Mængde Mennesker baade fra selve Sæby og fra hele Omegnen. Og herlige Timer havde vi Søndag Eftermiddag i Missionshuset, hvor en af Vennerne læste en Prædiken højt, og der blev sunget meget af Brorsons Salmebog (»Troens rare Klenodie«) og af »Pilgrimsharpen« eller af Lægprædikanten Peder Madsens lille Sangbog: »Kom til Jesus«. Hvor var det en Glæde for min Hustru og mig at sidde her, ikke blot som Præstefolk, men som en lille Søster og Broder blandt Guds Børn. Vi smagte i Sandhed Herrens Godhed gennem de helliges Samfundliv. »Mit Sabbatshjem, du er for mig, o Samfundskæde kær«, det Ord fra en lille Sang kom ret til at passe paa os.

Ja, disse Søndage i Sæby var rigtige Festdage. Den sidste halve Time, før Gudstjenesten, der altid var om Formiddagen, begyndte, lød de mange Fodtrin ned ad Gaden ad Kirken til. Jeg hører endnu dette »Trap, Trap«, det blev ved uafbrudt, til Klokkerne ringede sammen. De

hellige i Vendsyssel »holdt fast ved baade Ordet («Apostlenes Lære») og Samfundet og Brødets Brydelse og Bønnerne«, som der staar om den første Menighed i Jerusalem. Guds Folk deroppe var *sakramentfast* og stod sammen, »Ryg mod Ryg og Skulder mod Skulder«, som Pastor Jeansson i Horne havde lagt dem det paa Sinde. Stundom, naar jeg om Aftenen stod i min Husdør, kunde jeg høre Salmesang fra en fem eller seks Hjem paa een Gang. Der var i disse Hjem samlet smaa Flokke af glade Guds Børn. Der vaagnede jo en Del nyt Liv i Sæby, baade nede ved Stranden blandt Fiskerne og oppe i Byen, til Fryd for de gamle Venner. En ung Præst havde i Sandhed en god Støtte i disse gamle, solide Venner fra Tiden før mit Komme til Sæby. Særligt Guldsmed Lunds Hjem var et Samlingspunkt, hvorhen de vakte søgte for at faa aandelig Hjælp, og de troende for at faa gode Raad. Selvfølgelig søgte Djævelen at ødelægge Livet, vi har jo alle *kødelige Kanter*, der skal slibes af, medens de *hellige Kanter*, det faste Sind overfor Kødets og Verdens Væsen, jo skal blive. »Men smertelig den Slibning er«, staar der i den lille Sang om »Juvelerne i Jesu Æreskrone«. To gode Toner klang gennem Troslivet i Sæby som i det øvrige Vendsyssel, hvor der blev Trosliv, og disse to Toner blev saa kønt forstaaet og betegnet af den gamle Indre-Missionær Anders Stubkjær; der en Gang, han besøgte os, sagde: »Det er ypperligt.« »Hvad er ypperligt, kære Anders Stubkjær?« spurgte jeg. »De taler allevegne her oppe i Vendsyssel blandt Vennerne om, *hvorledes Livet ret skal leves for Jesus til Guds Ære*.« — Ja, det er ypperligt, naar Guds Børn rigtigt kan hjælpes ad med at faa Livet, Dagliglivet ind under Herrens Aands Magt. — Det var den ene gode Tone. Men da vi om Aftenen gik hjem fra Missionshuset, gik vi, nogle Venner, og talte sammen om forskellige i Byen, som vi længtes saa meget efter at faa med paa Troens Vej, og som vi haabede paa, skulde komme. Anders Stubkjær

gik stille bagefter og lyttede til vor Samtale. Saa siger han: »Det er da godt, at I taler om saadant endnu.« Han mente vel, at det var da Tegn paa, at vi ikke var falden i Søvn. Han var en viis Mand, den gamle Anders. Han vidste, at den Tone om *de andres Frelse* maa aldrig forstumme blandt Guds Børn, selv om vort eget Helliggørelsesliv maa være det første. Og dersom Kærligheden til andres Frelse, det rette Missionssind, der bærer paa Jesu Taarer over Vantroen, det Sind, der vidner og strider i Bøn for at vinde flere, hvis det svækkes, saa er Troslivet i alvorlig Fare.

Saaledes var det da i Sæby, at Glæden over Samfundslivet paa ingen Maade fordunklede Iveren for at faa Sjæle omvendt. Der udgik et kraftigt Vidnesbyrd ogsaa med Munden fra de hellige til Verden. Der var ikke mange af dem, der kom i Guldsmed Lunds Butik, som fik Lov at gaa uden at faa et Ord med paa Vejen. Og saaledes var det gennemgaaende. Den Del af Verdens Mennesker, som ikke vilde omvende sig, blev derfor ogsaa gram i Hu og vred over Vækkelsen i Byen. Vistnok erklærede Politibetjenten, at han nu havde meget mindre at bestille i Byen, fordi Drukkenskab og dermed følgende Slagsmaal var taget betydeligt af som Følge af Vækkelsen i Byen. Men Borgermesteren var vred. En Dag sendte han mig en Seddel (med Kalk bagpaa), der var bleven opslaaet paa selve Raadhuset i Sæby og bar denne Paa-skrift: »Herved opfordres Borgermesteren for sidste Gang til at omvende sig og indgaa i de helliges Samfund.« Borgermesteren syntes ved at sende Sedlen ned til mig at tilkendegive som sin Mening, at jeg havde med den Sag at gøre. Det var jo selvfølgelig en af vore Modstandere, der havde fundet paa den »Spas«, saaledes maa vi vel kalde det, og Meningen var jo, at de hellige skulde bære Skylden for det. Jeg svarede Borgermesteren, at det i og for sig jo var sandt nok, det med Nødvendigheden af at omvende sig og faa sin Plads i de helliges Samfund,

men jeg føjede selvfølgelig til, at den Maade at vidne paa ved at opslaa en Seddel paa Raadhuset ikke hørte hjemme hos Herrens Folk, men var et Paafund af vore Modstandere. Jeg vil dog med det samme tilføje, at samme Borgermester i sine sidste Sygdomsdage — en Del Aar efter, at jeg havde forladt Sæby — svarede meget venligt paa et Brev fra mig og udtalte, at han erkendte, at jeg mente ham det godt ved mit Vidnesbyrd om Jesus som Synderes Frelser, men han syntes nu ikke, han kunde blive troende — en vemodig Udtalelse, men der var ingen Bitterhed mere overfor mig personlig.

Modstanden viste sig paa mange Maader; »der hersker megen »Animositet« imod Dem her i Byen, Hr. Pastor,« erklærede en af Byens Borgere, da jeg vidnede for ham. Aviserne blev ogsaa taget i Brug. Men hvad gjorde det? Det hører med til Livstegnene, at Verden rejser sig til Kamp. Ikke faa af Modstanderne gik dog jævnlige i Kirke og viste sig meget venlige i privat Omgang. — »*Vær frimodig og arbejd*«, dette Herrens Ord (Haggai 2, 4) pegede Vilhelm Beck, Indre Missions Formand gennem de mange Aar, saa ofte paa. Det er Svaret, vi skal give paa Verdens Modstand, at vi bliver ved med at arbejde frimodigt paa Sjæles Frelse. Meget gavnlige viste det sig ogsaa at være her i Sæby som paa Lolland at gøre mange *Husbeføg*, selvfølgelig ikke blot for at hilse paa Folk, men for at finde en Lejlighed til at aflægge et Vidnesbyrd for dem. Folk paaskønner det som Regel, at Præsten besøger dem. Saa fik vi ogsaa oprettet en Søndagsskole (Børnegudstjeneste), ved hvilken en hel Flok Venner arbejdede med. Ligesaa holdt jeg en Del *Bibellæsninger* i Missionshuset og *Fastepredikener* i den store men om Vinteren iskolde Kirke. Allevegne samledes der mange Mennesker om Ordet. Det var i Sandhed et naadefuldt Arbejde at blive sat til af den trofaste Herre. Dejligt at maatte skue *Herrens* Gerning, thi det var jo ham, der gav Væksten, og ham alene tilkom al Æren.

I Aaret 1889 fik vi rejst et lille *Børnehjem* for smaa Piger. En Dame i Byen stillede 3000 Kroner til Raadighed, om vi selv vilde skaffe det øvrige. Og det lykkedes. Vennerne var altid villige til at være med i de forskellige Guds Riges Arbejder, saasomt de skønnede, at det var *fra Herren*. Børnehjemmet fejrede sit 40 Aars Jubilæum den 4. November 1929. Der kom dog ogsaa Støtte til denne Sag fra en hel Del Samfundskredse ud over Vendsyssel, saa Børnehjemmet blev ikke blot et Sæby-Børnehjem, men et Vendsyssels-Børnehjem.

Et Led i Arbejdet til Sjæles Frelse og Guds Børns Bestyrkelse i Troen var ogsaa det aarlige store Skovmøde i den herlige *Sæbygaardsskov* lige ved Sæby; gennem Skovdalen løber Aaen, ad hvilken Baade kunde finde Vej, da et Stykke opad. Hvor var det et smukt Sted, vi i mange Aar holdt Møderne paa, under de høje Bøgetræers Kroner. Der samlede en Mængde Mennesker, baade fra By og Land, og da det var i Sommertiden, var der ofte ogsaa en hel Del af Byens Badegæster med ved dette Møde. En Sommer var Præsterne *Carl Moe* og *Otto Moe* i Sæby paa Sommerferie. Vi fik C. Moe til at prædike ved Skovmødet det Aar, og der var det, han udtalte, for at belyse det rædselsfulde i at leve og dø i Vantro, at Sagen stillede sig bedre for hans »gamle beskidte So« end for et vantro Menneske. Soen var jo færdig med Tilværelsen, naar den var slagtet, men et vantro Menneske, der ikke vilde omvende sig, havde en evig Pine i Vente. Det Ord om Soen blev Genstand for megen Omtale, ja Landet over, takket være Avisreferaterne. Ogsaa i Sæby øvede den Prædiken sin Indflydelse. En Købmand i Byen, der sammen med en anden var ude at bade i Kattegats Vande, udtalte højt, da de plaskede om derude, at havde han nu den lange Præst (Carl Moe), saa skulde han give ham en ordentlig Dukkert. Og se, lige efter kommer Carl Moe svømmende i Nærheden af Købmanden. Saa var Lejligheden der da. Men Købmanden be-

nyttede den ikke, han fjernede sig i Hast. Der var Respekt for Carl Moe, saa det forsløg noget.

»*Vinteren er forbi — Sangens Tid er kommen*«, saaledes skildres Vaartiden i Højsangens Bog 2, 11—12. At Vantroens Vintertid var vegen dog fra nogle Hjerter, kendtes ogsaa paa den Sang, der tonede saa skønt baade i Kirke, i Misionshus og i Hjemmene. Vi fik oprettet en *Sangforening* for Mænd (firstemmig). Herren havde givet os en Dirigent for Sangforeningen i den unge Garvermester *Laurits Myhrmann*, der blev omvendt i Begyndelsen af min Præstetid i Sæby. I Anledning af Moderens Sygdom og Død var han flere Gange oppe hos mig. Han var begyndt at lytte til Ordet, og en Dag, da jeg tog imod ham i Døren, sagde jeg til ham: »Hvornaar vil De komme indenfor Guds Riges Dør, kære Ven?« Lidt forfjamsket svarede han: »Det varer vel et Par Aar.« Men det varede ikke saa længe. Helt gav Laurits Myhrmann sig over til Herren, og vi fik i ham ikke blot en elskelig Broder i Herren, men ogsaa en god Dirigent for vor Sangforening. Nu er de allerfleste af dem, der var med i hint Mandskor, hjemme hos Herren og synger med i den himmelske Lovsang. For at mindes en af dem, der endnu er i Live, vil jeg nævne Fisker *Henrik Hyttel*, der havde en udpræget Tenorstemme. Ved Sangen i Missionshuset var Henrik Hyttel vor Trøst, naar vi havde faaet Tonen sat lovligt højt. Han kunde tage de meget høje Toner. Det var skønt at faa Lov til at synge med i dette Mandskor, der glædede mange med sin friske Sang.

En glædelig Begivenhed var det, at vi fik en *Korsarm lagt til Kirken*. Den havde jo oprindeligt været i Brug sammen med den øvrige Kirke, men i Rationalismens Dage, omkring ved 1820, da Kirkegangen var meget ringe, havde man erhvervet Tilladelse til at lukke Korsarmen fra (ved Murværk) og leje den ud til — Pakhus! Ja, til Pakhus for Byens Købmænd! Det kunde nok med Rette benævnes »Ødelæggelsens Vederstyggelighed paa det hel-

lige Sted«. Korsarmen var forsynet med smukke Hvælvinger, og nu, da Kirken fyldtes med Folk ikke blot fra Byen men viden om fra Landet ogsaa, blev der Brug for den. Og siden den blev lagt til, idet Murværket fjernedes og Korsarmen blev pyntet op igen til sin oprindelige Skønhed, siden da har den vist næsten altid været fyldt.

Mange kære Skikkelser dukker frem i Mindets Lys, naar jeg skuer tilbage paa denne efter Jordens Forhold skønne Tid i det kære Sæby. Selvfølgelig vil der altid være Mangler og Brøst, som ogsaa mindes med et »Ak«, men *Tak* er langt det overvejende i disse Sæby-Minder. Jeg ser dem for mig, de Venner, som nu næsten alle er gaaet hjem til Herren. Der var Blikkenslager *Dancker*, den gamle Holstener, en barnlig, frimodigt vidnende Mand. Der var foruden Lund'erne og Myhrmann Købmand *Hyl-dahl* og saa de mange kære troende Fiskere. Der var den ene af Byens to Natvægttere. Byen havde endnu denne ærværdige, ganske hyggelige Indretning med Natvægttere, hvis faste Trin ned igennem de om Natten saa stille Gader endnu klinger en for Øret. *Jens Peter Albertsen*, saa hed den kære Mand, et meget skønt Guds barn blev han. Der var saadan Fred over det, naar man lejlighedsvis var vaagen og hørte hans Trin gennem Gaden. Vi vidste, at han gik med et bedende Hjerte. Ja, der var saa mange, man endnu kunde nævne, som f. Eks. den gamle Fisker *Jakob Larsen* og de kære Fiskere *Christian Hyttel*, der døde under Lovsang, *Poul Mørk* og mange flere. Men nu glæder jeg mig til snart at skulle mødes ogsaa med denne Venneskare derhjemme, hvor »Mindets hulde Blomster smaa skal i forklaret Glans opstaa saa dufterige søde«. — Et vemodsfyldt og dog saa skønt Minde var min kære Hustrus sejrige Hjemgang d. 10. Juli 1890. Hun havde saa ofte sukket over, at hun elskede sin Frelser saa lidt til Gengæld for hans store Kærlighed til hende, men i sin sidste Tid kunde hun med Glæde vidne: »Jeg elsker ham saadan — hvor underligt, at jeg snart skal se ham.«

Mandskoret sang ved hendes Grav paa Jordefærdsdagen den fra »Hjemlandstoner« kendte Sang: »Himlen er mit Hjem« (577 i Indre Missions Sangbog). Den kan jeg ikke synge uden at mindes hin Dag paa Sæby Kirkegaard, hvor vi nu har fire Grave: to smaa Drenges, min første Hustrus og min ældste Søns, der døde som Overretssagfører i Sæby under den spanske Syge 1918 og fandt sin Frelser i sin sidste Sygdom. Underligt er det nu for mig i min høje Alder at færdes paa Sæby Kirkegaard, hvor man som i de henrundne Dage endnu hører Vandmøllens ensformige Brus der i Nærheden, men hvor Mindets Toner ogsaa klinger saa stille og dog saa stærke. Navnene paa langt de fleste af dem, der levede og virkede i Sæby, medens jeg var Præst der, kan jeg nu finde paa Gravstenene. Salige er de, der skal opstaa til Livets Opstandelse, fordi de her valgte den gode Del, valgte Jesus som deres yndigste Rose og deres Skat og Perle og Pris.

Livsvækkelsen i Sæbys Omegn.

Som det gaar med en Sten, der kastes i Vandet, at der danner sig større og større Ringe omkring det Sted, hvor Stenen faldt, saaledes gik det ogsaa i Sæby. Naar jeg nu tænker tilbage paa, hvad der skete i hin Vaartid, fyldes min Sjæl med undrende Tak. Medens man stod midt i det og saa de smaa Spirer pippe frem ogsaa i hele Sæby Omegn, saa man ofte mere paa Manglerne, paa den store døde Mængde, i Forhold til hvilken Livets Flok jo kun var den lille. Men store Ting tog Herren sig for at gøre, og »med Glæde vi dem skue maa«, som vi synger i Salmen. I de Sæby nærmest liggende Sogne, *Volstrup*, *Hørby* og *Understed*, blev der enkelte Mennesker omvendt; trofaste Vidner blev disse Venner og til Velsignelse. Nu er der tre Missionshuse i Volstrup-Hørby Pastorat. I *Volstrup* var der en Sognefoged, en høj, rank Skikkelse. Han kom ikke med i min Tid, men i min Eftermands Tid. Jeg har et Par Træk fra denne Mands Liv i mine Minders Skat, som jeg lige vil nævne. Det første var mindre behageligt, men gjorde vel ogsaa sin Gerning. En Sommerdag havde jeg Møde i Volstrup Præstegaards Have, og Præsten der tog meget venligt imod mig. Jeg talte over Ordet i 2. Peters Brev Kap. 3, 11—12: »Efterdi da alt dette opløses, hvor bør I da ikke færdes i hellig Vandel og Guds frygt«, særligt dvælede jeg ved, at der ikke stod blot »skikkelig« Vandel, ej heller blot »gudelig« Vandel, men »hellig«, det vil sige en Vandel paa Omvendelsens

Vej under Jesu Blods helligende Naade. Der var den Dag en ung Gaardmand fra Torslev Sogn, som »gik i Stykker«, just ved at han erkendte, at han var uden den *hellige* Vandel. Han blev et meget velsignet Guds Barn. Men der var en anden, som blev vred for Alvor, og det var Sognefogden i Volstrup; han følte sig ramt af dette med den *hellige* Vandel; skikkelig og gudelig syntes han jo, han var, og dermed mente han at kunne klare sig.

Til min Forundring var Præsten i Volstrup efter Mødets Afslutning en hel Del forandret, ja kold og ubehagelig overfor mig; det syntes ikke at være for Ordets Skyld, men hvad der var Grunden, kunde jeg slet ikke faa fat paa. Dog blev Gaaden løst nogle Aar efter, da den gamle Sognefoged blev omvendt. Da bad han mig, en Gang jeg var paa Besøg i Sæby, om Forladelse; thi det var *ham*, der efter hint Møde i Præstegaardshaven havde taget Sognepræsten ordentlig i Skole, fordi han havde tilladt mig at komme der. Og det havde været Grunden til det meget forandrede Sind hos Præsten.

Men det andet Minde om hin gamle Sognefoged er af mere fornøjelig Art. Min Eftermand i Sæby, Pastor *Ilshøe*, var en Dag kommen ind til Borgermesteren og var kommen til at vidne for ham. Men Borgermesteren erklærede, at man behøvede ikke en Omvendelse, som de *hellige* altid talte om, og som Støtte for sin Paastand fremhævede han just Sognefogden i Volstrup, det var en Hædersmand i alle Maader, og han var jo ikke *hellig*. Men nu skete det ved Guds Førelse, at just i samme Stund kom Sognefogden ind paa Kontoret for at tale med Borgermesteren, som jo den Gang ogsaa var Herredsfoged, og Borgermesteren var ikke sen til overfor Præsten at fremholde dette levende Vidne for Unødvendigheden af en Omvendelse. Men da var Sognefogden lige bleven omvendt og bevidnede nu i stærke Ord, at al hans egen Retfærdighed ikke duede det mindste, han havde nu faaet at se, at han var en fattig Synder, der ikke kunde frelses uden ved

Jesu Naade. Saaledes blev Borgermesterens Bevis til et Modbevis. Det var jo atter et Herrens Kald til Borgermesteren. Der kaldes mere paa de uomvendte, end vi tænker os.

I *Hørby* Sogn blev blandt flere andre ogsaa en Vejmand, *Thomas Svendsen*, omvendt, og han blev en trofast Vejmand ogsaa for Jesus.

I *Understed* var der en Mand ved Navn *Svend Klemmensen*, som blev omvendt. Han udtalte af Hjertensgrund som sin Bekendelse: »A vil vær' Herrens Ven.« Og Svend blev en oprigtig og ægte Herrens Ven, til Velsignelse for andre. Og da de siden fik Pastor *Hansen* fra Askø til Præst, blev der en stærk Vækkelse i Understed.

En ikke liden Vækkelse blev der i *Albæk* og *Voer* Pastorat, et Kæmpepastorat, der nu er delt i to Pastorater. Der laa mod Øst langs med Havet flere store Byer, først: *Lyngsaa*, derefter *Voersaa*. I begge disse Byer blev der ikke saa sjældent holdt Møde. Særligt velsignet var et Møde ved den smukke Voersaa med de træbevoksede Skrænter. Blandt dem, der kom med paa Troens Vej, vil jeg særligt nævne to, først: *Christian Mathiassen* i Nørre Klit, der blev et meget elskeligt Herrens Vidne. Det var ham, der en Dag kom ind til mig for at tale med mig om, at han syntes, ogsaa Indre Mission burde have en aarlig Offerdag, Festdag, ligesom Hedningemissionen havde det Helligtrekongersdag. Jeg bragte Tanken videre til Indre Missions Bestyrelse, og Vilh. Beck saa deri et Vink fra Herren. Dagen blev saa fastsat til 13. September, fordi »*Kirkelig* Forening for den indre Mission i Danmark« den Dag (i Aaret 1861) blev oprettet i Stenmagle Skole.

Mange Gaver er i Aarenes Løb indkommen til Indre Mission ved denne Offerdag. Ikke for intet blev der lagt en Krans fra Indre Mission paa Christian Mathiassens Grav, da han for nogle Aar siden gik hjem til Herren. Den kære Mand var min gode Ven i Herren og en trofast

Forbeder for mig. Hvad skylder vi ikke saadanne Venners Forbøn! Den store Dag vil aabenbare det. »Brødre, bed for os!« skriver Paulus. Ikke mindst Herrens Præster trænger usigelig haardt til Forbøn. Djævelen er efter os, og vi stod ofte paa Afgrundens Rand, men der var Hænder oprakt i Forbøn for os, og saa blev vi bevarede.

Skulde jeg nævne en til af Vennerne fra Lyngsaa-Voersaa Egnen, lad mig saa nævne ham, den trofaste Ven, der efter sin Ejendoms Navn (»Nordost«) altid blev benævnet *Hans Christian Nordost* (eller for Spøgs Skyld: »Sydvest«). En Gang, lige efter at han var bleven omvendt, kørte han mig hjem til Sæby efter et Møde, der var bleven holdt i Voersaa. Det var over to Mil, men han sang næsten hele Tiden, saa glad var han tilmode. Jeg sad i den bageste Agestol og frydede mig. Ja, Sangens Tid var kommen. — Der kunde jo nævnes *saa mange* endnu fra Lyngsaa-Voersaa Egnen, men det vilde tage for megen Tid endog kun at nævne alle de kære Venner ved Navn. Blot vore Navne er skrevne i Himlene, uden Spørgsmaalstegn bagefter, og bliver staaende i Livets Bog, saa er Maalet naaet. »Men for du est Jesus bleven og min Jammer paa dig tog, *derfor* staar mit Navn indskrevet *dejligt* udi Livets Bog«, det er den fuldkomne Glæde.

Endnu større Vækkelse blev der i den Del af Albæk-Voer Pastorat, der samlede sig om *Agersted*. Der blev en ikke liden Flok af Venner. En af dem, hvis Omvendelse vel vakte mest Opsigt, var *Christen Olesen* fra To-gaarde. De var kommen med til Møde i Voer Kirke en Gang, og Konen Ane var bleven meget fornærmet, fordi der var bleven »rippet op« i alle hendes Synder, som hun sagde. Men omsider vovede de sig en Søndag til Sæby Kirke, om end bævende, det gamle Liv var jo i Fare. Og Gud ske Tak, det nye Liv sejrede. De fik et godt Tilholdssted i Sæby hos Guldsmed Lund; der fik de den rette Hjælp, saa Ordet fik Lov at slaa Rod. Provst *Blichfeld*,

der var kommen til Dronninglund, blev dem ogsaa en god Hjælp. Christen Olesen (»Kren Vollesen«, som det blev udtalt i det jyske Sprog) havde haft en Del Selskabsforbindelse (med Kortspil og Drik) med Forvalteren paa en nærliggende stor Herregaard, og nu var han i Forlegenhed med, hvorledes han skulde komme ud af dette Forhold. Men det gik saa meget let. Da Forvalteren, der nok anede Uraad — Rygtet om, at Chr. Olesen var ved at blive hellig, var jo fløjet viden om — en Gang igen kom paa Besøg for at se, hvorledes det havde sig, fortalte Chr. Olesen ham blot om, hvad Herren havde gjort ved hans Sjæl; det var nok til, at Forvalteren blev borte i Fremtiden, det kom Chr. Olesen langt lettere over, end han havde tænkt. Blot Verden mærker, at det er Alvor, saa bliver Skellet sat paa den rette Maade; men mærker Verden Halvhed, saa kan den blive ved at hænge paa, om dog ikke den skulde naa at kvæle det nye Liv. Meget snedigt blev der i Sæby en Gang lagt Raad op imod en ung, nylig vakt Købmands Trosliv; Familien, da en Del af den, blev enig om, at det var den snildeste Vej at gaa, at stille sig venligt an og saa se at faa lavet en »Akkord« paa den Maade, at de ikke vilde hindre ham i noget Troen vedrørende, blot han saa ogsaa en Gang imellem vilde gaa med dem til Verdens Morskaber. Men den unge Mand blev dog klar over Fælden, der var stillet for ham. »Akkordens Aand er Satans Aand,« sagde med Rette den troende Præst Wied (i Sønner Bjert). — Det er godt, naar Verden mærker, at vi er »korsfæstet for den og den for os« (Galat. 6, 14). En Provisor i Sæby, der var bleven vakt, fortalte, hvorledes der en Aften, da han gik hjem fra Besøg i et troende Hjem, blev kaldt paa ham af en Flok af hans tidligere Kammerater, der stod henne ved Hotellet. »Men de kaldte saa klagende,« sagde han, gav ligesom til Kende, at de betragtede ham som død for dem og deres Verdensliv. — Saaledes gik

det altsaa ogsaa for Chr. Olesen med hans fordums Ven Forvalteren. Baandet brast, da Forvalteren vilde blive i Verdenslivet.

I *Agersted* er der jo nu baade Kirke og stort Missionshus. Det, der begyndte i Firserne, har udviklet sig til megen Velsignelse. Ogsaa fra Dronninglund kom der enkelte til Sæby. Men efter at Provst *Blichfeldt* var kommen, og navnlig efter at hans Kapellan, *H. I. F. C. Mathiesen* var kommen til at staa klart, fik Livet sit herlige Arnested særligt i *Asaa*, hvor der skete mægtige Undere.

Ogsaa i den vestligere Del af Voer Sogn, i *Flavnskjold* og *Idskov* blev adskillige omvendt. Ja, endog fra *Hellevad* Sogn kom der nogle og sluttede sig til Troslivet i Sæby. Der var den stille, kære, trofaste Mand fra Kirkeskov i Hellevad, hvis Kærlighed til mig en Gang viste sig paa en næsten morsom Maade. Efter et Møde i Hellevad kørte han mig om Aftenen sent hjem til Sæby. Det var 3½ Mil. Jeg blundede lidt, men dog ikke mere, end at jeg undrede mig over, saa *langsomt* min kære Ven dog kørte med mig. Endelig langt ud paa Natten kom vi da til Sæby. Da jeg udtalte min Glæde over, at vi nu var kommen til Vejsende, sagde min Ven: »Ja, jeg kørte ikke stærkt, Jeg vilde gerne, De skulde have Ro til at sove under Kørselen.« Det blev sagt saa rørende hensynsfuldt. Men jeg havde dog foretrukket at komme lidt før til Sæby og sove lidt mindre roligt paa Vejen. Han mente det saa godt. Det er hans Datter, den lille, kære *Sine*, som blev konfirmeret i Sæby, jeg har fortalt om i »Smaa Mindeblomster«. Hun blev hjemkaldt saa tidligt, men døde saa lykkeligt med de Ord: »A er Jesu bitte Brud, og nu skal a hjem til Bryllup.«

Saa var der *Skæve* Sogn. Ogsaa der blev enkelte vakt. I Skæve Sogn boede den unge Gaardmand, jeg har fortalt om i »Smaa Mindeblomster« (under Overskriften »Valget«), ham, der en Søndag i den ene Stue havde paa Besøg Kortspillerne, de gamle Venner, der med Kortene

vilde prøve at fordrive de »hellige Nykker« hos ham, i den anden Stue salmesyngende Venner, der saa gerne vilde hjælpe ham over Grænsen, helt ind i Troens herlige Land. Han selv stod uden at tage Del i nogen af Delene paa Tærskelen mellem Stuerne, med det ene Ben i Kortspillernes Stue, det andet i de salmesyngendes. Men da blev hans legemlige Stilling ham et advarende Billede paa hans aandelige Stilling, og saa traf han sit Valg og gik ind blandt de troende Venner. Saa listede Kortspillerne lidt efter af. —

En ikke ringe Vækkelse blev der i Nabosognet til Skæve, i *Torslev* Sogn, særligt i Try, hvor den senere Indre-Missionær *Peter Donskov* havde sit Hjem (han døde 1910). Peter Donskov blev vakt ved et Skovmøde i Sæby. Han gik til Mødet med det Forsæt at holde sig stiv, men det lykkedes ikke for ham; det lykkedes derimod for Herren at frelse ham. Han blev et kraftigt Vidne i Try og Omegn. »Ja, her er en dejlig Udsigt,« sagde han en Gang, da han havde Venner paa Besøg, »ja, jeg mener«, føjede han til, »her er Udsigt til adskillige troende Hjem.« Det var en Herlighed for ham at kunne se over til disse hellige Hjem.

I Annekset til Torslev, *Lendum*, havde der allerede i en Aarrække været Trosliv. En af Vennerne der, den dybt-tænkende, afgjort troende *Lars Albæk*, kom ind til mig, kort efter at jeg var kommen til Sæby. Og da jeg spurgte ham om, hvor gammel han var, svarede han med et lunt Blink i Øjet: »To Aar.« Han mente selvfølgelig, at det var to Aar siden, han var kommen til at leve Livet med Herren (nu var han henved de halvtreds). Han havde haft en haard Kamp, da Skridtet blev gjort fra Mørke til Lys. Han havde været i Uro en Tid. Saa havde han været med ved et Missionsmøde i Sæby Kirke, og der var det bleven lagt Mennesker indtrængende paa Sinde at bede om Helligaanden efter Herrens Forjættelse (Luk. 11, 13). Han satte sig for, at naar han nu kom hjem,

skulde det være Alvor med at bede denne Bøn om Helligaanden, og gik straks efter Hjemkomsten ud i Loen for i Ro at kunne bede. Men da, fortalte han, oplevede han noget forfærdeligt. Det var for ham, som var han omgivet af Mørkets Aander, der ligesom holdt paa ham, for at han ikke skulde bøje Knæ og bede om Guds Aand. Angstsveden brød frem paa hans Pande, men saa kastede han sig ned paa Knæ og raabte: »Gud, giv mig din Helligaand for Jesu Skyld!«, og i det samme veg alt Mørket, Guds Fred sænkede sig ned i hans Sjæl, Sejren var vunden; »han er trofast, som gav Forjættelsen«. — Men ogsaa vi kan med Lars Albæk deraf lære, hvor betydningsfuld en oprigtig Bøn om Helligaanden er, siden Mørkets Aander arbejder saa stærkt paa at afholde os fra den.

Fra Lendum kom der næsten hver Søndag Vogn med Kirkefolk til Sæby. Blandt de kære Venner der maa jeg nøjes med at nævne *Ludvig Olsen* fra Gaarden »Kammer«, hvem vi af den Grund ofte for Spøg kaldte »Kammerherren«, og *Kristen Damsgaard*. Det var ogsaa en god Samfundskreds, den i Lendum, fast og solid.

I Forbindelse med Omtalen af disse Venner, der kom til Sæby Kirke flere Mil vestfra, maa jeg dog endnu nævne min Ven *Poul Rønnebjerg* fra Vrejlev; jeg har omtalt ham i »Smaa Mindeblomster« (under Overskriften: »To Flyvere«). Vrejlev laa c. 5 Mil, fem Mil, fra Sæby. Og dog kom denne Mand jævnligt til Sæby Kirke. Han gik hjemmefra Natten mellem Lørdag og Søndag, var saa i Kirke Kl. 10 og i Missionshuset Kl. 4. Paa Tilbagevejen plejede han at overnatte hos en af Vennerne i Lendum. En Tid *søgte* han »med Smerte«, med Taarer. Det var ham saa svært at tilegne sig den vidunderlige Naade, at al hans Synd maatte være tilgivet for Jesu Blods Skyld, at han var døbt til saa stor en Naade. Men Dagen oprandt, da han kom med det straalende Ansigt. Jeg havde nu ofte foreholdt ham Herrens Forjættelse: »Søg, og I skal finde.« Nu kom han med Glædestaarer og sagde: »Det

passede, som De sagde.« Kun een Gang havde han oplevet at sove fra Gudstjenesten. Han var kommen til Sæby Kl. 8 efter at have gaact hele Natten. Saa havde han sat sig paa Kirkegaardsdiget og var falden i Søvn. Han vaagnede først, da Folk gik fra Kirke. Aa, hvor var han ked af det og vred paa sig selv. — Han oplevede at se sine Børn og sin Hustru komme med paa Himmelvejen, ja senere ogsaa Børnebørn. Jeg glæder mig til at mødes med ham derhjemme i Faderhuset.

Men det største Samfund i Sæby Omegn blev dog i *Bangsbostrand*, det store Fiskerleje lige syd for Frederikshavn, ved Landevejen til Sæby. Bangsbostrand hørte til Flade Sogn. Saavidt vi kunde skønne, var der ved den Tid, jeg kom til Sæby, kun een eneste troende Fisker i Bangsbostrand, *Laurits Pedersen*, der lever den Dag i Dag. Han og saa en troende Arbejdsmand fra Frederikshavn, siden Træhandler i Lille Frederikshavn (den sydlige, til Bangsbostrand grænsende Del af Frederikshavn), *Morten Pedersen*, kom ned til mig i Sæby en Dag og vilde tale om, hvorvidt det kunde gaa an at begynde med smaa Møder af den Slags, som der næsten allevegne begyndtes med i Vendsyssel, blot der var nogle faa troende, nemlig saaledes, at der om Søndagene efter Bøn og Sang læstes en Prædiken højt, hvorefter der atter sluttedes med Bøn og Sang. Disse smaa Møder blev saa det faste Punkt, hvorom det vaagnende Liv samlede sig. Man kom sammen for at være sammen om Herren efter Herrens Ord om, at hvor vi, var det blot to eller tre, er samlet i hans Navn, er han midt iblandt os (Matth. 18). Der blev jo ved disse smaa Møder ogsaa god Lejlighed til at faa talt med de enkelte, der var Røre i. Vi blev saa enige om, at de burde begynde, og Herren velsignede rigt dette Vennernes trofaste, bramfrie Arbejde for Guds Rige. Blandt dem, der snart blev vundne, var en Skipper, *Christen Peter Lisborg*. Han gik en Tid i megen Sjælsuro. I den Tid var han en Gang ude paa Havet i en Snestorm,

og det saa ud, som skulde Skibet gaa under. Chr. P. Lisborg følte da en stærk Tilskyndelse til at knæle ned paa Dækket og raabe til Herren om Hjælp, men, som han selv har fortalt det, han turde ikke — af Menneskefrygt overfor de andre om Bord. Saa stærkt kan Menneskefrygtens Strikker binde, selv hvor man staar med Døden for Øje. — Men det varede ikke længe, saa havde Chr. Peter Lisborg truffet sit Valg. Og allerede i December 1884 kunde der indvies et lille Missionshus, da Rummet i Laurits Pedersens lille Hjem ikke slog til mere. I en Aarrække blev der nu en stadig voksende Skare, der meget ofte om Søndagen gik de 1½ Mil til Sæby Kirke. Ogsaa en Flok Børn gik den lange Vej til Børnegudstjenesten i Sæby Missionshus, indtil de omsider selv fik Børnegudstjeneste i Bangsbostrand.

Ja, den Gang kunde de gaa. Nu kniber det mere. Men disse ofte saa lange Ture for at høre det levende Ord gjorde nu alligevel deres Virkning ogsaa paa en Del vantro Mennesker; de forstod, at her bragtes et Offer for Sjælens Skyld, og det virkede dragende paa mange. Der var den Gang en ældre Præst i Flade (Bangsbostrand hørte til Flade Sogn), som blev betænkelig ved denne Vækkelse og denne Vandren til Sæby. Han udgav et lille Skrift med Titel: »Hvad kan man vente sig af den indre Mission i Vendsyssel?« — Han ventede ikke noget godt. Men det blev dog godt, ja »langt ud over, hvad vi kunde bede og forstaa«. I Bangsbostrand blev der en stor og meget velsignet Samfundskreds af Venner i Herren. Der var i Begyndelsen en Del Spænding overfor Metodisternes Arbejde i Bangsbostrand (ud fra Metodistkirken i Frederikshavn). Der maatte en afgjort Stilling til, for at det stærkt voksende Trosliv ikke skulde forvirres og forplumres. Daab og Nadver havde en stor og lysende Plads i det i Vendsyssel ved Indre Mission vakte Liv. Hornepresten Jeansons stærke Vidnesbyrd om Naaden i *Sakramenterne* blev ved at bære sin Frugt længe efter

hans Død. Det gav Troslivet Sundhed og Fasthed. Men just paa disse Punkter stod Metodistkirken noget mere løst. Derfor blev Stillingen overfor Metodismen ofte noget skarp. — En stor Velsignelse for Bangsbostrands Samfund var *Morten Pedersen*, den før omtalte kære Ven. Han havde en yndig Evne til at lede Vennekredsen fast og bestemt i et sundt Spor, baade hvad Lære og Liv angik; men han ledede med et saa ydmygt, tjenende, kærligt Sind, saa det kom til at præge hele Samfundet. — Om Biskop *Krysostomus* i Konstantinopel, i Oldkirken, blev der sagt to skønne Ting, den ene var, at han var fyldt af et *lovprisende* Sind. »Ære være Gud for alle Ting«, det holdt han fast paa ogsaa under haarde Trængsler. Men det andet var, at der var intet, den Mand frygtede saa meget for som for at *synde*; det Vidnesbyrd gav endog hans bitreste Fjender ham. De samme to Ting kunde siges om Morten Pedersen. Han var saa taknemmelig overfor Herrens Naade og tillige — just derfor — saa bange for at *synde* imod Gud. Ikke sjældent kom han gaaende den lange Vej fra Frederikshavn, $1\frac{3}{4}$ Mil, for at spørge mig til Raads, om nu dette eller hint var ret for Herren. Han vilde saa nødtigt gøre noget forkert. Det er visselig godt at have en fin Samvittighed overfor Synd, det, Hebræerbrevets Forfatter kalder »Sanserne øvede til at skelne mellem godt og ondt« (Hebr. 5, 14). — Jeg følte mig ofte skamfuld overfor dette kære Guds-barn, jeg tænkte i mit stille Sind, at jeg selv næppe var gaaet saa lang en Vej for at faa Vejledning hos en saa ung Præst. Men Morten Pedersen blev stor for mig derved, jeg selv lille.

Ogsaa i Annekset til Flade, *Gærum*, blev nogle Mennesker vakt, særligt var det Smeden i Gærum, *Lars Christian*, der blev et tappert Jesu Vidne. Han havde været noget hengiven til Flasken i sin vantro Tid. Mange Formaninger fik han med af sin Hustru, naar han skulde ind til Frederikshavn; men saa hviskede Djævlørøsten:

»Eet Glas kan da intet gøre.« Og naar han saa havde taget det ene Glas, slog Røsten om til en anden Tone, og saa lød det: »Ja, nu har du jo dog handlet imod det, du lovede din Kone, nu kan du ligesaa godt blive ved.« Og saa gik det jo galt. Men da Frelseren, den stærkere, vandt Sejrr i Lars Christians Hjerte, da fik Flasken Rejsepas. — Ogsaa i Gærum er der vokset en ikke saa lille hellig Samfundskreds frem.

Nu er næsten alle de gamle Venner i Bangsbostrand og Gærum jo rejst hjem til Herren, men mange yngre Venner tager Gerningen op i de gamles Sted. Men hvor godt, at »Herrens Venner ingensinde mødes skal for sidste Gang«.

Naar vi har kastet vort Blik hen over Sæby Omegn, maa vi ikke glemme Omegnen mod Øst. Ja, der ligger jo kun Havet, Kattogat, vil man maaske sige. Ja vel, men sejler vi c. 3 Mil østpaa, kommer vi til den ikke saa helt lille Ø, der hedder *Læsø*. Denne Ø ligger dog ikke længere fra Sæby, end at man i klart Vejr ganske tydeligt kan se *Læsø* fra Højderne ovenfor Sæby, særligt tydeligt ses det fra det saakaldte *Gedebjerg*, lidt nord for Sæby. Da nu henved Halvdelen af Sæby Befolkning er Fiskere, var det ikke underligt, at Forbindelsen med *Læsø* var ret livlig. *Nord-Røn* Fyr ved *Læsø* saa vi jo hver Aften, og vore Fiskere havde den Gang ofte deres Fiskeplads nær ved *Læsø*. Ved Guds Naade forplantedes Troslivet ogsaa over de tre Mile Vand, over til *Læsø*. Nogle enkelte troende Sjæle var der fra tidligere Tid paa *Læsø* som næsten alle Steder, og flere søgende Sjæle. Blandt disse vil jeg særligt nævne *Grethe Nielsen*, Postfører Nielsens Hustru, Moder til vor nuværende Bestyrer paa Sømandshjemmet Bethel i København, Kaptajn *Poul Nielsen*. *Grethe Nielsen* var en dybt alvorlig Kvinde, der i Sandhed »bævede« for Herrens Ord, følte sig »elendig« og »sønderbrudt« (Esajas 66, 2). Hvor gennemlevede hun

svære Anfægtelser! Men des fastere klyngede hun sig ogsaa til Naaden i Guds Søn, til Lammets Blod. Saa var der *Stine Riis* og en Del flere Kvinder. — Der gik snart Bud til Sæby om at komme over til Læsø til Hjælp med Ordets Forkyndelse. Og vore troende Fiskere sejlede os ofte direkte derover (ellers gik Forbindelsen jo om ad Frederikshavn). Der var næsten altid nogle Venner med fra Sæby, der støttede og styrkede Vidnesbyrdet. Hvor var det ejendommeligt uforglemmelige Ture! Først Sejladsen, saa Synet af Læsø med dets Særegenheder; navnlig faldt de svære, massive Tangtage en i Øje og saa Kvindernes Nationaldragter, som den Gang endnu ganske havde Overtaget. De hvide Tørklæder kendtes over hele Kvindesiden i Kirkerne. Nogle Gange var ogsaa Pastor *Busch* fra Horne og andre Præstevener og Missionærer derovre. Mest kom jeg der vel som nærmeste Nabo, og de Missionsrejser vederkvægede min Sjæl. Der skete Vækkelser over hele Øen; selv om Fløkken, der omvendte sig, endnu kun var liden, var der altid mange Tilhørere og stor Modtagelighed. Blandt dem, der omvendte sig, var ogsaa Fyrskibskaptajnen paa Læsø Rende Fyrskib, *Julius Poulsen*; en varmhjertet Mand for Herren blev han i Sandhed. — Saa var der den ganske unge Skomager *Florentinus Pedersen*, der blev til megen Velsignelse for Læsø.

De skiftende Præster paa Læsø stod ikke alle lige venligt overfor det nye Liv. Særligt en var ikke lidt imod og klagede over Pastor Busch og mig. Men Guds Riges Gerning gik og har fremdeles gennem Aarene gaet sin velsignede Gang hen over Læsø. Ved de store Skovmøder i Sæbygaards Skov havde vi ofte Besøg af Venner fra Læsø. Der kunde undertiden komme flere store Fiskeskuttere fyldte med Læsøboere; de blev saa indkvarterede til Bispisning rundt om i Sæby. Vor gamle Ven Guldsmed Lund forestod som Regel Indkvarteringen og glædede sig hjerteligt, naar ogsaa de mindst bemidlede Hjem vilde være med til at yde hellig Gæstfrihed for Jesu Skyld.

Og saa om Aftenen, naar Mødet var endt, og naar Venner fra Læsø skulde sejle hjem — hvor var det højtidsfuldt og festligt at se disse tætfyldte Skibe lægge fra Land, medens Afskedshilsener udveksledes og Salmetonerne fra os, der stod paa Kajen, mødtes med Salmetonerne fra Venerne paa de bortsejlende Fartøjer. Hvor kunde det være betagende med saadan Afskedshilsen! Ofte lyste Maanen hen over de glitrende Bølger, og vi stod der og vinkede, medens Sangen tonede mere og mere dæmpet fra dem derude paa Vandene. Der var ikke blot Sommervarme i Luften, men ogsaa Hjertevarme, inderlig Kærligheds aandelige Luftning.

Vi er endnu ikke helt færdig med Rundkredsen: *Sæby Omegn*. Oppe i det nordøstlige Hjørne ligger en Mils Vej ude i Havet nogle smaa Holme ved Navn *Hirtsholmene*. Ogsaa med de faa Mennesker, som boede der, blev der knyttet Forbindelse. Een Missionstur derhen glemmer jeg ikke saa let; jeg har fortalt derom i »Små Mindeblomster« (S. 23: I Havn). Vejret var ret stille, da vi, nogle Venner var med, sejlede ud fra Sæby Havn paa den tre Miles Sejlads til Hirtsholmene. Det var en af vore gamle troende Venner blandt Fiskerne i Sæby, den før nævnte *Jakob Larsen*, der skulde være Skipper for os. Vi skulde have haft en større Baad, men paa Grund af anden Brug for den fik vi en mindre Jolle. Men efterhaanden som vi kom længere ud, blæste det op mere og mere. Paa Hirtsholmene blev de næsten forfærdet, da de øjnede den lille mørke Prik ude paa de efterhaanden mere og mere skummende Bølger. Men jeg hører endnu det Ord tone stærkt fra vor gamle Ven Jakob Larsen, da vi omsider gled ind i Hirtsholmenes lille Havn: »Saa skal Herren da have Tak og Lov.« Han havde jo siddet og styret og bedt saa inderligt til Herren, han vilde jo saa nødigt, det skulde gaa galt, især paa saadan Tur med Præsten til Missionsmøde. Guds Ords Forkyndelse blev heller ikke forgæves den Dag. Men hint Øjeblik, da vi

gled ind i den stille Havn, taler ofte til mig om Stunden,
da vi, der blev funden af Herren, ved Guds Naade maa
glide ind i Himmelhavnen. Da skal det lyde som aldrig
før: »Saa skal Herren da have Tak og Lov.« Da skal det
opfyldes, hvad vi synger i en lille Sang:

Jeg kaster Anker i Himlens Havn.
Farvel, I farlige Veje!
Nu skal jeg hvile i Jesu Favn,
Og evig Fryd jeg skal eje.
Hør, kendte, elskede Stemmer kalde!
Til *Lammets Ære* de synge alle,
Og jeg skal evigt synge med.

Indre Missions Arbejde i videre Kredse.

Vi har dvælet ved Sæby og Omegn, men Troslivet i Vendsyssel havde som sit særlige Kendemærke ikke blot dette, at Sakramenternes Værdi holdtes højt i Ære, saa alt Sektvæsen paa Forhaand mødtes med stærk Modstand, men ogsaa dette, at der var et vidunderligt Sammenhold mellem de hellige over hele Vendsyssel. Denne nordlige Trekant af Jylland var aandeligt knyttet nøje sammen, ja Sammenholdet strakte sig saa vidt, at endog *Hanherrederne*, Egnen helt ned til Fjerritslev, regnedes med til den store Kæde af levende Kredse, der efterhaanden spirede frem. Det viste sig blandt andet, naar det store aarlige Skovmøde i Slotved Skov ved Sindal blev afholdt (omkring ved St. Hans Dag). Der kom Venner viden om fra. Om den Dag sagde Verdensmennesker i Sæby, at da var Byen rensed for Hellighed, idet nemlig alle de troende, saa vidt de paa nogen Maade kunde, tog Del i det Møde. Der var dem nede i Voersaa, som tog af Sted i allertidligste Morgengry for at naa Frederikshavn, hvor der flere Aar i Rad var Ekstratog til at befordre Mødedeltagerne ud til Sindal. Og der kom Venner helt nede fra Hanherred, som først havde kørt en Del Mil ad Landevejen og saa tog med Toget fra Nørre Sundby. Ogsaa Skagboerne havde først de 5 Mil at komme over fra Skagen til Frederikshavn. Da var der endnu ikke Jernbane til Skagen. Hvor var der Fest og Højtid over de Slotvedmøder, hvor en 6—7000 Mennesker kunde samles.

Ved de Møder sang undertiden Mandskoret fra Sæby i Pavserne mellem Møderne, og hvor blev der udvekslet Hilsener mellem Venner fra de forskellige Egne!

Men Sammenholdet mellem Samfundskredsene i denne Jyllands nordlige Trekant blev ikke blot baaret oppe ved et Møde som Slotved-Fællesmødet, det blev vel endnu mere baaret og næret ved de Besøg, som smaa Grupper af Venner fra det ene Samfund aflagde hos andre Samfund. Det var især fra Modermenigheden i Horne, disse Besøg udgik; siden ogsaa fra Sæby og andre Steder. Saa var der rigtignok Fest, naar saadanne Vennebesøg fandt Sted! De gamle Venner fra Horne, Niels Bak, Per Bak, Niels Peter Bæk og flere, ejede rige Forraad af hellig Erfaring og Oplevelse og dyb Indsigt i Ordet; det blev til megen Gavn for det nyvakte Liv. Og hvor havde vi unge Præster, som fik den lykkelige Lod at have vor Gerning i Vendsyssel i denne Vaartid, ikke Gavn af disse Vennebesøg! Aandeligt talt kunde vi sætte os ved disse ældre Venners Fødder og lytte til deres Tale. Og mange Besøg blev der gjort i Horne, rundt omkring fra. Og naar vi Præster tog ud paa Missionsrejser, havde vi ofte nogle Venner med, og det var en god Støtte. Vi var en Kreds af Præster, som i hine Dage fandt hverandre som Venner for Livstid deroppe i Vendsyssel. Der var *Busch* i Horne, *Tørsleff* i Ugilt, *Engberg* i Tværsted, *Boeck* i Skagen; siden kom *Matthiesen* til Asaa og *N. P. Madsen* til Kollerup (i Hanherred), *Münster* til Flade. Saa var der *Ohrt* i Sindal, *Hansen* i Understed og flere.

Det var en stor Rigdom for mig i Sæby at mødes med alle disse Venner og glædes sammen med dem over Herrens store Gerninger. Livsvækkelsen deroppe i Nord rygtedes over hele Landet, og de, der ikke havde det bedste Øje til Indre Mission, talte til Vilh. Beck om, at det var en »yderliggaaende« Bevægelse, vi unge Præster havde sat i Gang. Dertil svarede Vilh. Beck: »Saa hører jeg selv med til denne yderliggaaende Bevægelse.«

Nej, vi var Indre Missions fuldtro Venner. Indre Missions Arbejde gaar jo ud paa at faa Syndere omvendt og faa samlet de hellige til helligt Samfundsliv. Og det samme gaar jo alle hellige Præsters Arbejde ud paa. Naar vi er troende Præster, maa vi ogsaa være Missionspræster, hvor kan vi andet! Missionssindet virkes jo af Guds Aand og bæres af Kristi Kærlighed.

Paa Grund af det stærke Sammenhold mellem Livskredsene deroppe kom vi Præster, der havde fundet hverandre i Herrens Gerning, langt omkring, baade mod Nord helt op til Skagen, hvor Livet brød stærkt frem i Firserne og drog baade Præst og Lærer med, og helt ned i Hanherred, helt ned til Kollerup og Fjerritslev. De Missions-ture til Hanherred var ogsaa ejendommelige. Først med Toget fra Frederikshavn, saa hentedes vi i Nørre Sundby med et Køretøj og kørte saa den lange, lange Vej til Brovst, Torslev og videre frem. Vi plejede at gøre et lille Ophold i Aabybro, hvor der i et lillebitte Hus boede en fattig (men i Herren rig) Sypige, hos hvem vi fik Kaffe. Det lille Hjem glemmer vi ikke let. Den gamle, fattige Pige viste os Kærlighed for Jesu Skyld, og hvor glædede hun sig over at maatte give os en lille Vederkvægelse, just fordi vi kom i Herrens Navn.

Naar vi saa hen paa Eftermiddagen naaede vort Maal, skulde vi jo holde Møde, enten det nu var i Kirken eller Skoven. Og Herren var med og stadfæstede ogsaa i det af Sektvæsen noget medtagne Hanherred Ordet ved de medfølgende Tegn.

Men vi Vendsyssels-Præster fik ikke blot den nordlige Trekant som vort Arbejdsomraade. Som Aarene gik, blev vi indbudt til at komme baade her og der for at holde Møder. Vestlolland besøgte jeg jo flittigt og glædedes ved at se, at Livet bevaredes, ja adskillige Steder som hos Bachevold og Levinsen (i Karleby), voksede der, efter at disse kære Præster var bleven omvendt, meget Liv frem. Paa Fyen var vi med til at opfordre Missionær Hans Chr.

Beck til at begynde med et stort aarligt Fællesmøde i Lighed med Slotvedmødet, og det blev saa holdt i *Tommerup* under megen Velsignelse Aar efter Aar. Ogsaa i Kolding- og Vejleegnen fik vi Lov at arbejde med i Indre Missions dejlige Arbejde. Særligt mindes jeg Mødet i *Vemmelund* Skov, hvor der i de første Aar endnu kunde ses Mødedeltagere komme i Studekøretøj. Det Møde fik jeg Lov til at tage Del i mange Aar i Træk.

Alle disse Rejser kunde nok tage lidt paa Kræfterne, da vi havde vort Hjemsted saa langt mod Nord. Men Vennerne i de hjemlige Kredse var slet ikke ked af, at vi rejste noget ud, som Per Bak i Horne udtrykte det med de Ord: »Vi skønner ikke, vore Præster tager Skade af at blive laant ud.« Nej, det blev til Berigelse og Oplivelse for os selv saaledes at faa Tilknytning til Livsarbejdet trindt om i vort Land.

Særligt festligt var det, naar vi fra Vendsyssel gjorde Fællesture i lejede Bænkevogne til Indre Missions Aarsfest, hvor det nu var. Og naar han saa kom gaaende op ad Kirkegulvet, den lille, tætbyggede Skikkelse, vor Fører, menneskeligt set, Præsten *Vilh. Beck*, da kan det nok være, at vi unge Præster følte Naaden og Æren ved at maatte tage Del i det skønne Livsarbejde, som »Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark« er Udtryk for. Pastor Busch og jeg aftalte med hinanden, at vi ikke nogensinde vilde udeblive fra disse Aarsmøder, saafremt da ikke Herren selv lagde Hindringer i Vejen.

Herren gav mig i disse gode Sæby-Aar endnu en velsignet Gave ved at føre mig ind ogsaa i *skriftligt Arbejde* i Guds Riges Tjeneste. Og denne dejlige Gave har Herren ladet mig beholde lige til denne Dag. Det begyndte med, at den Tanke kom til mig at fortælle *Kirkens Historie* for Herrens Venner paa jævn, enfoldig Maade. Præsten Melby havde en Del Aar i Forvejen udgivet en Kirkehistorie for Menigheden. Det styrkede mig i mit Forsæt, *ovenfra* kom Tilskyndelsen til at tage fat, det staar ganske

klart for mig. Kirkens Historie kan fremstilles tørt og mere kundskabsmæssigt, som de teologiske Studenter ofte fik lære den at kende, men i sig selv er Kirkens Historie jo et *levende Væld*, Herrens Førelser med sit Folk, Helligaandens Vejledning til hele Sandheden, som Herren har sagt (Joh. 16, 13). Og den første Kirke- og Missionshistorie, som vi finder den skildret af Lægen Lukas i »Apostlenes Gerninger«, er visselig ikke en tør Skildring, men en levende Beretning om Evangeliets Sejrgang fra Jerusalem til Rom, fyldt med de levende Vandstrømme.

Saa kom da denne Tanke til mig at prøve paa at udmønte det, jeg paa Universitetet havde faaet paa en mere lærd Maade ligesom i større Sedler, i Smaamønt, mere brugelig og tilgængelig for Lægfolket. Det var jo en yndig Opgave, der her blev lagt hen til mig, en herlig Gave tillige. Noget bævende tog jeg da Tanken op, saaledes som den ydre Form tegnede sig for mig, nemlig at udgive en Kirkehistorie for Menigheden i »Smaaskrifter«, der hver for sig var noget afsluttet, men dog var i Forbindelse med hverandre, saa den kirkehistoriske Udvikling kunde fremstilles Skridt for Skridt. Det første Skrift hed »Saul fra Tarsus og den første Menighed«, det andet: »Fra Antiokia til Rom« o. s. v. — Der blev ialt 29 Skrifter (i tre Bind), og Arbejdet dermed varede fra Aaret 1885 til 1892, syv Aar. Det var jo ikke saa kort et Aaremaal, men Tiden var jo godt optaget af meget andet Arbejde hjemme i Sæby og ude omkring. Men jeg naaede da igennem. Det er forunderligt, hvad der kan naas gennem nogle Aar, blot man *stadigt* sysler med et bestemt Arbejde, ja anvendes der en Time derpaa eller blot en halv Time daglig, det kan blive til meget i Løbet af nogle Aar. Min gamle Fader mindede mig, da jeg var ung, ofte om et Ord, en romersk Feltherre i gamle Dage havde brugt, det latinske Ord: »Divide et impera«, hvilket oversat til dansk siger: »Del og hersk«. Hin romerske Hærfører anvendte jo dette Ord paa sine krigerske Planer,

idet han satte det som sit Maal at faa sine Modstandere skilt ud i mindre Styrker, som han saa Tid efter anden kunde faa Magt over en for en. Men Ordet kan jo anvendes overfor enhver større Opgave; blot vi faar den opløst i mindre Dele, kan vi magte det, som man, set under eet, syntes, det var umuligt at kunne komme igennem. Prøv kun selv, du, min Læser, stadig, daglig helst, at anvende maaske kun en ganske lille Tid paa et bestemt Arbejde, og du vil erfare dette: »Del og hersk«; du vil komme til at undres over, saa meget det kunde blive til, blot i nogle Aar.

»Kirkehistoriske Smaaskrifter« skaffede mig selv megen Glæde, og Menigheden, særlig da Lægfolket, tog kærligt imod denne Haandsrækning, hvorom jeg gennem Tiderne har faaet mange skønne Vidnesbyrd baade herhjemme fra og fra danske Venner i Amerika. Men det var nu ikke blot Lægfolk, ogsaa fra nogle Præster, jeg satte meget højt, fik jeg opmuntrende Ord angaaende dette Arbejde, saaledes fra Præsten ved Jakobskirken i København, *P. Krag*, og fra vor gamle Ven ved Garnisonskirken i København, Pastor *Chr. Sørensen*. Saadan Opmuntring fra de ældre gør godt i en ung Præsts Hjerte. Først og fremmest maatte Takken derfor sendes opad til den trofaste Herre, der lægger Sporet til Rette, som hans smaa Tjenere saa skal vandre i, som det saa herligt er sagt i Ordet (Efes. 2, 10): »Vi er hans Værk, skabte i Kristus Jesus til gode Gerninger, som Gud forud beredte, for at vi skulde vandre i dem.« Men saa gælder det ogsaa om at vandre i dem, naar Herren lægger de naadefulde Opgaver hen til os. Er vi da ikke vaagne og lydige, gaar vi i hvert Tilfælde Glip af en Velsignelse, der var os tiltænkt. Det har jeg altid været bange for, naar Herren lagde noget frem for mig, og jeg klarligen mærkede, det var fra ham, at jeg af Mangel paa Tro og Mod skulde gaa Glip af noget af den himmelske Velsignelse. Ak, saa ofte vilde Lidettroenheden stille sig i Vejen, men

hver Gang jeg var lydig mod det »himmelske Syn«, blev det — trods alt, hvad der vilde hindre — til Glæde og Lovsang.

Arbejdet med Kirkehistorien blev da ogsaa for mig en Gave og tillige en velsignet Opgave. — Siden udkom »Kirkehistoriske Smaaskrifter« paa Indre Missions Forlag, smukt udstyret med Billeder, under Navnet »Kirkehistorie for Menigheden« i to store Bind, og dette Værk er endnu at faa. At øse af Kirkehistoriens levende Vandstrømme vil ingen fortryde, det bringer meget til Ydmygelse og meget til Opmuntring, til Berigelse, Belæring og Vejledning. Saadan Læsning er sund og gavnlig fremfor megen kristelig Romanlæsning, thi Kirkehistorie er levende Virkelighed.

Endnu et skriftligt Arbejde, om end af langt mindre Omfang, fik jeg Lov at begynde paa i min Sæbytid, og det var Udgivelsen af *smaa Traktater*. Ogsaa dette lille Arbejde blev rigt velsignet af Herren og blev vel modtaget trindt om i Landet. Saadan en lille Traktat er som et Sædekorn, og stundom falder det i god Jord og bærer Frugt til et evigt Liv. Guds Børn var i hine Aar meget flittige til at uddele saadanne smaa vækkende Blade; ogsaa paa Jernbanerejser blev der arbejdet dermed. Kristi Kærlighed gør opfindsom med Hensyn til at finde Veje til Menneskehjertes.

I Slutningen af min Sæbytid vandt *Bedeugen* frem i vort Land; ogsaa Vennerne i Vendsyssel blev glade for denne Maade at begynde Aaret paa. Mere Betænkelse var der i Vendsyssels Vennekredse overfor K. F. U. M. og K. — Ynglingemøder og Pigemøder kom dog efterhaanden i Gang i de fleste Samfundskredse. Men den inderlige Forening, der havde været mellem ældre og yngre, saa vi altid havde Møder tilfælles, mindes vi ældre dog ikke sjældent med et Længselssuk. Hvor havde de unge, ogsaa de ganske unge, dog godt af aandeligt at vokse op i nært, fortroligt Samfund med de ældre og nyde godt

af deres Erfaring. Og hvor havde de ældre ikke Gavn af den Friskhed, der strømmede dem i Møde fra de troende unge. Da de unge fik deres Møder for sig selv, kom de knap saa meget som før i de ældres Kreds. Ja, om Søndagen i Missionshuset, der samledes ung og gammel. Men Velsignelsen i det særlige Ungdomsarbejde kendtes dog derpaa, at man fik flere af de unge i Tale. Saa Betænelighederne blandt de ældre forstummede med Tiden. Men et uhyre vigtigt Punkt vil det altid blive ved at være at faa alle »Forbindelsens Led« knyttet mellem de ældre og de unge. Sker dette ikke, faar de unge *ikke* deres Plads i Samfundskredsen, efterhaanden som de ældes og glider ud af K. F. U. M. og K. Kredsen, da er der noget sygt paa Færde. Den Fare var de gamle hellige Vendelboere straks vaagen for. Samfund, Samfund, staa tæt sammensluttede, Ryg mod Ryg, Skulder mod Skulder, denne velsignede Kongstanke var stærk iblandt de hellige deroppe, og de bedrøvedes over alt, der kunde svække Sammenholdet. Det klare, dybe Blik for Sakramenternes Betydning, som man fandt i Vendsyssel den Gang, tjente ogsaa meget til at gøre Sammenholdet sundt, inderligt og stærkt. Alt, hvad der kunde *binde Guds Børn sammen* i Herren, blev hilst med Glæde.

Ud fra dette Synspunkt var det ogsaa, *Højskoletanken* kom frem, Tanken om at rejse en Højskole i Lighed med den i Nørre Nissum, en *Indre Missions Højskole*. Sagen blev drøftet i privat Kredse, men vi var alle klar over, at den skulde tages op som en *Fællessag* for alle Livskredsen deroppe, saa ogsaa dette kunde blive et Baand til Velsignelse mellem Vennerne.

Ved et Fællesmøde for D. M. S.s Kredsforeninger i Skagen den 23. og 24. September 1890 blev Sagen lagt offentligt frem. Der var skrevet til Indre Missions Formand, Vilhelm Beck, om Planen, og netop i det Øjeblik, da Sagen skulde lægges frem i Forsamlingen, indløb der Svar fra Vilh. Beck, at hans Stilling til Sagen var, hvad

han derom havde sagt til Herren: »Kære Jesus, lad det lykkes!«

Et Aar efter, d. 15. Oktober 1891, stod Højskolen færdig til Indvielse deroppe i det kære Horne, og vi havde en dejlig Festdag. Villh. Beck foretog Indvielsen.

Vi i Sæby var jo ogsaa med i denne Sag med Liv og Sjæl. Og har end denne nordvestjyske Højskole haft sine Vanskeligheder, lever den jo dog den Dag i Dag og virker til Velsignelse.

Arbejde for Hedningemissionen.

En stor aandelig Rigdom bragte min Sæbytid mig ogsaa derved, at jeg fik Lov til at opleve og et lidet medvirke til, at D. M. S., vort gamle danske Missionselskab, fik en aandelig Fornyelse og en stærk Kraffttilførelse, derved at de hellige i Danmark fik Øjet aabnet for deres Ansvar ikke blot for Indre Mission, men ogsaa for Ydre Mission.

I min Studentertid havde jeg som før nævnt stiftet Bekendtskab med *Chr. Schlesch*, der den Gang i D. M. S. forberedtes til en Gerning for Indien. Jeg mindes endnu saa grant en engelsk Bog om Missionen i Indien, som Schlesch viste mig; den var forsynet med Billeder af Indiens ejendommelige Natur ved Dag og Nat, og jeg mærkede allerede den Gang, at det øvede en dragende Magt over mig. Og da jeg saa paa Refsnæs (som Huslærer) oplevede min Solopgangstid, kom, som jeg allerede tidligere har fortalt, Missionstanken stærkt op i mig. Den hører jo med til et sundt og sandt Trosliv, thi Hedningemissionens store Sag udspringer jo fra Jesu Hjerte (»Gaar ud i al Verden...« har han sagt), og naar Jesu Sind faar Magt i os, maa ogsaa denne Del af Herrens Hus have sin Plads i vort Hjertes Kærlighed. Og kom jeg end ikke selv ud til Hedningeland, blev der dog saa meget af Missionsilden optændt i mig, at jeg straks, som Kapellan allerede, begyndte at holde Helligtrekongersgudstjenester og sysle med Missionslæsning. Og da jeg saa kom til Sæby,

midt ind i denne Vaartid, kunde jeg ikke andet end prøve paa at vække Guds Børns Kærlighed til denne Sag. Der var den Gang kun uhyre faa af de hellige, der støttede D. M. S.s Gerning. Der var ikke engang et halvt Hundrede Missionskredse eller »Kredsforeninger«, som de den Gang blev kaldt (nu er der henved 2000). Sagen var saa underlig fremmed for de fleste af Herrens Venner, og noget laa det i, at en Del af de Præster, der sad i D. M. S.s Bestyrelse, ikke ret var kendt blandt de hellige, saa D. M. S. havde ikke rigtigt Rod i Troslivet ud over Landet. Dermed hang det vel ogsaa sammen, at der til Tider blev udsendt som Missionærer Mænd, der heller ikke var kendt i Menigheden, saa der var kun liden Forbøn for dem, kort sagt, baade hjemme og ude stod det smaat til med D. M. S.s Gerning. Og det, at Herrens Venner kun saa lidt var med i Gerningen, betød jo ogsaa et stort Tab for dem selv, de gik Glip af den store Velsignelse, det er for Hjemmemenigheden at være tro i Hedningemissions-tjenesten.

Saaledes var altsaa Stillingen, og den begyndte at brænde mig paa Hjertet. Dejligt voksede ogsaa Offerwillien overfor Hedningemissionen hos Vennerne i Sæby og Omegn. Og da der i Den indre Missions Tidende var slaet til Lyd for at give »frivillig Tiende« til Herrens Sag, blev dette taget op af en hel Del af os. Guldsmed Lund var en af de ivrigste til at indskærpe Vennerne, at det var den rette Maade at give paa, at give i *Forhold* til, som Herren giver os. Det peger Ordet i 2. Korinth. 8, 12 jo hen paa i Samklang med Ordet i Malakias' Bog Kap. 3, 10. Ved den Maade at berede sine Offergaver paa bliver man en »glad Giver«, Gaven bliver mere, som det sømmer sig for Herrens Sag, og man lærer bedre med Tak at paaskønne alt det, man selv faar af Herren, naar man lægger en Andel deraf hen i Guds Kasse. Ud fra et langt Livs Erfaring vil ogsaa jeg som saa mange andre Guds Børn bevidne, at det er en af Gud saare velsignet Maade

at give paa. Vor Plads bliver saa rettelig at fordele, hvad vi har i vor »Guds-Kasse«. Der bliver derved en underfuld Velsignelse over hele vor timelige Stilling. Da Guldsmid Lund en Gang tilskyndede en troende Mand til at give paa denne bibelske Maade, svarede denne, at han ikke i sin noget udviklede Bedrift (som Landmand eller hvad det nu var) kunde finde ud af, hvad der var virkelig Indtægt. Dertil svarede Guldsmid Lund meget viseagt: »Mon De ikke kunde finde ud af det, hvis De skulde have den Andel som *Indtægt for Dem selv?*« — Det turde Manden ikke nægte, og dermed faldt den Indvending til Jorden.

Ved at den »frivillige Tiende« blev taget op af flere og flere af Venner voksede Gaverne ved Helligtrekongersfesterne Aar for Aar; Toppunktet blev, at der ved en Helligtrekongersfest blev ofret c. 1770 Kroner, hvilket i de Dage var ret uhørt. Nu ofres der jo mere ikke saa faa Steder, idet Offervillien er opøvet gennem mere Varme for Sagen og gennem Eksemplet andre Steder fra. Denne Offergave i Sæby opmuntrede Vennerne Landet over til Efterfølgelse.

Den hellige Ild overfor Hedningemissionen kom til at brænde stærkere og stærkere, Ansvarsfølelsen voksede, men dermed voksede ogsaa Erkendelsen af, at den Sag burde have en ganske anden Plads, en langt større Plads i Guds Børns Hjerter, end den havde den Gang. Der var en Hedningemissionsforening i Vendsyssel, den gik under Navnet »Vendsyssels Missionsforening«; Pastor *Jakob Holm* i Vadum var Formand for den, og Pastor *Otto Jakobsen* i Børglum var medvirkende i denne Forening. Det var to grundtvigske Præster. Men de følte begge, at det gik for smaat, og de erkendte begge to, at det var nødvendigt at faa den levende Menighed fra Horne og Sæby, disse to daværende Brændpunkter for Missionslivet og Missionssindet, med. Det kunde jo ske ved, at man tog de to unge Præster, Busch i Horne og Asschen-

feldt-Hansen i Sæby, med ind i Ledelsen. Der blev saa indkaldt til et Møde i Hjørring i Aaret 1884; det lededes af Provst *Kampmann* i Hjørring, en grundtvigsk Præst men af den gode gamle Slags, med oprigtig Kærlighed til alt sandt Trosliv. Hvor han tidligere havde været Præst, længere sydpaa, havde de gamle hellige gaaet lange Veje, ikke faa Mil, for at høre ham. Ved dette første Møde kom man dog ikke til noget Resultat, men tre Uger efter samledes vi igen paa Raadhussalen i Hjørring. Da erklærede Pastor Otto Jakobsen: »Ja, jeg gaar ikke med til at danne en Bestyrelse, hvis ikke de to unge Præster, Busch og Asschenfeldt-Hansen, kommer med. Jeg er Grundtvigianer, men jeg har nogle af mine bedste Venner i Indre Mission.« Det endte saa med, at Provst *Kampmann* erklærede: »Det er sikkert den Hellig-Aands Beslutning og vor, at det skal være saaledes.«

Saa kom Busch og jeg da med. Men en Flok misfornøjede Grundtvigianere gik efter Mødet løs paa Otto Jakobsen og spurgte ham: »Hvorledes tror du, det vilde gaa dig, om du blev Præst i Sæby? De hellige der vilde jo jage dig ned i et Muschul.« Dertil svarede han smilende: »Saa vilde jeg sidde i mit Muschul og sige: Jeg elsker eder, fordi I elsker Jesus og elsker Menneskers Frelse.« Det var et herligt Ydmyghedens Svar. Otto Jakobsen og jeg blev meget gode Venner. Han besøgte os i Sæby, talte i Kirken og blev ikke jaget ned i noget Muschul. Som et Vidnesbyrd om, at han voksede i aandelig Kraft og Klarhed, maa ogsaa det nævnes, at han i »Høj-skolebladet« skrev et Stykke om, at Omvendelsens Prædiken blev forsømt i den grundtvigske Lejr. Pastor Brücker svarede med et Indlæg, der til Overskrift havde: »Hr. Jakobsen og Dumheden«. Men Jakobsens Hjerte kom os altid nærmere, og da han siden havde taget sin Afsked og bosat sig i Hillerød, virkede han for Guds Rige af al Magt ud fra et varmt Missionssind. Det sidste Minde, jeg har om ham her fra Jordelivet, var et Besøg, jeg gjorde

hos ham i Hillerød, hvor vi spadserede med hinanden i Slotshaven. Vi gik Arm i Arm, og jeg sagde da for Spøg: »Her gaar jo Grundtvigianismen og Indre Mission Arm i Arm.« Han saa paa mig med en Taare i Øjet og sagde de betegnende Ord: »Der er ikke meget af Grundtvigianeren tilbage i mig mere.« Dermed mente han jo, at det fælleskristelige, Jesuslivet, havde faaet saadan Magt i ham, at det særegne, der ikke altid er af det gode, ikke længere havde den store Betydning for ham; og saaledes vil det nok altid gaa, hvor Herren ved sit levende Ord sejrer i Hjerterne. Saa smelter vi sammen til eet, bliver enssindede.

Men noget af det, der stærkest hjalp Kærligheden til Hedningemissionen fremad i mit Hjerte, var Deltagelsen i et skandinavisk, nordisk Missionsmøde, der 1885, Aaret efter Hjørring-Mødet, blev afholdt i *Gøteborg*. Det blev for mig et uforglemmeligt Møde. Vi var en lille Flok fra Sæby og Omegn, der havde meldt os som Deltagere. Gøteborg ligger jo kun c. 5 Timers Sejlads fra Frederikshavn. Busch var ogsaa med, og af andre danske Venner, der var med, maa nævnes Vilh. Beck, H. Ussing og Gaardmissionær Clausen, min gamle Ven fra min Lollandstid.

Det var første Gang, jeg saa Klippenatur. Hvor var Indsejlingen til Gøteborg dog storslaaet for os, der kom fra Slettelandet. Men langt stærkere end Naturen virkede det Blik, vi fik ind i Hedningemissionens Herlighed. Der var til Stede adskillige af Afrikas sorte Sønner, Gallanegere fra Østafrika, der var bleven vundne for Herren gennem svensk Missionsarbejde. Og der var jo ogsaa en Del Missionærer fra Norge, der virkede paa Madagaskar. Vi fik ret at se en Hedningemission *i Kraft*, medens vort Hedningemissionsarbejde hjemme i Danmark stod paa saa svage Fødder. Hvor var det dejligt at høre det svenske Sangkor synge den vemodsfyldte, men dog ogsaa af Haabets Rigdom gennemtrængte lille Sang: »Tungt ruger Mulm over Jorden saa vide« med Omkvædet: »Kommer

Dag ej snart?« Koret sang — som Ledsagelse af Solo-sangen — et dybt Suk, der stadigt fulgte med som Baggrund for Sangen. Det gik til Hjerte og virkede i mig en brændende Længsel efter ret for Alvor at arbejde for Hedningemissionen.

Mødet i Gøteborg talte ogsaa en Del saakaldte »frikirkelige« Deltagere, ogsaa enkelte, der havde kastet Vrag paa deres Barnedaab. Vilh. Beck holdt en kraftig Prædiken, hvori han stærkt betonede Barnedaabens store Velsignelse, men den faldt selvfølgelig en Del af Svenskerne noget for Brystet. Men Hjerter varme for Hedningemissionen mødte vi mange af ved dette Møde. Den sidste Aften var vi paa Besøg i et svensk Hjem, og da vi gik ned fra Verandaen, mens Stjernerne funkede paa Himlens dunkle Blaa, højede vor Vært sig ud over Verandaen og sagde, saa jeg aldrig har kunnet glemme det, saa dybt og skønt kom det fra hans Hjerte: »*Lad Jesus være vort alt!*«

Ja, det Forsæt blev vi styrket i ved hint Møde, men det passede saa godt sammen med Hedningemissionssagen, som vor store Frelser jo har lagt sine Venner saa inderligt paa Hjerte. Da jeg kom hjem til Sæby, kom det til at ligge mig stærkere og stærkere paa Sinde: Det kan ikke gaa an at lade det blive ved at gaa med vor danske Hedningemission, som det gaar. Kun ganske faa Missionærer, kun saa liden Tilslutning fra Menigheden herhjemme. Hvor var det forskelligt fra det, vi i Gøteborg havde set hos vore troende Venner i Frændefolkene. Der er en Linie i en lille Missionssang, der ofte har talt stærkt til mig, det er Ordene: »Hjælp os *hver* at gøre sit!« Nu grundede jeg over, hvad jeg kunde gøre i denne Sag. De norske Missionsblade, ja nogle svenske med, der fortalte om et stærkt og velsignet Arbejde for Hedningers Frelse, blev en meget kær Læsning for mig. Hvad der ogsaa dybt greb mit Hjerte, var Efterretningerne om *Uganda*-Missionen i Afrika med de mange Blodvidner.

Saa fik jeg den Tanke at indbyde de Præster i Vendsyssel, jeg følte mig mest ligesindet med, og det var otte i Tal, til at komme til Sæby, for at vi kunde drøfte Hedningemissionens Stilling i vort Land. Jeg sendte Indbydelserne ud, og da Dagen oprandt, gik jeg i spændt Forventning op til Posthuset, hvor den gule Postvogn, Dilligencen, der gik mellem Frederikshavn og Aalborg, skulde køre frem. Hvor mange vilde mon komme? Og vilde det ligge disse Venner paa Sinde med denne store Sag, som det laa mig paa Sinde? Det vilde for mig blive et Tegn fra Herren, om jeg turde gaa videre frem med dette Arbejde, hvis de Venner kom og vilde forstaa min Længsel. Saa hørte jeg de kendte Toner fra Posthornet. Jo vist var der nogen med; hele to paa Bukken ved Postkuskens Side, og inde i Vognen sad der seks. De var der alle otte. Da fattede jeg Mod og takkede Herren. Blandt disse Præster var ogsaa *Busch*, D. M. S.s nuværende Formand. Vi fik et godt Møde, og det fængede i de kære Præsters Hjerter som i mit, at der maatte gøres noget, for at vi her i den danske Menighed kunde faa bedre fat paa Hedningemissionssagen.

Saa kom den Tanke til mig, at vi maatte have et Hedningemissionsblad til foruden »Dansk Missionsblad«, et Blad, der kunde være Talsmand for den Missionslængsel, der var begyndt at vaagne i mange Guds Børns Hjerter, Missionslængsel rettet *ikke blot* paa indre Mission, men ogsaa paa *ydre Mission*. Jeg meddelte D. M. S.s Bestyrelse min Tanke, og Bestyrelsen bifaldt Sagen, blot ønskede man, at jeg skulde tage Pastor *Løgstrup*, der var knyttet til D. M. S.s Bestyrelse, til Medredaktør, og det vilde jeg gerne gaa ind paa. Bladet kom til at hedde »Missionsbudet«, og det udkom den 1. og 15 i hver Maaned, første Gang 1. Januar 1888. Billigere Blad har der vist aldrig været, det kostede kun 15 Øre *Kvartalet*. Det lille Blad havde ikke megen Missionslærdom at bringe, men det talte til Hjerterne og svarede til det Barnestade med Hen-

syn til Hedningemissionen, som Menigheden den Gang stod paa. Det blev modtaget med Glæde og naaede i kort Tid c. 23,000 Abonnenter. Pastor *Grope-Rasmussen*, som den Gang redigerede »Dansk Missionsblad«, kaldte i Brev til mig »Missionsbudet«s Abonenttal »gigantisk — kolossal«. Men det lille Blad udløste hos Guds Folk en Trang, der havde slumret, men nu vaagnede. I 20 Aar gjorde »Missionsbudet« sin Pionérgerning. Saa var »Dansk Missionsblad« med sit langt fyldigere Indhold kommen saa langt frem, at »Missionsbudet« kunde betragte sin Gerning som endt. Det var i Aaret 1908. Siden hen udgav jeg i flere Aar først (sammen med Fru *Johanne Blauenfeldt*) »*Det lille Missionsbud*«, særligt for Børn, og siden »*Til Drengene og Pigerne i Danmarks Skoler*«. Men nu er det hele, for Børn som for voksne, samlet i vort kære Blad »Dansk Missionsblad«.

I Sommeren 1889, fra 2.—5. Juli, holdtes skandinavisk evangelisk-luthersk Missionsmøde for Hedningemission i Kristiania, det nuværende Oslo. Vi var her fra Vendsyssel mere end en Snes Venner, som gjorde Turen i Fællesskab, hvilket forhøjede Glæden. Altid mærkes der for et Guds Barn en dyb Velsignelse af at færdes i de helliges Samfundskæde, ikke mindst paa Rejser. Med Dampskibet »Avanti« sejlede vi den lille Tur over Kattegat fra Frederikshavn til Gøteborg i det skønneste Vejr. Saa gik Rejsen videre over Land med Jernbanen gennem de natur-skønne Egne. Om Morgenen naaede vi Norges Hovedstad og fik vor Kvarterseddel i Lutherstiftelsens Boglade. Min Hustru og jeg kom til at bo paa Studenterhjemmet. Den gamle Sognepræst *Sven Bruun* prædikede til Indledning i Trefoldighedskirken over Matth. 28, 18—20 og var Mødets Dirigent. Missionær *Børresen* fra *Santalistan* deltog ogsaa i Mødet. Pastor *Vilh. Beck*, der som Bestyrelsesmedlem i D. M. S. ogsaa deltog i Mødet, talte ved et af Møderne et Alvorsord imod det bagvendte Forhold, at vantro Menne-sker blev opfordret til at drive Hedningemission. De

Gaver, man fik fra den Side, var der ingen Velsignelse ved, de duede da kun til at betale de Dumheder med, som Bestyrelsen kunde begaa. Man kunde se det Særsyn, at vantro, uomvendte Præster sad og udsendte vantro, uomvendte Missionærer for at omvende Hedninger. »Det er Galchus-Mission,« sagde Pastor Beck.

Ja, det ramte ikke særligt Norge. Det var Norges Lykke, at den gamle haugianske Vækkelse havde faaet fat paa Hedningemissionen; dette blev betonet fra norsk Side. Fra dansk Side udtalte Provst *Vahl* sig i Overensstemmelse med Pastor Vilh. Beck. Den ydre Missions Gerning i Danmark havde ikke ret søgt Fodfæste i de helliges Samfund. Provst *Vahl* vilde sige, som Vilh. Beck, at Hovedsagen var at vinde Menighedens, Troslivets, Tilslutning til Arbejdet. Ogsaa Pastor *Løgstrup* var enig med Pastor Beck. Han ønskede, at de danske Missionsvenner maatte møde gladere end denne Gang ved næste nordiske Missionsmøde. Og Pastor *Tørsløff*, en af vore kære Vendsyssels Præster, udtalte, at han vilde sige Herren Tak for de Udtalelser, han i Dag havde hørt fra de tre Medlemmer af den danske Missionsbestyrelse (Beck, *Vahl* og *Løgstrup*).

Det kan nok være, at disse Udtalelser og hele det skønne Møde lagde til Ilden i vore Hjerter. Vi følte det klarere end nogensinde, at der her i Danmark maatte finde en »Omvæltning« Sted.

Saa kom i »Missionsbudet« for 15. August 1889 en Meddelelse fra Pastor *Løgstrup* om, at to af D. M. S.s Missionærer havde maattet søge Afsked fra Gerningen. Dertil knyttede jeg saa en længere Efterskrift, hvori jeg bestemt betonede Nødvendigheden af, at man blev vaagen for, at de Missionærer, man sendte ud, var *troende* Mennesker, der herhjemme i Landet havde bevist sig skikket til at vinde Sjæle for Jesus. Jeg understregede, at *Sagen selv*, den ydre Missions hellige Sag, den vilde vi ikke slippe, ej heller vilde vi vende Dansk Missionsselskab Ryg-

gen, men vi maatte bestemt opstille som en Herrens For-
dring til Bestyrelsen for D. M. S., at det ikke blev ved
som hidtil.

Min Efterskrift sluttede med en Opfordring til Ven-
ner i Herren om allevegne, hvor der var vakt Liv, at
slutte sig sammen i Kredsforeninger, saa Lægfolket ret
kunde komme til at tage fat. — Tillige udtalte jeg min
Glæde over, at Pastor Villh. Beck i Indre Missionstidende
havde meddelt, at noget lignende som det, Herrens Ven-
ner var enige om at ønske i denne alvorlige Sag, for nylig
var vedtaget i Missionsbestyrelsen. »*I et andet Spor maa
det, hvis det skal blive til noget med den danske Tamul-
mission*«, med disse Ord sluttede min Efterskrift.

Frugten af alt dette blev, at Det danske Missionsselskab
indbød til et *ekstraordinært Kredsforeningsmøde* i Frede-
ricia i Dagene 9. og 10. Oktober 1889. Der blev indbudt
Repræsentanter for de med D. M. S. forbundne Kreds- og
Kvindeforeninger (vistnok den Gang kun 39), og tillige
var der indbudt en større Kreds af Missionsvenner fra
hele Landet. Af de 186 indbudne gav 154 Møde. Ved en
Afstemning efter forudgaaet Forhandling gav Kredsfor-
eningernes Repræsentanter Stemmeret til alle, som havde
givet Møde.

Der var Spænding over det Fredericiamøde, og der
var megen Bøn i mange Hjerter om, at vor nyvakte Kær-
lighed til Hedningemissionen nu ret maatte kunne faa et
frisk, velsignet Afløb gennem D. M. S.s gamle Leje. Vi,
der kom med Krav om Fornyelse i D. M. S.s Virksom-
hed baade hjemme og ude, var jo unge, men vi vidste, at
vi i selve D. M. S.s Bestyrelse havde en Del Meningsfæller.
Saa var vi ogsaa taknemmelige for at have den noget ældre
Præst fra Vendsyssel, Pastor *Tørsleff* i Ugilt, helt med os
i dette Fremstød. Pastor *Tørsleff* var os en god Hjælp.
Sognepræsten i Fredericia, der senere blev Biskop i Ribe,
Gøtzsche, var Fredericiamødets Dirigent. Han slog Tonen
an ved en Skriftetale i Mikaelis Kirke over Nehemias 1,

6—7 og Joh. 15, 5. »Vi har syndet«, saaledes lød Ordet ved Nehemias, og det var just denne Bekendelse, der skulde frem, at der paa forskellig Vis var fejlet ogsaa i D. M. S.s Maade at virke paa; det var Forudsætningen for, at vor Frelser kunde faa Lov at virke Fornyelse. Jeg prædikede over Ordet fra Sakarias 4 1—7 om Serubabels Arbejde paa at rejse Herren en Helligdom, og navnlig pegede jeg hen paa Serubabels djærve Svar til Samaritanerne, da de vilde bygge med paa Templet: »*Det sømmer sig ikke, at I og vi bygger vor Guds Hus, men vi vil alene bygge for Herren Israels Gud.*« Jeg pegede paa, at det var dette Serubabels Sind, det havde skortet paa i Ydre Missions Arbejde her i Danmark. Arbejdet paa Herrens Tempel kunde umuligt høre andre til end Herrens hellige, det kunde kun drives med hellige Kræfter. Og jeg pegede paa, at det sikkerligt havde været en dyb Aarsag til, at Guds Folk i Danmark havde ladet Hænderne synke overfor Hedningemissionen, at Samaritanerfolket, Blandingsfolket, var bleven blandet saa meget med ind i det hele. Under den hellige Fane alene kunde Kampen føre til Sejr. Jeg sluttede med at sige: »Naar vi nu er samlet her i Dag, saa er det jo for at hjælpe hverandre med at holde den hellige Fane højt over Ydre-Missionsarbejdet, saa det fra dette Møde kunde genlyde ud over Landet til den levende Menighed: nu ikke længere lade Hænderne synke; eder, I Herrens levende Folk, hører det til at bygge paa Herrens Tempel og eder *alene.*«

Saa skulde baade de rette Arbejdere til Tjenesten derude og Pengemidlerne dertil nok komme, og saa vilde Arbejdet for Hedningemissionen kunne gøres saa, at det kunde lyde med Fryd gennem Menigheden: »Naade, Naade over det«, saa vilde Herren sige sit Amen til Gerningen.

Ved Forhandlingsmødet siden hen havde disse Toner ret Overhaand. Den vigtigste Bestemmelse, der blev truffet, var sikkerlig denne, at *alle de hidtilværende Kreds-*

foreninger skulde betragtes som ophævede, og at der skulde arbejdes for at udvikle en ny Kredsforenings-Repræsentation.

Det blev ved Herrens Naade den dejlige Frugt af dette Møde, at Indmeldelserne fra Guds Folk i Danmark *strømmede* ind. De 40 Kredsforeninger blev i et Nu til 500. Det blev en frugtbar Begyndelse til den velsignede Fornyelse, der har været i D. M. S.s Arbejde siden da.

Med Tak til Herren drog vi vor Vej fra dette betydningsfulde Møde. Aaret efter, 1890, blev jeg valgt ind i D. M. S.s Bestyrelse. Jeg selv var ikke til Stede ved dette Møde, da min kære Hustru laa for Døden, men det var en Glæde for mig at høre, at der var hjertelig Deltagelse i Mødet fra Gudsfolkets Side. Medens der i tidligere Aar ofte kun havde været c. 35 Udsendinge ved disse Møder, var der nu 350. Guds Børn begyndte at forstaa *Gaven* i D. M. S.-Gerningen og tillige *Opgaven*. Min Plads i D. M. S.s Bestyrelse havde jeg lige til 1916. Derigennem fik jeg selv megen Velsignelse fra Herren, megen Naade. I Aaret 1904 blev min Ven, Pastor *Busch*, Formand for D. M. S.s Bestyrelse, og Gerningen har jo faaet en vældig Udvikling baade ude og hjemme. Foruden Gerningen i Indien gav Herren os jo ogsaa en Missionsmark i *Kina*, hvor herlige Frugter er kommen tilsyne.

Ja megen, megen Naadesrigdom gav Herren mig i Barmhjertighed i min Præstetid i Sæby. Ti Aar fik jeg Lov at have min Gerning der. Saa førte Herren mig til Tjeneste andetsteds.

Rejsepræst for Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark.

(1892—1896).

Ved et Møde i Kolding (1891) spurgte Pastor Vilh. Beck mig, om jeg ikke kunde tænke mig at tage en Gerning op som Rejsepræst for Indre Mission med Bopæl i København. Den Tanke blev ved at arbejde i mig, og jeg kunde ikke andet end tilbyde mig til Tjenesten. Ved et ekstraordinært Bestyrelsesmøde (6. April 1892) i Fredericia blev jeg antaget som *Rejsepræst*, saaledes at jeg skulde have Bolig paa Frederiksberg og arbejde der den halve Tid af Aaret; den anden Halvdel af Aarets Arbejdstid skulde anvendes til Virksomhed i Sjællands og Lolland-Falsters Stifter.

Jeg har ofte spurgt mig selv, hvor jeg dog turde nedlægge mit Embede, mit dejlige Embede i Sæby, og gaa ind til en Rejsepræsts anstrengende og vanskelige Gerning. Havde jeg forud vidst, hvor svært det er ikke rigtigt at have nogen fast Gerning, en Rede, som man kan tage sit Udgangspunkt fra og vende tilbage til atter og atter, som en troende *Sognepræst* har det, særlig med et saa velsignet Samfundsliv som der var i Sæby, saa havde jeg næppe vovet det, eller saa havde jeg gjort, som jeg gjorde mange Aar senere, da Diakonsagen skulde frem, taget et Aars Orlov med Hjælp af en Stedfortræder. Saa havde Tilbagevejen altid staaet mig aaben. Men jeg skulde nok igennem dette svære til min egen Opdragelse,

og tillige fordi Herren havde Gerning til mig af forskellig Art.

Vennerne i Sæby og mange andre Steder fra i Vendsyssel gav mig kærlige Ord og Gaver med paa Vejen. Men drøjt var det at sige Farvel. Jeg husker, at jeg den sidste Morgen, jeg var i Sæby, var et lille Smut inde i Kirken, hvor jeg havde haft saa mange dejlige Oplevelser. Det var uhyre vemodsfuldt at sige Farvel til det altsammen. Men Skridtet var gjort, og Herren slap mig ikke og forlod mig ikke.

Den Kreds, der særligt stod bagved Ønsket om at faa en Rejsepræst for Indre Mission anbragt paa Frederiksberg, var den saakaldte »*Godthaabskreds*«, en Kreds, væsentlig bestaaende af Venner, der Tid efter anden var flyttet ind fra Landet og var kommen i gode Stillinger. Som den, der særligt var den ledende iblandt disse Venner, maa nævnes Murmester *K. K. Andersen*. Navnet »*Godthaabskredsen*« havde de faaet, fordi de havde slaaet Kreds om Børnehjemmet »*Godthaab*« ude paa Dronningens Vej, hvilket Børnehjem efterhaanden blev udvidet til fire Hjem foruden en Skolebygning. Hos denne Kreds, Vilh. Becks og Indre Missions trofaste Venner, mødte jeg megen Venlighed.

Det, det allerførst gjaldt om, var at faa dannet et *Udgangspunkt*, et Sted, hvor jeg kunde komme til at prædike. Det var ikke let. Der var et lille Lokale paa Lykkesholms Allé, hvor Indre-Missionærerne *Ravens* og *Dalsgaard* gjorde et trofast og opofrende Arbejde. Men som Prædike-lokale egnede det sig mindre godt. En Gang imellem fik jeg jo Lov til at laane en Kirke en Søndag. Særligt var Pastor *Sofus Müller*, Præst ved de Classenske Boligers Kirke, meget villig til at overlade mig sin Kirke, naar jeg bad om den. Men hvor var Savnet af regelmæssig Kirketjeneste, af Sakramenternes Betjening og Samfundslivet, ikke knugende mange Gange. Efter et Aars Forløb, da vi boede i Falkoneralléen, begyndte jeg at samle Ven-

ner til *Samfundskredsmøder* i mit Hjem, og det blev efterhaanden en ikke saa lille Kreds; mange gode Minder har jeg fra disse Møder. Ogsaa en *Studenterkreds* samledes hos os; nu sidder mange af disse unge Venner som troende Sognepræster i et velsignet Arbejde. Der var f. Eks. *C. Hornbech, Fr. Balle* og saa mange andre gode Venner. Ogsaa *Mads Samuel Jørgensen*, der døde saa ung, i den københavnske K. F. U. M.s Tjeneste, og blev til Velsignelse for mange, var med i den Studenterkreds. Det var meget opmuntrende at have med disse unge Mænd at gøre.

Og omsider lykkedes det at faa rejst et fast Udgangspunkt for Prædikevirksomhed. 1894 rejstes det smukke, store Missionshus *Siloam* paa en godt beliggende Grund mellem Gl. Kongevej og Grundtvigsvej, ganske nær ved Falkoneralléen. Ved Indvielsen den 23. Oktober talte Pastor Vilh. Beck og jeg. Og nu blev der jo stadigt holdt Møder om Søndagen, og der samledes efterhaanden en ikke liden Tilhørerskare. Ogsaa mange unge ude fra Landet, enten de nu var i København som Soldater eller læste derinde, kom ud til *Siloam*. Herrens Gerning fik sin Gang i adskillige Hjerter, og det lettede *noget* paa Savnet af det faste Embede.

Samtidig fik jeg Lov at yde en Hjælp til Opførelsen af *Brorsonskirken* paa Nørrebro, hvorfor Pastor Kold, siden i de mange Aar Præst ved *Brorsonskirken*, spøgende har kaldt mig *Brorsonskirkens »Bedstefader«*. Jeg fik sat en Indsamling i Gang af en egen Art, en saakaldt 2 Øres Indsamling (2 Øre hver Søndag), hvoraf Missionshuset *Siloam* skulde have en lille Del, *Brorsonskirken* den store Del. Man skulde ikke synes, at det kunde blive til ret meget; det blev det alligevel, vel ogsaa fordi mange gav meget mere; men der naedes dette, at faa en Mængde Venner Landet over med i Arbejdet for *Brorsonskirken* og *Siloam*, thi hvem kunde ikke nok give en Toøre ugentligt! Ja, ved Guds Velsignelse kan lidt til meget blive.

Han, der velsignede de fem Brød og to smaa Fisk derude i Ørkenen, saa der blev nok, velsignede ogsaa disse mange Toører. De mange Bække smaa blev til en stor Aa. Brorsonskirkens Fuldførelse skulde der dog større Midler til. Men de kom, særligt ved Pastor Kolds Arbejde. I Januar Maaned 1901 (Helligtrekongersdag) blev Kirken indviet, og Dagen efter aabnede Vilh. Beck og jeg en Missionsuge i den nyindviede Kirke. Det var en stor Glæde at faa Lov at være med til dette Arbejde.

I denne min Rejsepræstetid fik jeg Lov at gøre en Udenlandsrejse, en Rejse til *London* i Anledning af K. F. U. M.s 50 Aars Jubilæum. Det blev en uforglemmelig Tur. Deltagerne var jo »fra hele Jordkloden«. Det var fra 1. til 5. Juni 1894. En hel Del danske deltog i Mødet, adskillige gode Præstevener var ogsaa med. Min Rejserute gik fra Esbjerg til Harwich og derfra med Jernbanen til London. Mødet begyndte med Gudstjeneste i *Westminster*-Domkirken, hvor Biskoppen af London prædikede. I Westminster var vi henne ved *Livingstones* Grav, hvor Gravstenen bærer en Indskrift, der lyser Velsignelse over hver den, der vilde arbejde for, at den frygtelige Slavehandel i Afrika kunde faa en Ende. Betagende var det ogsaa at besøge Bibelselskabets Hus, hvorfra der den Gang ekspederedes henved 6000 Bibler daglig ud over Jord. Vi saa der bl. a. en Bibel fra Sydhavsøerne, plettet af Blod. En omvendt Indfødte var bleven myrdet af en Hedning, medens han læste i sin Bibel, og Missionæren havde paa Randen af Bibelbladet skrevet, at saaledes havde han fundet sin Ven, myrdet, med den blodplettede Bibel ved sin Side. Vi saa ogsaa tunge Lænker, som Kristne fra Madagaskar havde maattet bære i mange Aar for deres Tros Skyld. Det talte os alvorligt til Hjerte om at være rede til at lide for Evangeliets Skyld.

Ved min Værts Foranstaltning fik vi ogsaa Lov at komme ned i den engelske Banks underjordiske Hvelvinger, hvor Guldbarrerne opbevares. Og vi saa, hvor-

ledes de Guldstykker, der udgør i Værdi et Pund Sterling (c. 18 Kroner), blev prøvet og vejjet paa en lille Vægtskaal. Holdt de Vægten, gik de til højre; var de undervægtige, gik de til venstre for at smeltes om. Det mindede om den store Dommens Dag, hvor det i Sandhed gælder om ikke at blive fundet for let og ende i Fortabelsens Dyb. Kun Jesus kan give en Synder den rette Vægt for Gud.

Vi, der var Gæster ved denne store Fest, fik Lov at være med paa to større Udflugter, der blev sat i Gang for vor Skyld. Den ene Tur var til *Oxford*, den berømte gamle Universitetsby med de mange store Kollegier, hvor Studenterne bor. Der var Billeder af mange af Fortidens Stormænd, der i sin Tid havde boet paa disse Kollegiebygninger; særligt lagde jeg Mærke til *John Westleys* Billede, det store Jesu Vidne, der af Herren blev brugt til en mægtig Vækkelse i England. Rundt omkring de mange store Kollegiebygninger laa store Parker. Vi saa ogsaa Studenterne øve sig i at ro paa Themsen. Legemlig Sport, der sigter paa at styrke Legemet, spiller en stor Rolle i England.

Den sidste Udflugt blev Turen til *Windsor*, hvor Dronning *Viktoria* havde sit Slot. Der hørte jeg for første Gang Sangen: »Kron ham, kron ham, kron ham, Himlens Kongesøn« (»Vær priset, Jesus Krist, Guds Lam«). Det var hjertevarmende at høre disse mange Røster fra Jordens forskellige Egne forene sig i dette mægtige Lovsangskor. Det mindede om den store Dag, der oprinder, da alle de frelste fra alle Jordens Folk og Tungemaal skal istemme Sangen til Guds og Lammets Ære og Pris.

Ja, denne Englandstur, hvis Indhold var Samling om Guds Riges Gerning, var en dejlig Tur, men saa gik det jo atter hjemad til vort daglige Arbejde i de mindre Former. Men den Gud og Herre, der saa med Velbehag paa Serubabels Arbejde, da han med Blyloddet i Haand røgtede sin lille Gerning ved det andet Tempels Opførelse

(Sakarias 4), ser ogsaa til os med Velbehag, naar vi begærer at virke for hans Navn med Troskab ogsaa i det mindste. Vi kan jo ikke være til Fest bestandig. Men det daglige Arbejde har ogsaa sin Glans, naar det øves i Jesu Navn.

Aaret efter, 1. Maj 1895, gav Herren mig en god Medhjælp i Arbejdet, idet jeg fik min afdøde Hustrus Søster, *Octavia Sørensen*, til Ægtehustru. Med største Troskab havde hun taget sig af Børnene, af hele Hjemmet, i min Enkemandsstand. Hun er bleven mig en velsignet Medhjælp i Hjem og Gerning indtil i Dag. I Arbejdet for at vinde Sjæle for Jesus har hun gennem de mange Aar (vi havde Sølvbryllup 1920) været mig en meget stor Hjælp. For Spøg har jeg kaldt hende min »residerende Kapellan, der ikke har søgt Forflyttelse«. En god, hellig Præstekone, der af Hjertet tager Del i Mandens Gerning og lukker Hjemmet op paa vid Gab for de hellige, er en mægtig Velsignelse for en Præst. Vi har erfaret Forjættelsen fra Herren i Matth. 18, 19—20: »Dersom to af eder bliver enige paa Jorden om hvilken som helst Sag, hvorom de vil bede, da skal det blive dem til Del fra min Fader, som er i Himlene. Thi hvor to eller tre er forsamlede om mit Navn, er jeg midt iblandt dem.« Den gamle Forjættelse: »De, der saar med Taarer, skal høste med Frydesang« staar fast, det har vi faaet stadfæstet ikke blot udenfor vort Hjem men ogsaa i vort kære Hjem, hvor Børneflokket forøgedes med to Drengene og to Piger, hvoraf dog den ene lille Pige døde som ganske spæd. Hvor er det en Glæde, naar Børnene kommer og fortæller Fader og Moder: Nu er eders Bøn hørt.

Af gode Gaver af noget anden Art fra denne min Tid som Rejsepræst maa jeg nævne *to skriftlige Arbejder*, Herren lagde hen til mig. Naar Herren kommer med Op-gaver til os, da er der altid herlige Gaver gemt i Op-gaverne. Og saa gælder det om, at vi med Tak kan tage

imod baade Opgaven og Gaven. Det var i Efteraaret 1893, at denne Tanke blev saa stærkt lagt mig paa Sinde, at jeg skulde begynde at udgive *Børnefortællinger* paa *kristelig Grund*, et Arbejde, der syntes meget tiltrængt. Jeg stod noget tøvende og spørgende overfor dette. Hvor skal jeg faa Fortællingerne fra? spurgte jeg. Svaret lød: Begynd med at udgive, hvad du selv var glad ved at læse som Barn. Og da jeg saa vovede mig frem med denne Sag og lagde Venner paa Hjerte at give deres Børn saadanne Fortællinger i Hænde, da gik det i Sandhed efter Ordet i Efes. 3, 20—21: »Han formaar over alle Ting at gøre langt ud over, hvad vi kan bede eller forstaa — ham være Æren i Kristus Jesus.« »*For mine smaa Venner*«, det Navn fik jeg til dette lille men skønne Arbejde, og under dette Navn er der saa udkommet en Mængde Fortællinger. Store Børneskarer har igennem de mange Aar (nu er vi paa 37. Aargang) med Glæde læst disse Fortællinger, og mange Vidnesbyrd har jeg faaet om, at Børnene saa godt forstod, at disse smaa Hefter havde noget med Jesus at gøre. I »*Smaa Mindeblomster*« har jeg fremdraget et ret ejendommeligt Vidnesbyrd om, hvad Mindet om »*For mine smaa Venner*« betød selv for Mennesker, der var kommen paa Afveje.

Mange gode Hjælpere fik jeg ogsaa givet til det Arbejde, saa der altid kunde foreligge nyt Fortællingsstof, ikke blot ved Oversættelser fra andre Sprog, men ogsaa en hel Del originalt Arbejde. Blandt disse Medhjælpere maa i første Linie nævnes Frøken *Adolfine Fogtmann*, fra hvis livlige Fantasi og flittige Haand en lang Række Fortællinger, særligt ogsaa af fædrelandshistorisk Art, er udgaaet gennem »*For mine smaa Venner*«. — Saa ofte har jeg ogsaa ved dette Arbejde maattet mindes de fem smaa Brød og de to smaa Fisk fra den lille Drengs Haand, som Herren saa storligt velsignede til Gavn for mange.

Dog den bedste Gave, jeg fik i Henseende til skriftligt

Arbejde, var »*Fra Guldgruben*«, en Fortolkning af hele Bibelen paa jævn og for Lægfolket let tilgængelig Maade. Det var det samme Formaal som det, der havde ligget til Grund for min Kirkehistorie, nemlig — for at minde om det Billede, jeg før har benyttet — at veksle de større Sedler i mindre Mønt, at meddele det, der i det lærde Sprog kaldes Theologi, i en for Herrens smaa Landet over lettere tilgængelig Form. Efter Kirkehistorien kom jo saa nturligt *Fortolkningen* af Bibelen, den saakaldte »Eksegese«. Lærde Fortolkningsværker var der nok af, men jævne, paa det brede Lag beregnede, Fortolkninger var der ikke for meget af.

Jeg husker saa tydeligt, at jeg sad i Toget paa Vej til Hobro, hvor jeg skulde have Møde, da den Tanke trængte sig stærkt ind paa mig: Du skal tage fat paa en saadan Udlægning af den herlige Bibelbog. Hvilket Skrift skal jeg da fortolke? Det var Spørgsmaalet i mit Hjerte. Og Svaret lød: *Hele Bibelen*. Det var lige ved at overvælde mig. Men saa stor var jo Guds Godhed imod mig. *Elleve Aar* (fra 1894 til 1905) tog dette Arbejde. Ofte i disse Aar kom Tanken: Mon du faar Lov til virkelig at komme igennem det hele? Men jeg havde en Følelse af, at Herrens Haand førte mig igennem fra Skrift til Skrift, saa jeg ikke skulde gaa i Staa. Under megen Bøn, ogsaa under meget Arbejde, blev »*Fra Guldgruben*« til. I min Rejsepræstetid begyndte jeg, og som Sognepræst i Nørre Nissum afsluttede jeg dette Arbejde. Hoveddelen af Arbejdet blev dog udført paa Øst-Lolland, medens jeg var Sognepræst i Slemminge-Fjelde. Herren lagde det tilrette altsammen med Tiden, Hjælpe midlerne, Kræfterne.

En stor aandelig Hjælp var det for mig selv først og fremmest, saaledes at blive sat til at fordybe mig i Bibelens rige Væld for at kunne meddele det videre til andre. Og en trofast Venneflokk fulgte med i samtlige 11 Aar. Nu er ogsaa 2. Udgave udsolgt. Ialt er »*Fra Guldgru-*

ben« udkommen i 15,000 Eksemplarer. Det lød en Gang til mig, efter at dette Arbejde var afsluttet, og det kom som en Røst fra Herren: »Det er en uhyre Naade, der er bleven vist dig, at du fik Lov til at sysle med dette Bibelarbejde.« Klagen af disse to Ord: *Uhyre Naade!* toner endnu for mig. Ja, det var *Naade*, Herren være storligen lovet. Det er dog det herligste Arbejde, der tænkes kan, at øse af de levende Vandstrømme baade til sig selv og til andre med. Det skrevne Ord har sin store Mission. Lad os ret være med til at udbrede det hellige Gudsord ogsaa ad den Vej og ikke blive træt. Der er Løn for det Arbejde.

I min Rejsepræstetid fik jeg Lov til at række en Haand til, at Bogsælger-Gerningen indenfor Indre Mission blev betydeligt udvidet. Ved Sommermødet i *Aarhus* 1894 forelagde jeg det Forslag, som Indre Missions Bestyrelse bifaldt, at man skulde søge rundt om i Landet at finde troende Mænd, som uden at forlade deres jordiske Stilling i deres Fritid kunde være Bogsælgere for Indre Mission i nogle faa bestemte Sogne for Rabatten alene uden iøvrigt at faa Løn og uden at holde Forsamlinger. — I syv Aar, fra 1894 til 1901, havde jeg Arbejdet med at finde saadanne Mænd og indstille dem til Bestyrelsen til Antagelse. I den Tid blev der antaget henved 100 Bogsælgere. Verden er om sig med at udbrede daarlig Læsning. Lad os saa gøre alt for at saa »ædel Sæd«. Og disse vore Bogsælgere, selv om de ikke skal holde Møder, kan dog ved deres Husbesøg blive til megen Gavn for de enkelte Sjæle.

Endnu en Velsignelse for mig i min Rejsepræstetid blev den Forbindelse, jeg kom i til den herlige Gerning, der hedder »*Indenlandsk Sømandsmission i Danmark*« (I. S. M.). Selve Foreningen dannedes først senere, men Begyndelsen til den var dog den Gerning, der særligt i

København var taget op for at skaffe Søfolkene et kristeligt Hjem at ty til, naar de kom i Land. Der var ugudelige Værtshusholdere nok («Landhajer»), der anstrengte sig for at faa Søfolkene i deres Garn for at faa fat i Søfolkenes surt fortjente Penge. I København havde en Skolebestyrerinde, Frk. *Athalie Rørbye*, faaet oprettet et kristeligt Sømandshjem, der først havde Lokale i Holbergsgade 17, siden paa St. Annæ Plads 20. Men der trængtes til mandlig Medhjælp, og saa gik min Tanke til Sæby — til Sømanden *Niels Andersen*, en af mine unge Venner fra min Sæbytid. Frk. Rørbye gik med til dette, Niels Andersen antoges som Medhjælp fra 1. Oktober 1894, og siden hjalp Niels Andersen ikke blot i København, men kom til at rejse ud i Landet for at lægge Guds Børn Landet over Sømandsmissionen paa Hjerte. Med stor Udholdenhed røgtede Niels Andersen i mange Aar denne sin Rejsegerning. Og det gav en velsignet Vækst for Sagen, da den fik slaaet Rod i de helliges Kærlighed. Ja, en rent ud vidunderlig Vækst maa vi sige, at Indenlandsk Sømandsmission har haft gennem Aarene. Blandt de mange Medarbejdere, der sluttede sig til, maa i første Række nævnes *Vilh. Rasch*, hvem Herren i ganske særlig Grad har forundt det hellige Initiativs Naadegave, Gaven til at kunne finde de rette Veje og Fremgangsmaader for at faa Arbejde for Sømandsmissionen i Gang rundt om i Havnebyerne. Henved 40 Sømandshjem er bleven oprettet i forholdsvis kort Tid, og Gud har forundt mig den Lykke at maatte have nær Tilknytning til dette Arbejde indtil denne Dag.

Dette med min Tilknytning til Sømandsmissionsarbejdet var ogsaa en Berigelse, der fulgte med, at jeg var Rejsepræst og boede i København. Saa Herren opmuntrede mig paa mange Maader i denne ellers lidt trange Periode, hvor Savnet af fast Embede saa ofte følte af mig. Da der var gaaet godt tre Aar, begyndte jeg at

tænke paa at søge Embede igen. Herren havde ogsaa timeligt set velsignet min Gerning, saa jeg kunde delvis give Afkald paa den Løn, jeg havde fra Indre Mission. Og saa i Foraaret 1896 kom Tiden, da jeg atter maatte faa en Præstegaard at bo og bygge i og virke ud fra. Men naar jeg ser tilbage paa de godt 3 Aar, i hvilke jeg var Rejsepræst, bliver der dog saa meget, meget at sige Tak for. Naadig, barmhjertig, langmodig og af megen Mis-kundhed, saaledes er Herren; det erfarede jeg i Sandhed ogsaa i denne min Rejsepræstetid.

Paa Lolland igen — i Embede igen.

(Sognepræst i Slemminge-Fjelde fra Foraaret 1896
til Efteraaret 1904).

Det var, medens jeg havde nogle Missionsmøder paa Vestlolland og opholdt mig i Halsted (i Februar Maa-ned 1896), jeg fik Brev fra min Hustru om, at jeg vist fik Slemminge-Fjelde Embede. En af vore Præstevenner (nu afdøde Pastor Godtfredsen) havde været oppe i Kultusministeriet og hørt en af Kontorfolkene spørge den anden om, hvem der skulde have Slemminge-Fjelde (en lille Milsvej fra Sakskøbing); da havde han hørt den anden svare: Det skal Asschenfeldt-Hansen have. Saa tog den kære Præsteven straks ud til min Bolig i Falkoner-alléen og meddelte min Hustru dette Budskab. Da jeg om Aftenen gik hjem fra et Besøg hos en af Vennerne i Halsted By, løb jeg glad af Sted. Lolland var jo dog min »første Kærlighed« i Præstetjenesten, og saa i Embede igen — det gjorde mig saa lykkelig. Og da jeg kom ind i Halsted gamle Præstegaard, havde Sognepræsten (Provst Lund) lagt Avisen frem paa Gangbordet, og der stor Ud-nævnelser at læse.

Naa, det var ikke saa let alligevel med dette Embede. Ja en smuk Præstegaard og en dejlig Have var der, og Egnen var helt smuk med Skov og Sø, saa vidt de mange Piletræer omkring Marken nu tillod en at se sig om. Men aandeligt set saa det ikke godt ud, langt vanskeligere, syntes det mig, end paa Vestlolland, hvor jeg havde haft min lykkelige Kapellantid. Min gamle Formand i Slem-

minge var en troende Mand, barnligt from, men han var kørt træet overfor den store Ligeegyldighed i Sognene, hvad Sjælefrelsen angik. Med Kirkegangen stod det uhyre smaat til. Var jeg komme lige fra Sæby til Slemminge, vilde Modsætningen vist have været for overvældende. Det hjalp, at jeg havde prøvet Rejsepræstelivet i nogle Aar. Men alligevel — hvor var det svært! Det at faa Mennesker i Tale med Guds Rige for Øje syntes saa umuligt. Folk kom ikke videre i Kirke ud over, naar man, som det hed, »havde Ærinde« der som ved Barne-daab, Konfirmation, Begravelse og lignende. Næst efter Arbejdet »paa Knæ«, i Bøn for Sjælene, blev det noget af det mest fornødne at *gøre Husbesøg* i stor Stil. Det havde jeg jo set velsignet Virkning af paa Vestlolland. Og atter vil jeg lægge alle Herrens Præster dette paa Sinde: Spar ikke eder selv, hvad Arbejdet med Husbesøg angaar! Det hjalp noget ogsaa paa Østlolland. Og saa maatte Præstegaarden jo gøre det ud for Missionshus. Vi indbød til Møder i Præstegaarden, ja holdt Missionsuge der en Aar-række (siden fik vi et lille Missionshus rejst). Der var Arbejde for min kære Hustru og vore trofaste Tjenestepiger. Aften efter Aften maatte der gøres rent i Præstegaarden til Mødet Aftenen efter. Men det gjorde de Husfæller gerne for Jesu Skyld. Og der samledes endda ikke saa faa.

Rygtet havde jo malet os sort, før vi kom. Særligt havde man ondt af det for Konfirmanderne, »vi andre kan jo blive borte,« var der en Mand, der sagde (og i at blive borte fra Ordets Hørelse havde de kære Folk jo god Øvelse, det faldt let nok for dem), »men de stakkels Børn skal jo gaa til Præst.« Man forestillede sig, at saadan en Missionspræst ordentlig vilde bruge Strenghed overfor Børnene. Og saa blev Børnene, som jeg altid har kunnet saa godt med, jo saa ofte mine gode Venner. Ogsaa Skolebørnene drøftede Spørgsmaalet om den nye Præst. En Gang holdt de Afstemning i Skolegaarden i

Slemminge om deres Stilling overfor Præsten. De fleste fulgte jo Hjemmene og var imod, men der var dog to Piger, som tog Afstand fra de andre og holdt paa Præsten, og saa var der een, som løb frem og tilbage, uvis om, hvilken af de to Grupper hun skulde bestemme sig for. Siden fik vi Børnegudstjeneste i Gang i Præstegaarden; det blev ogsaa en Vej til Indgang i Hjemmene. Fornøjeligt nok var det, at den Mand, hvis Medynk med Konfirmanderne jeg omtalte før, ved min Afrejse fra Slemminge i 1904 sagde til mig: »Ja, nu vilde jeg egentlig helst, at De var bleven her, for De var saa god mod Børnene.« Dette Ord fra en fordums haard Modstander, der havde slaact i Bordet for mig, da jeg gæstede hans Hjem, betød jo dog et Omslag i Stemningen overfor Præsten, selv om der endnu kunde være langt til en Omvendelse til Herren.

Husbesøg, Møder i Præstegaarden, og hvor det ellers var muligt at komme ind ved smaa Husmøder, Børnegudstjenester, Møder for de unge, ja det var nu noget af Arbejdet ved Siden af Ordets Forkyndelse i Kirkerne og frem for alt megen Bøn i Lønkammeret, men »*Taaresæd*« var det, der maatte bæres ud. Min troende Eftermand brast en Gang, vi talte sammen om Slemminge og Fjelde, i Graad. Men »*Taaresæd*« er Vej til »Jubelhøst«, det har vi jo Forjættelsen om. Og det stadfæstedes ogsaa i Slemminge og Fjelde. Trods den stærke Modstand blev der dog vunden Sjæle for Jesus. »Det Ord om Jesu Død og Blod«, det viser sin Kraft nu som før.

En Hjælp for mig var det med de kære Candidater, jeg fik som Huslærere for Børnene og Medarbejdere i Gerningen. Det var endda en Række troende theologiske Candidater, jeg havde den Glæde at have til Hjælpere i de Aar. Nu sidder de som Sognepræster rundt om i Landet. Jeg mindes særligt en af dem, der var i høj Grad ivrig for at faa Mennesker til at søge Kirken. Han kom en Lørdag saa glad og fortalte, at han havde faaet en

Gaardmand, han havde besøgt, til at love ganske bestemt, at han skulde komme i Kirke om Søndagen. Jeg sagde jo, at det skulde glæde mig, om Manden vilde komme, men tænkte: Bare det ikke bliver en Skuffelse. Manden kom ikke. Dog var vor unge Ven igen henne hos ham Ugen efter og kom hjem med Besked om, at næste Søndag kom han; dog mærkede jeg nok, at han var lidt mindre vis i sin Sag. Manden kom heller ikke den Søndag. Men vor varmhjertede unge Ven opgav ikke Ævred. Atter var han henne hos Manden og sagde til mig, noget lavmælt ganske vist: Ja, nu har han lovet det; bare han nu vil holde sit Løfte! Ogsaa det blev forgæves. For fjerde Gang prøvede han at bede Manden komme, og da var hans Forventning sunket ned til dette: »Han kommer vist ikke.« Og han kom heller ikke den Søndag.

Det var en Ydmygelsesskole, Tjenesten i Østlolland. Men vi har godt af at lære vor egen Magtesløshed grundigt at kende. En tysk Præst, der besøgte Danmark, sagde, at seks danske Ord havde han lært, nemlig: »*Jeg kan ikke, men han kan.*« »Jeg kan ikke,« ja det kan koste Taarer at faa lært det ret for Alvor; men vor Glæde er det: *Han kan*, vor store Herre, han kan ved sin Helligaand. Og vi kan føje til: Han vil ogsaa.

Ogsaa dette: »*Han kan*« erfarede vi. Ja Efes. 3, 20—21: »Han formaar over alle Ting at gøre langt ud over, hvad vi beder eller forstaar,« det fik vi stadfæstet ogsaa paa Østlolland. Der var dog ogsaa der nogle, der vaagnede op og stod op af døde for at vandre i Kristi Lys. En lille Flok, »svag og bly og bange nok«, men dog en trofast Flok fik Herren samlet, ogsaa fra Slemminge og Fjelde, en Flok, der gennem Tiderne kunde bære Budskabet om »den dejlige Arv« videre ud.

Jeg fik en Gang Besøg i Slemminge af min Ungdomsven *Friis-Hansen*, det velsignede Redskab, som han var særligt for Københavns Kirkesag. Friis-Hansen var just fra Østlolland, havde haft sit Barndomshjem paa Øde-

gaard ved Sakskøbing. Han var et levende Vidne om, hvad Herren kunde faa ud af en Østlollik, i Lighed med det, Herren fik ud af Proprietæren fra Louisenhøj, den senere Gaardmissionær Clausen.

Friis-Hansen aflagde ogsaa et Besøg hos en Kone i Slemminge, som i sin Tid havde tjent hans Fader paa Ødegaard, og han fortalte med Glæde, da han kom tilbage fra det Besøg, at nu talte man i Slemminge om, hvad det var at »omvende sig og blive hellig«, selvfølgelig ud fra forskelligt Hjertelag, men man drøftede dog disse Sager; det var en ny Tone, man ikke før havde haft fremme i Samtalen.

En Opmuntring var det, at der ogsaa fra enkelte Nabosogne blev vunden Sjæle for Herren. Navnlig fra Nystedsiden, fra Herridslev, Tokkerup, Stubberup blev der en ikke helt lille Skare, som stadig søgte til Slemminge-Fjelde Kirker og ofte gæstede Slemminge Præstegaard. Jeg undrede mig ofte over, at der just i dette sydøstlige Hjørne af Lolland var en større Modtagelighed for Ordet om Omvendelse og Syndernes Forladelse end i det øvrige Østlolland. Men omsider blev Gaaden løst for mig, og Løsningen blev til Ære for Herrens Forjættelsers Trofasthed. For mangfoldige Aar siden havde der i Herridslev været en troende Lærer, der havde vidnet om Jesus for Skolebørnene, havde talt med dem om at forsage Verden og dens Syndevæsen og søge til Golgata, elske den Frelser, der havde givet sit Liv for dem. Hin gamle Lærer havde staaet saa ene paa den døde Egn, været som en Røst i Ørkenen, og han har vel ofte syntes, at hans Vidnesbyrd var forgæves. Nu var hans Elever allerede graahaarede, men det var dem og deres Børn, der vaagnede, da den samme Røst nu lød igen; det mindede dem om deres gamle Lærers Ord, og nu kom Frugten. Nej, vort Arbejde for Herren i Skole og Kirke bliver aldrig forgæves. »Han er trofast, som gav Forjættelsen.« Saa blot

ædel Sæd, det gamle Gudsord purt og rent, saa skal vi og høste i sin Tid, blot vi ikke giver tabt.

En Rigdom i denne min Præstetid paa Østlolland var Samlivet og Samarbejdet med en Kreds velsignede Præster paa Midt- og Vestlolland. Vi mødtes ret jævnligt ved de saakaldte Missions-Konventer, hvor Indre-Missionærerne i Lolland-Falsters Stift og de Præster, der takkede Gud for Indre Missions Gerning i vort Land, havde mange gode Stunder sammen. Nu er de Venner næsten alle gaaet hjem til Herren, men jeg kan ikke lade være med at nævne nogle Navne. Der var nu først min førnævnte Hjertensven *Julius Bachevold*, hvem jeg havde kendt fra Tiden, før han blev omvendt, men som nu stod i en meget velsignet Præstegerning i Thirsted, Skjørringe og Vejleby. Han var en ualmindelig skøn Skikkelse baade som troende Menneske og som Præst. Klar, afgjort, men tilige saa dragende var han i sin Forkyndelse som i sit Dagligliv. Hvor var det en Rigdom at forny Bekendtskabet med ham! Jeg havde jo nok ved mine Besøg paa Lolland fra Sæby af ofte talt med ham, men nu var der jo ikke saa langt imellem os. I den kære gamle Rubbelykke Præstegaard havde vi mange skønne Timer.

Saa var der *Levinsen* i Karleby, en trofast Arbejder, der ogsaa stod klart paa Livets Side. En lærd Præst var han, men han brugte sin theologiske Lærdom paa god Vis, ikke til at sprede Bibelkritik, men til at *angribe* den moderne Kritik. Siden kom ogsaa *Hindhede* til Lolland, til Kappel. Hvor var *Hindhede* — trods sin Tuberkulose-Svaghed — dog en nidkær og praktisk Herrens Tjener. Han drev selv Avlingen ved Hjælp af gift Bestyrer, og han avlede jo godt paa den frugtbare Lollandsjord, men jeg hører ham endnu med sin vestjyske Dialekt sige: »Saa skal Herren ogsaa nok faa sin Del.« *Hindhede* gav nemlig frivillig Tiende af sin Indtægt og kunde ikke blive træt af at minde Herrens Venner om at gøre ligesaa.

Ja, saa var der jo endnu flere gode Præsteventner: *Kejding* i Skovlænge, *Momme* i Utterslev og *Jakob Møller* i Radsted (døde i Ørsløv som Villh. Becks Eftermand).

Forbindelsen med Vennerne i Halsted-Avnede blev ogsaa fornyet. Det var ogsaa en Glæde. —

En vederkvægende Oplevelse var ogsaa en Rejse til Svejts, min Hustru og jeg fik Lov at gøre i Aaret 1897. At faa Lov at se det dejlige Svejts med de snedækte Bjergetinder højt i Sky var ogsaa en god Gave fra Faderen i Himlen. Man samler ved saadan Rejsefærd en Buket af smukke Mindeblomster, der kan blive ved at bevare deres Duft gennem Aarene.

I denne min Tid i Slemminge-Fjelde var jeg jo som før ogsaa knyttet til forskelligt Arbejde for indre og ydre Mission. Som Medlem af Bestyrelsen for D. M. S. fik jeg ofte et vederkvægende Pust ind over Dagliglivets lidt trange Forhold. Og mit skriftlige Arbejde med Bibelforklaringen »Fra Guldgruben« m. m. fik jeg ret Tid til at sysle med dernede paa Østlolland. Det var en stor Opmuntring ad denne Vej at være i Forbindelse med de mange kære Venner, der trofast fulgte med i de 11 Aar, dette Arbejde varede. Og fremfor alt fik jeg selv en mægtig aandelig Vederkvægelse gennem Arbejdet med den rige Bibelbog. Saa Herren styrkede og opmuntrede mig paa mangfoldig Vis i de noget tørre Aar paa Østlolland. En Gang, jeg var ved helt at tabe Modet og ønskede, bare jeg kunde komme bort, et andet Sted hen, havde jeg en ejendommelig Oplevelse, som jeg nok maa have Lov at meddele. Det forekom mig, at jeg saa min Frelsers Skikkelse for mig og hørte ham sige saa uendelig kærligt: »Kunde du ikke gøre det for min Skyld?« — Hvor jeg skammede mig over mig selv og min Forsagthed! Min Jesus bar Tornekronen for mig, og jeg ømmede mig ved at bære den Smule Modgangsbyrde i hans Tjeneste! Og

saa gav han mig endda saa mangen Læskedrik fra Livets Kildevæld, for at jeg kunde bevares i et ret Sind.

Paa meget døde Egne er det en Fristelse for alle Herrens troende, men maaske mest for Herrens Præster, at sænke Fanen noget, at slaa noget af paa det store Maal, at faa Syndere rettelig *omvendt* til Herren. Man fristes til, hvor Mørket er stort, at tage Grænsemennesker for mere, end de er, ikke at turde sætte Skellet saa afgjort, som det efter Ordet bør sættes. Det var min Bøn dernede paa de ret vanskelige Egne, at jeg dog aldrig maatte slaa af paa Sandheden, men holde Korsbanneret højt, ihvor det gik; at jeg maatte bevare min Tillid til, at *Herren kan*, at ogsaa de meget jordbundne Hjerter kunde forvandles til himmelsindede Sjæle. Jo, han kan; kære Skikkelser træder frem for min Erindring, Hjerter vundne ud fra Død og Mørke til at blive skønne, afgjorte Gudsborn. Der ser jeg hende, den unge Pige, der blev til Velsignelse for saa mange i sin Slægt og er bleven Herren tro til i Dag. Og den trofaste Hustru, der bad for sin vantro Mand 27 Aar i Træk og fik herlig Sejr til sidst. Jo, Herren arbejdede med og stadfæstede Ordet ved medfølgende Tegn — trods alt, trods Djævelens Modstand og mange onde Anslag. Og ikke mindst beseglede Herren sin Villie til at forbarme sig over de kære dyrekøbte Sjæle i Slemminge og Fjelde med Omegn ved at give mig en troende Eftermand, nylig afdøde Pastor Jensen. Ad underfulde Veje skete det, at den Præst, Guds Folks Repræsentant i Menighedsraadet fik ind som Nr. 2 paa Listen, fik Embedet. Mærkeligt var det ogsaa, at nævnte Præst, der i sin Ungdomstid havde været Landmand, just havde fundet Livet som Forvalter paa en Herregaard i Slemminge Sogn. Ogsaa han fik Lov til at se Sjæle blive omvendt. Og Guds Riges Sød spirer frem baade her og der, og nu er det Sognets egne Folk, der gaar i Spidsen for Arbejdet. Der er Forjættelse over Gerningen. »Den lille skal blive til Tusinde og den

ringe til et stærkt Folk. Jeg, Herren, vil lade det hasteligen ske i sin Tid,« saaledes lyder Herrens Forjættelse (Esajas 60, 22), og den Forjættelse lyser ogsaa ud over Guds Riges Gerning i Slemminge og Fjelde, ud over hele Østlolland.

Een bestemt Begivenhed, der fandt Sted i de Aar, jeg var Sognepræst i Østlolland, maa jeg endnu fremdrage i Erindringen, ogsaa for at faa bekendt en Fejl fra min Side. Det var i Halvfemserne, *Bibelkritiken* rejste sit Hoved; særligt mødte den frem som et Angreb paa det gamle Testamente. De, der først tog kraftigt til Gemæle imod dette Anslag overfor Bibelens Troværdighed, var de københavnske Præster *Hoff* (ved Vartov) og *Monrad*. Men snart traadte ogsaa den aldrende *Vilhelm Beck*, Indre Missions benaadede Formand gennem de mange Aar, frem paa Kamppladsen. Ved Præstemødet i *Holbæk* (8. November 1894) pegede han paa »*to store Fremtidsfarer for Kirken*«, nemlig *Rationalismen*, særlig i dens nye Skikkelse, den sønderlemmende Kritik af Gamle Testaments hellige Bøger, og saa *den konfessionsløse Kristendom*. I »Annekset« til Indre Missionstidende førtes der en langvarig og til Tider meget skarp Forhandling mellem Professorerne *P. Madsen* og *I. C. Jakobsen* paa den ene Side og *Vilh. Beck*, *N. P. Madsen* o. fl. paa den anden Side. Men Hovedslaget imod denne gammeltestamentlige Kritik førte *Vilh. Beck* dog paa *Kirkemødet i København* den 13.—15. Oktober 1896. Paa Mødets sidste Dag var der Forhandling om »*Brugen af den hellige Skrift i Hjemmet*«. Det var Højskoleforstander *Dr. Nørregaard* og mig, der indledte. Jeg havde fortalt et Træk om en gammel Fisker i Skagen, der læste sin Bibel paa Knæ, idet han om Morgenens bøjede sine Knæ, naar han læste Skriftordene paa en af de Vægtavler, som den Gang var meget i Brug (med Skriftstykker til hver Dag i Maanedens). Det havde

jeg nævnt for at tilskynde til, at vi — aandeligt i hvert Tilfælde — var paa Knæ, naar vi læste vor Bibel. I sit Indlæg under Forhandlingen tog *Vilh. Beck* dette Træk frem og raabte med vældig Kraft ud over Forsamlingen: »*Paa Knæ for Guds Ord, I Professorer!*«

Aldrig glemmer vi dette, vi., som overværede denne Begivenhed. Det blev sagt ikke blot med ydre Kraft, men med Aandens Kraft, »af Samvittighed overfor Guds Riges store Sag, for hvilken alle andre Hensyn maa vige«, som *Vilh. Beck* siden skrev i *Annekset*. Men den Dag stod jeg ikke, som jeg burde have staaet. Jeg blev noget forfjamsket, som mange vel blev det i det Øjeblik, det stod mig ikke helt klart, hvad jeg skulde sige dertil, og det blev nok en delvis Tilslutning til *Becks Ord*, jeg sluttede med, men ikke saa ubetinget, som den burde have været. Det fortryder jeg den Dag i Dag og har siden da baade skriftligt og mundtligt sluttet mig helt til det historiske Ord: *Paa Knæ for Guds Ord!* Men det er mig en Sorg endnu, at jeg ikke stod klart hin Dag. — *Vilh. Beck* havde jo Ret, fuldkommen Ret. Og han blev ved med til sin Død at kæmpe mod den nedbrydende Bibelkritik, hvis Farer blev ham mere og mere indlysende, som Aarene gik og aabenbarede, hvad denne Kritik af Gamle Testamente førte til; den blev jo til Angreb ogsaa paa det ny Testaments Troværdighed, fordi det nye og det gamle Testamente ikke kan skilles fra hinanden. *Augustin* har Ret i sit bekendte Ord: »Det ny Testamente ligger skjult i det gamle, det gamle ligger aabent i det nye.«

Endnu paa sit Dødsleje udtalte *Vilh. Beck* det med Kraft: »Den Bibelkritik, den er af Djævelen.«

Den Dag, da jeg i *Slemminge Præstegaard* modtog Budskabet om *Vilh. Becks Død*, maatte jeg græde. Jeg havde en Tid før sendt ham en Tak, fordi han ikke havde ledt os yngre hen til sig selv, men til *Frelseren*. Det glædede ham, som han udtalte i et Svar. Nej, *Vilh. Beck* lagde

ikke an paa at samle Disciple om sig selv, men hans Lyst var det, naar han som Brudgommens Ven saa Sjælene finde hen til selve den himmelske Brudgom. Indre Mission er *ikke* noget Parti, den har ingen særegne Lærdomme ud over Gudsordet selv; den er et *Arbejde* i vor Folkekirke til Synderes Omvendelse og de helliges Samling og fulde Beredelse. Deri ligger der en Forskel mellem Indre Mission og f. Eks. Grundtvigianismen, der har sine Særlærdomme efter Grundtvig.

Herren forundte mig at besøge Villh. Beck nogle faa Dage, før han gik hjem til Hvilen. Det Besøg er ogsaa et uforglemmeligt Minde. Villh. Beck kendte sig selv ogsaa i sine sidste Tider som en fattig Synder, han var i Sandhed nede paa de ydmyge Steder, laa og *undrede* sig over, at Herren vilde have med ham at gøre. Ja, saaledes begyndte det med os, da vi vaagnede op til Syndserkendelse i vort Troslivs Morgenrøde; saaledes maa vi ogsaa slutte med dette: »Jeg er et Intet, men Kristus mit alt.«

Jeg mindede ved hint Besøg Villh. Beck om Herrens Ord til Paulus: »Min Naade er dig nok«. Han svarede dertil: »Ja, det er altid sandt i Herrens Mund, men ikke altid i vor Mund.« Han havde jo Ret i, at det ofte kan knibe at svare Herren tilbage: »Ja, Herre, din Naade er mig nok.« Men, som jeg ogsaa sagde til Villh. Beck, det er godt, at det er *Herren*, der siger det til os. Holder vi fast ved Ordet fra ham og bygger derpaa, saa vil det ogsaa lykkes — om end gennem Kamp — at give ham det rette Hjertesvar tilbage.

En Maaned før sin Død støttede Villh. Beck endnu ved en varm Efterskrift et Opraab om at drive Mission blandt Mormonerne, disse falske Profeter, der har besnæret særligt saa mange her fra Danmark. Ved Aarsmødet i Randers (17.—20. Juni 1901) var der dannet et Udvalg til at søge saadant Arbejde imod Mormonismen

iværksat. I dette Udvalg fik ogsaa jeg Sæde og holdt adskillige Møder for denne Sag, der maa ligge alle Guds Børn stærkt paa Sinde. — Arbejde manglede det ikke paa i Slemningetiden. Men omsider kom Herrens Time, da mit Præstearbejde skulde føres hen paa andre Egne. I Efteraaret 1904 blev jeg udnævnt til Sognepræst for *Nørre Nissum* Menighed i Ribe Stift. Skønt Gerningen paa Østlolland havde haft mangt et Ak i Følge, blev ogsaa den dog sluttet med *Tak*. Megen, megen Velsignelse blev paa mangfoldig Vis givet mig ogsaa i den Tid.

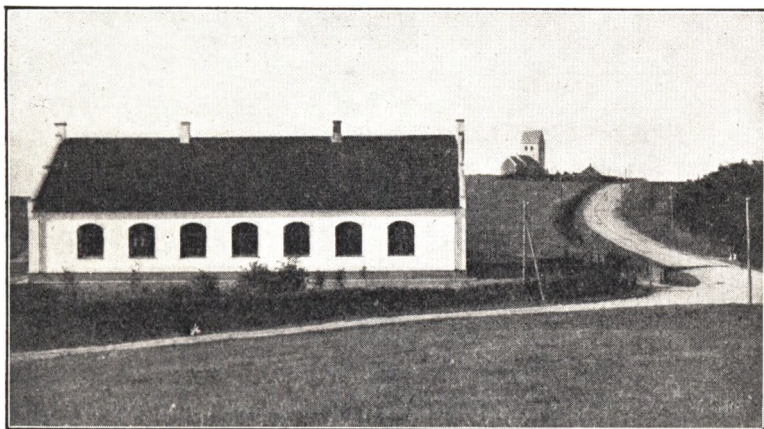
Til Vestjylland.

(Præst i Nørre Nisum fra 1904 til 1914).

Det var en Forandring! I Stedet for Lollands noget tunge og mere stillestaaende Luft indaadende man i Nørre Nisum Vestjyllands friske, blæsende Havluft. I den første Tid ligefrem slubrede jeg denne friske, kraftige Luft ind i mig. Hvor var det velgørende! Ganske vist fulgte der med denne Luft ogsaa ofte *Havgusen*, denne graa, iskolde, klamme Taage, der kunde komme selv paa de varmeste Sommerdage. Og om Foraaret var der den saakaldte »Pins-Vejsten«, en stærk, kold Vind, der ved Pinsetid blæste vesterfra; den var ikke behagelig. Men ren og styrkende var Luften.

Ligesaa aandeligt set. Her var aabne Øren for Guds Ord. Vestjylland (f. Eks. Lemvig, Harboøre) havde jeg oftere besøgt paa Møderejser. N. Nisum havde jeg kun besøgt een eneste Gang før. Stedet var jo bekendt viden om ved alt det, den lille, energiske, handlekraftige Pastor *Adolf Hansen*, min Formand, havde sat i Gang. Der var jo *Højskolen*, oprettet 1887, Moderskolen for alle Indre Missions Højskoler. Og der var *Seminarieret*, oprettet 1892, et Indre Missions Seminarium. En Mængde Ungdom rundt omkring fra samledes der Aar efter Aar. Der var i Sandhed Højtid over Gudstjenesterne i den gamle Kirke deroppe højt paa Bakketop. Den Kirke kunde ses milevidt omkring. Og saa den storslaaede Udsigt fra Kirkebakken ud over Nisum Bredning over mod Thyholm. En Sommer-Solskinsdag var det et pragtfuldt Skue.

Kærlig Modtagelse fik vi af Herrens Venner, gode Samtalemøder havde vi omkring i Hjemmene, og Guds Rige vandt frem. Efterhaanden som Aarene, de ti Aar i Nissum, skred frem, blev Menighedsraadet mere og mere præget af Livets Aand, til sidst ogsaa Sogneraadet.

Nørre Nissum nye Missionshus og Kirken.

Troende Lærere virkede i Skole og Kirke i god Forstaaelse med Præsten. Det lille gamle Missionshus nede ved Præstegaarden, der var rejst i min Formands Tid og forsynet med den bibelske Overskrift: »Land, Land, Land, hør Herrens Ord«, blev fremdeles et Livets Værksted, hvor Guds Aand vandt sine Sejre, særlig blandt de unge ved Seminarium og Højskole, ogsaa i selve Sognet. Det afløstes omsider af et nyt, meget stort Missionshus oppe ved Kirken.

Det var Tanken, da jeg søgte Nørre Nissum Embede, at jeg skulde have Religionstimer ved Seminariet. Men da Forstanderen, *Andreasen* (nu Præst i Ho), der havde købt Seminarium og Højskole af Pastor Adolf Hansen, gerne vilde sælge det igen, dersom det kunde lykkes at faa dannet et Aktieselskab, der kunde overtage det hele, blev Iværksættelsen deraf en Opgave i de første Par Aar.

Hvor aabenbares der megen Kærlighed og Offervillighed hos Venner trindt omkring i Landet, særligt da i Jylland, overfor Seminarie- og Højskolegerningen i Nørre Nissum! Jeg rejste en hel Del rundt til Samfundskredsene, og efter at have prædiket Ordet lagde jeg til Slut Sagen frem om at faa Venner til at staa bagved det velsignede Arbejde ved Seminariet og Højskolen i Nørre Nissum. Særligt mindes jeg hin Dag, jeg var i *Ansager*. Ligesaa hurtigt, som min Pen kunde løbe, fik jeg Lov til der at tegne 28 Aktier à 100 Kr. Der var visseligt et godt Sind overfor den Sag.

Det lykkedes at faa tegnet det fornødne. Fra at være Enkeltmandseje blev Seminariet og Højskolen saaledes Vennekredsens Eje.

I Aaret 1906, da Overtagelsen fandt Sted, gik jeg ind paa »foreløbigt« at være Forstander for Seminariet ved Siden af min Sognepræstegerning, og dette »foreløbigt« kom til at strække sig over 8 Aar til 1914, da jeg forflyttedes til andet Præsteembede. Et Par Aar (1909—1911) var jeg ogsaa Forstander for Højskolen; det var kun »foreløbigt« i snævrere Forstand.

Tiden under mit Nissumophold var i Sandhed travlt optaget, men fra det 48. til det 58. Aar er Arbejdskræfterne endnu vel som Regel ret usvækkede. Det var de da hos mig, saa det gik — ved Herrens Barmhertighed. I fire af de otte Aar, jeg var Forstander for Seminariet, oplevede vi herlige Vækkelser blandt de unge. Salmetoner, Lovsangstoner, lød omkring fra de mange Kamre, ja selv ved Klasseundervisningen skete det en enkelt Gang, at Lærere og Elever forenedes i Lovsangen: »Kimer Himmelklokker».

I den lille Bog: »Smaa Mindeblomster«, som jeg udgav for et Par Aar siden, har jeg fremdraget Mindet om en sildig Aftenstund i en Missionsuge. Vi havde holdt »Eftermøde« i Missionshuset (det nye), og dette Eftermøde blev efterfulgt af smaa Eftermøder i private Hjem, hvor man

holdt Bøn, og hvor Lovsangen lød fra de lykkelige unge, der havde faaet Øjet opladt for Guds Herlighed i Kristus. Jeg sad i mit Studereværelse i Præstegaarden i den silde Aftentime, med inderlig Tak for det Aandens Pinsevejr, der susede hen over Hjerterne. Da hørte jeg taktfaste Marschtrin nede fra det saakaldte »Korinth« op imod Seminariebygningen, der ledsagedes af en kraftig Sang. Det var »Kristi Stridsmænd, ser I Mærket«, der blev sunget med glade unge Stemmer hin silde Aftenstund under den frostklare, stjernebesaaede Himmel. Det Minde glemmer jeg ikke. Herren bevare de unge paa Livets Vej! Det var jo ikke alle de unge Seminarister og Højskoleelever, der vilde omvende sig. Og nogle blev kun vakt, det holdt ikke. Men af de c. 250 unge Seminarister, jeg har været med til at dimittere, var alligevel en god Del troende Mennesker, hvis Omvendelse har bevist sig ægte. En Del var troende, før de kom, en hel Del blev det i Seminarietiden. Herren være takket, Æren er hans alene.

Maalet, jeg gerne vilde indprænte os alle, som det, vor Gerning ved Seminariet burde sigte efter, var at faa udsendt til Tjeneste i vort Land en Flok *troende* og *dygtige* Lærere; Streg under begge Dele, men *troende* paa første Plads. Gid det altid maa være og forblive det klare Maal for vore Indre Missions Seminarier!

»Sorrig og Glæde de vandre til Hobe«, synger Kingo, og det erfarede jeg selvfølgelig ogsaa i Nørre Nissum. Arbejdet med de unge ved Skolerne havde ogsaa sine Vanskeligheder, ligesom Gerningen i Sognet. Men Glæden var dog det langt overvejende. Og naar jeg siden omkring i Landet træffer mine Elever fra Seminariet som veltjente Lærere og ser dem have deres Plads midt i de helliges Samfundskæde og i Guds Riges Arbejde, saa frydes jeg og fyldes med Tak. Og mange kære Skikkelser træder frem i Erindringen, naar jeg tænker paa den Tid. Der var nu de to Mænd, man straks lagde Mærke til, naar man færdedes blandt Vennerne i N. Nissum, fordi

de begge havde meget langt, mørkt Skæg, Lærer *Møller* ved vestre Skole og Lærer *Gadegaard* (Seminarielærer). Begge to er de nu gaaet hjem til Herren og fik en skøn Hjemgang. Lærer *Gadegaard* døde af »spansk Syge« og sagde paa sit Dødsleje: »Skulde Herren slippe mig nu i mit Livs alvorligste Time — nej, det gør han ikke.« Og Lærer *Møller* blev i sine sidste Timer ved med at gentage de Ord (af Sangen: Han har aldrig kunnet skuffe): »Da han vandt mit arme Hjerte, greb jeg Livets Lykkekrans, han har aldrig kunnet skuffe, han er min, og jeg er hans.« — De to Mænd var faste Samfundsstøtter, til Vel-signelse for Guds Rige. Ja, der var mange flere at nævne, men lad mig blot endnu minde om *Skrædder Sløk*, der i en lang, lang Aarrække med største Trofasthed ledede Børnegudstjenesten. Ogsaa han er gaaet hjem. Der bliver mange at mødes med derhjemme, ogsaa en god Flok fra *Nørre Nissum*.

Husbøseg og Sygebøseg er, som jeg ofte før har nævnt, en meget betydningsfuld Del af en troende Præsts Gerning, og jeg kan ikke blive træt af at minde mine troende Embedsbrødre derom. Mange skønne Mindeblomster har jeg plukket ved Sygelejerne; blandt noget af det skønneste af den Art, jeg oplevede i *Nørre Nissum*, maa jeg nævne det, jeg i »Smaa Mindeblomster« har meddelt under Overskriften: »De himmelske Toner«. Der var flyttet en Gaardejer til Sognet, der, før han købte Gaarden i *Nørre Nissum*, havde boet i *Holstebroegnen* og været Medlem af Valgmenigheden der. Der var det gode ved ham, at han ikke straks, som mange af dem, der kaldes Grundtvigianere, gør det, paa Forhaand skyede den Forkyndelse, der ikke var »grundtvigsk«; han gik ret stadigt i Kirke og erkendte det, han hørte der, for Sandhed. Saa blev han syg, var svag i mange Aar. Jeg besøgte ham ikke sjældent, men paa det Punkt med Omvendelsens Nødvendighed kunde vi længe ikke blive enige. Fromhed og

Gudelighed vilde han nok høre om, men det, at kende sig selv som en fattig, skyldig Synder, at slippe al egen Ære, at bryde med Verdenssindet, kaste sig i Jesu Naade-arme og naa Vished om Frelse, alt dette stødte i flere Aar paa nogen Modstand hos ham. Men saa kom det om-sider, og det var skønt at se denne støtte, mandige Vest-tyde opgive sin Kritik og som et Barn tage imod Naaden, den han var købt og døbt til. Saa blev vi i Sandhed Venner i Herren, — Herren forundte ham en dejlig Op-levelse en halv Snes Dage, før han døde. Jeg hørte om det fra andre, at han havde fortalt det, og fik det stadfæstet, da jeg sidste Gang fik Lov at besøge ham. Jeg ser ham endnu for mig, da han med glad, taknemmeligt Udtryk i sine Øjne fortalte ogsaa mig sin Glæde over, hvad han havde fornummet af Himlens Herlighed. Det var en For-middag, og han syntes, han var lysvaagen, da han lige-som følte sig løftet op i et Lys — »men det var jeres Bøn-ner, der bar mig,« føjede han til — og hørte Toner saa livsalige, at man, som han sagde, »kunde glemme et helt Menneskeliv paa et eneste Minut ved at høre de Toner.« »Men det var jeres Bønner, der bar mig,« føjede han endnu en Gang til. Da jeg hin Dag gik hjem, maatte jeg tænke paa Brorsons Sang: »Midt igennem Nød og Fare Vejen gaar til Paradis«, hvor der just staar dette: »O, det bliver let at glemme, første Øjeblik derhjemme.« Denne Oplevelse blev til Bestyrkelse for vor syge Ven, der i sine sidste Dage inderligt bad sin Hustru om at følge med paa Naadevejen, den smalle Vej, og oplære Børnene til det samme. Men den blev ogsaa til megen Bestyrkelse for mig selv. Det var et Glimt fra Paradis, man blev delagtig i, og saa blev Tilliden til, hvad Forbøn kan ud-rette, ogsaa beseglet for mig ved vor Vens gentagne Ud-talelse: »Det var jeres Bønner, der bar mig.«

Ja, megen aandelig Berigelse fulgte der — om end Vejen ogsaa ofte gik »gennem Torneris« — med Opholdet i Nørre Nissum de ti Aar. Det var ogsaa en stor Glæde, at vi fik opført en ny, smuk Seminariebygning. Vor dygtige Arkitekt, Seminarielærer og Bygningskon-

Nørre Nissum Seminariums nye Bygning.

struktør *Helligsøe*, kom godt fra dette Arbejde. Professor *Larsen*, Formand for Censorerne ved Lærerprøven, udtalte, at den svarede saa godt til det vestjyske Præg, som Bygningen laa der, fast, massiv, ligesom rede til at tage sin Dyst med Vestenstormen. Bygningen blev indviet 1912. — Nu i de senere Aar har Seminariet købt ogsaa de Højskolen tilhørende Bygninger, saa hele Bygningskomplekset i Præstegaardens Nærhed er til Brug for Seminariet og dets Elever. Højskolen er bleven flyttet op paa Bakken, ligger mellem Kirken og Missionshuset. Det er et smukt Syn at se de tre Bygninger ligge deroppe, Kirken, Højskolen og Missionshuset. Meget Velsignelse er der udgaaet og udgaar fremdeles fra dette Trekløver.

Ogsaa den nye, store, anselige Højskolebygning er opført af Bygningskonstruktør (nu Forretningsfører for Blaa Kors) *Helligsøe*. Baade til Øboere og Jyder indenfor den danske Ungdomsslægt vil jeg gerne sige: Prøv et Ophold paa Nørre Nissum Højskole! Storslaaet Udsigt, friske Limfjordsbade, sund og styrkende Luft, Vesterhavsture, alt dette har N. Nissum Højskole at byde paa ved Siden af det, der endnu er saa langt større: en paa afgjort kristelig Grund hvilende Kundskabsmeddelelse i Livets Aands Tjeneste.

I den Tid, jeg var Forstander ogsaa for Højskolen, kom der en Gang en Elev fra Sønderjylland, som jeg ikke glemmer. Hun kom saa stille og barnligt og sagde, at hun var kommen »for at faa en Velsignelse«. Den fik hun ogsaa. Og Velsignelse fik ogsaa jeg af mit Nissumophold, af Samlivet med Herrens Venner i Sognet, af Samlivet ogsaa med alle de kære unge paa Skolerne, af at se Herrens Gerning i Arbejdet.

Under min Nissumtid havde jeg endnu en glædelig Oplevelse, idet jeg fik Lov at være med ved Iværksættelsen af det saakaldte »*Fredehjemsarbejde*«, dette Arbejde, der sigter paa at hjælpe dem, der ikke er fuldt normale uden dog at kunne kaldes ligefrem aandssvage. Det er særlig de unge *Kvinder*, vi til at begynde med gerne vilde tage os af, thi saadanne unge Kvinder kan ikke værne sig selv overfor samvittighedsløse Mandfolks Efterstræbelser; de bliver som Regel et let Bytte for Usædelighed og faar ofte en Del uægte Børn, der er ligesaa ringe udrustet. Det kan fortsættes i en sørgelig Kæde fra Slægt til Slægt, hvis ikke der »fredes« om disse Stakler. Ogsaa *Fredehjemsarbejdet* er udsprungen fra den barmhjertige Hyrdes, vor Frelasers, Medynk med de forkomne. At *Fredehjems*sagen blev sat i Gang, foranledigedes udvortes set ved et Møde mellem Magdalenehjemmets daværende Forstanderinde, Frk. Thora Esche, og mig paa Hellerup Sta-

tion en Morgenstund. Jeg var den Gang Præst paa Østlolland, men var paa Rejse og gik just den Morgen og var trykket ved Tanken om en noget abnorm Kvinde derved paa Lolland, der havde født tolv uægte Børn, alle ikke fuldt normale. Medens jeg gik og overvejede just dette under Bøn og tænkte over, hvad der dog kunde gøres for saadanne Stakler, kom Frk. Esche ind paa Stationen, og da vi kom i Tale med hinanden, viste det sig, at hun i samme Stund just havde været fyldt med de samme Tanker. I sin Gerning paa Magdalenchjemmet havde hun ofte truffet saadanne Piger, der ikke kunde følge med de mere normale; og lod hun dem fare, faldt de lige straks i Synd og Skam. Baade Frk. Esche og jeg havde i Forvejen Hænderne fulde af Arbejde for Guds Rige paa andre Omraader, saa vi kunde kun i ringe Grad selv tage os af dette nye Arbejde, men vi følte dog dette vort Møde som et *bestemt Kald fra Herren* om at faa Sagen sat i Gang. Blandt de Venner, vi fik med i Arbejdet for denne Gerning, var ogsaa Pastor *Berthelsen*, den Gang paa Harboøre, og han blev en trofast Formand for Udvalget og staar paa den Plads den Dag i Dag.

Det var ikke let at komme i Gang. Hvor og hvorledes skulde Sagen gribes an? Der gik Aar under Overvejelser og flere forgæves Forsøg. En af vore jyske Præstevenner mente, vi helst maatte opgive Sagen. Han mindede om Mundheldet: »Den Sten, man ikke kan løfte, maa man lade ligge.« Men overfor disse Tvivl og Betæneligheder lød det indeni mig: Men Herren kan løfte den, og det kunde han, det fik vi at se. Vort første Fredehjem fik vi i Karleby ved Roskilde. En stor, smuk Bygning, som Jorden (paa en stor Have nær) var bleven solgt fra, blev tilbudt os for en fabelagtig billig Sum. Da var Herrens Time kommen. Siden da har vi faact tre Fredehjem til (Sølund — Hanbjerg og Holmstrupgaard) og kan nu frede om henved 100 Piger. Hidindtil har alle Pladser

(25 paa hvert Hjem) næsten altid været optagne, ja ofte været forudbestilte. Og mange forhuttede Sjæle har paa disse vore Fredehjem fundet et kærligt Fristed, hvor de blev behandlet i Jesu Aand og værnet det mest mulige mod Satans onde Anslag. — Ogsaa dette er sket af Herren. Hans Navn være priset! Og han velsigne fremdeles Fredehjemsarbejdet til barmhjertig Hjælp for mange forvildede og forkomne Sjæle!

Mit sidste Embede.

(Gjern-Skannerup fra 1914 til 1926).

Da jeg havde været i N. Nissum i ti Aar og tillige været Seminarieførstander i otte af disse ti Aar, følte jeg, at min Tid paa dette Sted og i alt det meget Arbejde var omme. Jeg var henved 58 Aar og kunde jo nok varetage et almindeligt Præsteembede, hvor der ikke var saa meget ved Siden af. Ofte er Ordet fra Jeremias 8, 7 runden mig i Sinde: »Selv Storken under Himmelen kender sine bestemte Tider, og en Turteldue og en Trane og en Svale tager Vare paa den Tid, de skal komme.« Saa har Herren da ogsaa sine Tider for os, Tid til at komme og Tid til at gaa, og vi skulde jo nødtigt lade os beskæmme af Fuglene.

Saa begyndte jeg da at søge Embede, deriblandt ogsaa *Gjern-Skannerup* (ved Jernbanen mellem Langaa og Silkeborg). Vennerne i Gjern-Skannerup, der havde opfordret mig til at søge (Menighedsraadet bestod af to Grupper paa to hver), var meget i Bøn for den Sag. Men det saa ikke ud til at skulle lykkes. Gennem en Ven, der var Rigsdagsmand, forespurgte jeg i Ministeriet, om der var Udsigt til at faa Embedet. Jeg var jo langt den ældste af de to, der var først paa Listen med lige mange Stemmer, men Svaret blev alligevel et Nej. Den anden, en yngre Grundtvigianer, var udset til Embedet. Dette Svar meldte jeg Vennerne i Gjern. Men trods alt blev Vennerne ved at bede Herren om at gøre det for dem, at de maatte faa mig til Præst. Til Gjern var den Gang

flyttet en ældre Enke, hvis Trosliv havde lyst viden om, hvor hun havde boet tidligere; hun var fra Ans i Grønbæk, og hun gik under Navnet »Stine Tækkemands«, fordi hendes Mand havde været Tækkemand. Hun var ret et Troens og Bønnens Menneske, og hun, sammen med en Del andre Venner, syntes, de trods Ministerens Nej maatte have et Ja hos Herren. Den Mand, der var udset til Embedet, havde allerede gjort Besøg i Gjern Præstegaard, og hans Hustru havde allerede taget Maal til Gardiner. Da — og det blev for Vennerne Herrens Svar — trak vedkommende Præst sig tilbage. Han havde jo faaet Lejlighed til at erfare, hvorledes Stillingen var, og det havde gjort Indtryk paa ham. Da jeg siden en Gang traf sammen med ham paa en Rejse, erklærede han dog, at Grunden til hans Tilbagetræden var den, at han følte sig for stærkt knyttet til den Gerning (Skolearbejde), han stod i. Men det var jo fra *Herren*. Siger *han* Ja, hjælper det ikke, at en Minister siger Nej.

Saa blev det da mig, der skulde til Gjern. Vennerne i Nørre Nissum beredte os en kærlig Afskedsfest. Jeg glemmer ikke den sidste Aften, da vi skulde køre til Struer. En Del Venner, særligt fra Seminariet, var samlet for at byde os det sidste Farvel. Da istemte en af de unge Seminaricelever min Yndlingssalme: »Den store Mester kommer«, og under de Toner skiltes vi saa fra Nørre Nissum. Ja, den store Mester arbejder paa vore Sjæle, ogsaa naar han flytter vore Teltsnore andetsteds hen. For os gælder det om at kunne sige af Hjertet: »Jeg være vil, o Jesus mild, hvor du mig helst vil have«.

I Gjern-Skannerup tog Beboerne jo imod os med noget blandede Følelser. For dem, der var bleven skuffet, var det jo ikke saa let. Men de, der i Præstekaldelsen havde set Guds Trofasthed i at høre Bøn, var jo glade.

Gjern er en yndig lille Plet. Byen ligger i en Dal, gennemstrømmet af Gjern Aa, der løber ud i Gudena. Lige nedenfor Præstegaardens skyggefulde Have løb den

lille, friske Aa. Allevegne hvor man færdedes i Gjern-Skannerup Pastorat, var der kønt. Der var gode, frugtbare Marker med Grupper af Skov, og der var høje Lyngbakker, særligt de saakaldte »Trolldhøje«. Gudena, Danmarks største Aaløb, dannede Skellet over mod Grøn-bæk. Til den anden Side saas Frijsenborg-Skovene. Men det bedste var, at der ogsaa her var en lille Flok Venner. Min Formand var en troende Mand, hvis Gerning Herren havde vedkendt sig. Og Herren var ogsaa med i de Aar, jeg fik Lov at være Præst der.

Ofte er det svært for Præsten og hans Familie at fæste Rod paa et nyt Sted, men det gik forholdsvis hurtigt for os at føle os hjemme i Gjern. Dejligt var det at vandre om paa Husbesøg i den smukke Egn. Men bedre endnu at se Guds Riges Herlighed aabenbares i Sjæle. Og der blev jo trods en Del Modstand alligevel lagt adskillige til, som lod sig frelse. »Sæden er Guds Ord« har Herren sagt, og bærer vi den Sæd ud, stadfæster Herren ogsaa Ordet ved de medfølgende Tegn. De samme Arbejdsveje, som jeg fra min første Præstetid havde lært at kende Velsignelsen ved, blev ogsaa brugt i dette mit Embede. Mange Husbesøg og Sygebesøg, smaa Møder rundt om i Huse og Gaarde, hvor man kunde faa Lov, alt dette velsignede Herren. Men fremfor alt maa Præstegerningen øves paa Knæ, som en troende Stenhugger, der laa paa Knæ og kløvede Sten til Brug for Vejen, sagde til den troende Præst, der klagede sin Nød for ham med Hensyn til de haarde Hjerter, han mødte. »Gid jeg kunde faa Hjerterne knust, som De kløver Stenene med Deres Hammer,« sagde Præsten. »Men gør De det ogsaa paa Knæ, H. Pastor?« spurgte Stenhuggeren og holdt derved en kort men vægtig Prædiken for sin Præst.

Skønne Mindeblomster gav Herren mig i Naade at faa samlet ogsaa i Gjern-Skannerup. Synderes Omvendelse er et frydefuldt Syn for Guds Engle i Himlen, men visselig ogsaa for Guds Børn paa Jord. I min lille Bog:

»Smaa Mindeblomster« har jeg fortalt lidt derom. Der var nu det med den gamle Ringers Omvendelse. Haard og selvretfærdig var han i lang Tid, trøstede sig med, at naar han læste sit Fadervor, efter at han havde ringet, og naar han læste en Prædiken om Søndagen, saa var Sagen i bedste Orden. Omvendelse vilde han ikke høre Tale om. Saa skete det en Gang, da jeg besøgte ham, medens han laa syg, at det kom over mig med Aandens Magt, tør jeg nok sige, at jeg skulde sige ham med stærke Ord, at han gik til Helvede, hvis han blev ved med sin selvretfærdige Modstand. Jeg hørte kort efter, hvorledes han havde sagt om dette Sygebesøg, at Præsten var kommen »som en brølende Løve«. Men det var nu ikke Løven fra Helvede, men »Løven af Juda«, Frelseren, der havde talt sit Ord til ham gennem mine Læber. Thi da jeg kom næste Gang, var det haarde Hjerte sønderknust. »Jeg har tjent Satan alle mine Dage,« lød det fra ham, nu var han vaagnet op af Vantroens Søvn. Og nu vilde han helst kun høre om Frelsen i Jesu Blod. »Jeg intet, intet, intet, Kristus alt, alt, alt,« saaledes raabte han en Gang, saa det rungede gennem Stuen. Ja, maatte de Toner altid klinge i vore Hjerter! »Tal kun til mig, kære Præst,« sagde han (nu var vi jo bleven Hjertensvenner), »om det rene, hellige Blod.« Vor Jesu Blod var ikke Synderblod som vort Blod, men det rene, hellige Blod. Derfor vejer det op mod al Verdens Synd.

Verdensmennesker forstod vel ikke den store Omvæltning, der var foregaaet i den gamle Ringers Hjerte. Men Guds Børn forstod det, og de blev nu velkomne hos ham. En troende Søster, han havde, som han før ikke havde kunnet fordrage, blev ham nu en stor Støtte. En Dag sagde han: »Djævelen var efter mig, men min Søster bøjede Knæ her ved Sengen, og saa maatte Djævelen vige. Hvor er det godt at have Slægt, der kan bede saaledes.«

Ja, han blev reddet som en Brand ud af Ilden, det er

jeg forvisset om. Ved Sygelejerne og ved Husbetog oplever en troende Præst mange skønne Ting. Det kan jeg stadfæste i ikke ringe Grad fra min Præstetid i Gjærnskanterup.

Endnu en Oplevelse maa jeg dvæle ved; da blev jeg i Sandhed til Skamme ved min Lidettroenhed. I en Aarrække havde jeg nu og da besøgt et Par gamle Folk. Konen var meget villig overfor Gudsordet, Manden ganske uvillig, i høj Grad selvretfærdig, skønt han i sine tidligere Dage havde været en Del forfalden. Saaledes blev Manden ved med at staa Aar efter Aar. Jeg var ved at opgive Haabet om hans Sjæls Frelse. Ja, hans egen Hustru sagde med et Suk: »Det kan ikke nytte at tale til ham om Guds Rige.« Der fandt i hele Pastoratet Uddeling Sted af det lille Blad »Et Ord med paa Vejen«, og en Dag, jeg var inde hos de gamle, laa Bladet paa Bordet. Da jeg pegede hen paa disse Blades gode Indhold, svarede Manden foragtligt: »Jeg læser dem aldrig, jeg regner dem ikke for noget.« Men da kom det over mig (paa lignende Vis, som jeg før nævnte det med den gamle Ringer), at jeg maatte sige ham det Ord: »Saa er De ogsaa en ugudelig Mand og gaar til Helvede.«

Næste Gang, jeg besøgte de gamle, siger Manden med et: »Der er kun to Veje at gaa paa.« »Ja saaledes er det,« sagde jeg og tænkte: Hvor vil han nu hen med sin Spot! Manden fortsatte: »Man kan ikke gaa paa begge Veje paa een Gang.« »Ja, det passer,« svarede jeg, stadig i Forventning om et Angreb fra hans Side. Men da brast han i Graad og sagde: »Jeg har gaaet paa den brede Vej.« Og hans Sind blev et ganske andet fra den Stund af. Sit gamle Liv fordømte han, »uha, uha,« sagde han ved Mindet derom, og Jesus blev hans Tilflugt, Herrens Bord blev et kært Sted for ham, og det holdt ved ogsaa gennem de sidste Aars Alderdomssvækkelse. Men jeg selv havde faaet en alvorlig Paamindelse om aldrig at opgive Haabet, selv om det kan se svært ud. Lad os aldrig slaa

af paa Omvendelsens Prædiken, holde Maalet klart frem, selv om vi møder Modstand! Saa skal vi nok erfare, at det ikke sjældent lykkes alligevel.

I min lille Bog »Smaa Mindeblomster« har jeg ogsaa fortalt om den skønne lille Mindeblomst, Herren gav mig ved en lille Piges Liv og Død i mit Annekssogn. Lille *Edith*, det søde Barn med den trofaste Kærlighed til Frelseren og til Hedningemissionen, vil altid være mig et kært Minde, til vi mødes igen derhjemme. Hun elskede at komme i Guds Hus og kunde tage imod Ordet saaledes, at hun oftede huskede det, Forældrene ikke fik med. Og sine smaa Pengemidler lagde hun altid i Hedningemissionsbøssen, »for at Hedningerne kunde faa Jesus at se«, sagde hun.

Ja, vor Herres Vej er fuld af Lifligheder, selv om den er snæver og gaar »imod Strømmen«. Det erfarede jeg visselig ogsaa i Gjern-Skannerup.

I de Aar, jeg var i Gjern, fik jeg Lov til at fortsætte mit skriftlige Arbejde. Jeg fik udarbejdet en *Tros- og Sædelære for Menigheden*, hvis Titel blev: »Hvad staar der skrevet? Fremdeles en *Andagtsbog*: »Ved Gry og ved Kvæld« med to Stykker til hver Dag. Ja, hvor har jeg haft mange gode Stunder ved mit Skrivebord! Men først, før jeg tog Pennen i Haand, har jeg altid maattet bøje mine Knæ og bede den Bøn, der har fulgt mig gennem Aarene, at Herren vilde give mig *baade Indhold og Form ved sin Helligaand* (i Henhold til Ordet i 1. Korinthierbrev Kap. 2, 13), saa det, jeg skrev, maatte blive *Gud til Ære, andre til Velsignelse, mig selv til ydmyg Glæde og Velsignelse*. Og den Bøn har Herren hørt min Skrøbelighed til Trods.

I Aaret 1916 traadte jeg ud af D. M. S.s Bestyrelse, men da havde jeg ogsaa været Medlem af den Bestyrelse i 26 Aar. Men saa havde Herren andet Arbejde til mig. Den 3. Juni 1917 blev jeg Redaktør af »*Annekset*«, Indre

Missionstidendes Følgeblad, og 1. December 1919, ved min kære Vens, Pastor *Hindhedes*, Hjemgang blev jeg Redaktør ogsaa af selve Indre Missionstidende. Dette dejlige, om end ikke lette, Arbejde fik jeg Lov at sysle med til 31. December 1928. Fra Oktober 1920 var Indre Missions Formand, Hovedredaktør, jeg Medhjælper. Det er en god Ordning, at Indre Missions Formand altid maa staa med Hovedindflydelsen paa Indre Missionstidendes Indhold, dog saaledes, at det daglige Arbejde ved Redaktionen bæres af en anden.

Saa gav Herren mig ogsaa den »Naade og Ære« (Salme 84, 12), at jeg d. 20. Oktober 1920 blev anmodet om at indtræde i *Indre Missions Bestyrelse*. Ogsaa i den Bestyrelse har jeg haft mange Naadestunder. Den Bestyrelse har i særlig Grad været præget af hjertelig Samstemning og aandelig Overensstemmelse. Gid det altid maa blive ved at være saa! Saa skal det nok — alle Vanskeligheder til Trods — gaa fremad under Velsignelse og til Velsignelse ved Herrens Naade.

En stor Glæde for mig i min Præstetid i Gjern-Skannerup var ogsaa dette, at vi fik rejst et lille *Børnehjem* i Lighed med det, der i sin Tid blev bygget i Sæby.

Det var i Begyndelsen af Aaret 1920, just den Søndag vi havde Evangeliet om, hvorledes Herren velsignede de smaa Børn (1. Søndag efter Helligtrekonger), at den Tanke kom saa stærkt ind paa mig: Du skal have Lov at være med til at bygge et lille Børnehjem ogsaa her, som fordem i Sæby. Naar Herren lægger en Opgave hen til os, er der, som jeg ofte har sagt det, altid gemt en *Guds Gave* deri til Glæde og Velsignelse for os. Saa faar vi ogsaa Frimodighed til at gaa frem, saa baner Herren Vej for os der, hvor vi slet ingen Vegne kunde komme, hvis det var noget, vi fandt paa af os selv.

Jeg lagde Sagen frem i Indre Missions Tidende, dette kære Blad, der gennem Tiderne har baaret saa meget

Arbejde for Guds Rige frem, baaret det ind i Venners Hjerte, baaret det igennem til Virkeliggørelse. — Og saa udgav jeg en lille Prædiken: »*Er du kommen over Grænsen?*« (1. Mosebog 12, 1—2). Overskudet derved skulde saa være til det paatænkte Børnehjem. Denne Prædiken

Gjern-Skannerup Børnehjem.

havde gennem Aarene været ledsaget af en ganske ejendommelig Velsignelse. Atter og atter erfarede jeg, at Herrens Aand havde brugt dette Ord til Hjælp for Menneskers Omvendelse og for Guds Børns Helliggørelse. Det Ord om »*Grænsemenneskene*« ramte ofte; der er mange desværre, som har slaaet sig til Ro i Grænselandet, uden at være kommen over Grænsen. Og det Ord om at være en Velsignelse *med Punktum efter*, have nok i at være en Velsignelse for andre (i Hjem, Samfund, overfor Verden) uden at stille Krav og Fordring til de andre, det Ord gemte mange Guds Børn i deres Hjerter gennem mange Aar.

Nu gik saa denne lille Prædiken ud i 20,000 Eksemplarer, ogsaa for at være med til at rejse Børnehjem. Og det lykkedes, fordi det var fra Herren. Mange betalte det lille Hefte langt over Prisen. Han, der i Ørkenen velsignede de fem Bygbrød og to Smaafisk, saa der blev nok til mange, velsignede ogsaa denne Prædiken til at give os en god Hjælp for Børnehjemmets Opførelse. Ogsaa paa Omslaget af de smaa Hefter »For mine smaa Venner« havde jeg lagt Sagen frem, og jeg fik rørende Beviser ogsaa paa Børns Offervillighed. En lille Dreng i Aalborg tømte hele sin Sparebøsse og sendte saa god og kærlig en Gave. Ja, det var en glædelig Oplevelse. Vel bævede mit Hjerte stundom, thi Krigspriserne raadede, alt var henved fire Gange saa dyrt som i Tiden forud for Krigen. Men Herren mindede mig atter og atter om Ordet i Matth. 18, 5: »Den, som modtager et *eneste saadant Barn* for mit Navns Skyld, modtager mig.« Det Ord staar at læse paa Forsiden af vort Børnehjem tilligemed Ordet: *Guds Gave*. Hvor er det dog et forjættelsesrigt Ord, stærkt til at bære! »*Han modtager mig*,« siger Herren Jesus. Ja, naar Talen er om at gøre noget i *Jesu* Navn for de *smaa*, da er det min Erfaring, at Herren i ganske særlig Grad velsigner og bærer igennem alle Vanskeligheder. Og tænk, at Velsignelsen er der, blot det gælder et *eneste saadant Barn*. Men lad os ikke glemme, at der ogsaa staar: »*for mit Navns Skyld*«; det er ikke det blot humane Børnearbejde, her er Tale om; Forjættelsen lyses over det, der gøres for de smaa i *Jesu* Navn.

En dejlig Beliggenhed fik vort lille Børnehjem (beregnet paa 12 Piger fra Toaarsalderen af). Det ligger lige oppe ved Annekskirken Skannerup og kan ses viden om, ja milevidt. Der er den yndigste Udsigt derfra. Men den skønneste Beliggenhed har Hjemmet dog aandeligt talt; vi kalder det et *Indre Missions* Børnehjem, fordi Venner, der elsker Indre Missions Arbejde, Landet over har været med til at rejse dette Hjem og bære det frem paa For-

bønnens Arme. Det er den skønneste Beliggenhed, midt i Guds Børns Kærlighed.

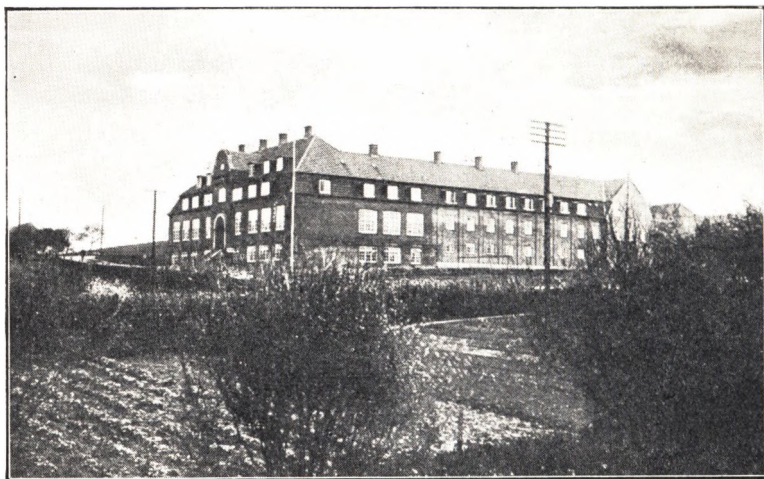
D. 16. Januar 1921 blev Børnehjemmet indviet, og det kan saaledes snart fejre sit Tiaars Jubilæum, Gud til Ære ved Jesus Kristus. Herren har i de Aar velsignet Hjemmet rigeligt baade aandeligt og timeligt.

Endnu en stor Glæde gav Herren mig i disse Aar, ved at det lykkedes at faa oprettet **Indre Missions Artiumskursus i Rønde**. Tanken om et paa afgjort kristelig Grund hvilende Artiumskursus var ikke ny. Pastor *Vilh. Beck* bar denne Sag paa sit Hjerte, og vi drøftede allerede da Sagen med hinanden. Men det blev ikke virkeliggjort den Gang. Medens jeg var i N. Nisum, arbejdede jeg videre paa Sagen, kunde ikke faa Ro for den Tanke, den var ogsaa lagt ind paa mit Hjerte. Men den, hvem Herren saaledes gør noget til en Hjertesag for, gaar ogsaa under Ansvar, et naadefuldt Ansvar, men ogsaa et Ansvar, man ikke maa prøve paa at ryste af sig. Da gaar man selv Glip af en Velsignelse.

Jeg prøvede at føre denne Sag frem i N. Nisum, om det kunde være Stedet i Tilknytning til den øvrige store Skolevirksomhed der. Men det kunde ikke lade sig gøre. Jeg prøvede i Skjern, i Silkeborg, men det kunde ikke falde i Lave. Da saa jeg i et Blad en Annonce fra daværende Højskoleforstander *Kr. Herskind* angaaende et Præliminærekskens Kursus, han havde oprettet i Rønde. Og det slog ned i mig: Der er Underbygningen. Kunde vi nu ovenpaa dette rejse et Artiumskursus som Overbygning, saa havde vi jo det, vi saa længe havde ønsket os. En af Hovedgrundene for Længslen efter at faa et saadant Kursus var jo Ønsket om at hjælpe troende unge Mænd, i noget mere moden Alder, til at naa frem til *Præstestilling* eller anden Embedsstilling. Kunde vi ad den Vej hjælpe *troende* unge ind paa Embedsvejen, vilde

der kunne blive megen Velsignelse ud af et saadant Kursus.

Jeg tog saa ned til *Herskind* og talte med ham om Sagen. Og se, Vejen var beredt. Tanken laa og brændte ogsaa paa Herskinds Hjerte. Vi følte Herrens Kald over

Rønde Artiumskursus' Bygning.

os og bestemte saa at tage Sagen op i Jesu Navn. Det var tidligt paa Aaret 1917. Sagen blev saa fremlagt i Kristeligt Dagblad og Indre Missionstidende, og lige straks, kun et Par Dage efter, at Opraabet var fremkommet, fik jeg Brev fra et gammelt troende Ægtepar i Struer med den glædelige Meddelelse, at de vilde give 20,000 Kroner til denne Sag. Det, der havde grebet disse gamle Venners Hjerte, var just Tanken om, at der ad den Vej kunde bringes mere Trosliv ind i Præstestanden, blive flere hellige Præster. Se, der var atter Herrens udrakte Haand! Vi takkede de gamle, fordi de lod sig bruge til denne Tjeneste, men Hovedtakken gik opad til vor trofaste Gud og Frelser, der havde beseglet Sagen for os og givet os en kærlig Opmuntring gennem denne Gave. — Saa fulgte mange, mange Venner efter med deres Gaver og rentefri

Laan. Den store Kursusbygning blev opført, og siden er der atter bygget til. Herren har rigeligt velsignet sin Tjener Kr. Herskind i dette Arbejde — alle de mange Vanskeligheder til Trods. Skarer af unge er udgaaet fra dette Indre Missions Artiumskursus, og gentagne Gange har der været Vækkelse blandt de unge. En af de allerførst dimitterede er nu Missionær i Kina, Pastor Alfred Hansen. Vi beder om, at Herrens Aand fremdeles maa fylde ogsaa dette Hus med sin Herlighed, med Duften fra den kostelige, uforfalskede Salve (Joh. 12, 3).

Endnu en betydningsfuld og herlig Oplevelse fra Tiden i Gjern-Skannerup maa jeg pege paa med Tak til Herren. Det var Oprettelsen af **Indre Missions Diakonskole i Aarhus**, i Sandhed et Herrens Naadeværk.

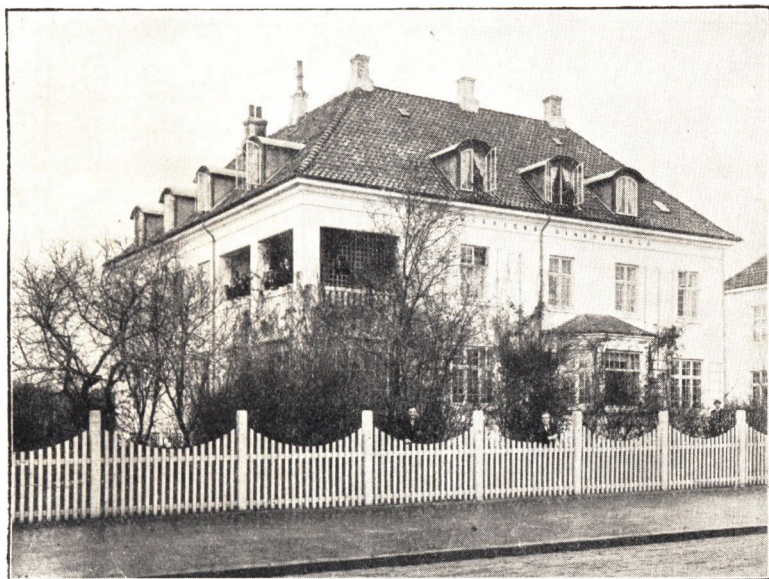
Diakonembedets Oprettelse fortælles der jo om i Apostl. Gern. Kap. 6. Siden hører vi ogsaa om *Diakoniser*, de kvindelige Menighedshjælpere. Men *Diakonerne*, blandt hvilke jo var Mænd som Stefanus og Filip, kom først. Ordet »Diakon« er græsk og betyder »en, der tjener«.

Diakontjenesten, der i den første Menigheds Tid stod paa en fremskudt Plads, blev efterhaanden mere tilbage-trængt. I nyere Tid er Diakonissetjenesten atter kommen til Ære, og nu begynder ogsaa den gamle apostolske Diakontjeneste igen at blomstre frem. I Norge, Sverrig og Tyskland havde man allerede i en Aarrække haft *Diakonskoler*. Her i Danmark havde den saakaldte »*Stefansforening*« taget Sagen op, ligeledes havde *Dr. Sell i Tersløse* begyndt at uddanne Diakoner, dog væsentligt til Brug for sine egne Epileptikerhjem m. m. Det gik imidlertid kun smaat med Diakonsagen. Saa skete det, at Professor *Prytz*, der var Formand for Stefansforeningen, ved Aarsmødet i Odense 1919 henvendte sig til *Indre Missions* Bestyrelse med Anmodning om at tage Diakonsagen op. Pastor *A. Fibiger*, der lige havde været et Besøg i

Norge og set Norsk Diakonskole og hele Diakonsagens Udvikling deroppe, udtalte, at han følte sig helt syg om Hjertet ved Tanken om den svage Stilling, Diakonsagen endnu havde her i vort Land. Professor Prytz fik et *Ja*. Der blev saa nedsat et Udvalg til at virke for Sagen, og jeg blev gjort til Formand for Udvalget. Diakonsagen kom rigtigt til at brænde paa mit Hjerte. Hvor vilde det ikke være herligt, om vi kunde faa Diakoner, varmhjertede unge troende Mænd ind ved vore Sindssygehospitaller og Aandssvageanstalter, ved Alderdomshjem og i Børnesagsarbejde, ved Arbejde blandt hjemløse og arbejdsløse. Ja, der var nok at tage fat paa. Men hvor havde vi Manden til at sætte det i Gang og lede Diakonsagen frem? Som Formand skulde jeg se at finde Manden, Herrens Gerning trængte paa. Vi søgte Forstander her og der, men ingen vilde eller turde tage fat. Da i en Nattetime, disse stille Tider, hvor man ofte bedst kan høre Herrens Røst (se Job 33, 15—16), syntes jeg, at det blev sagt til mig, at jeg selv skulde tage fat; men det lød ogsaa til mig, at jeg ikke skulde frygte, *Sagen var fra Herren*, han vilde bane Vej og ikke lade mig blive til Skamme; det skulde lykkes.

Og Herren har holdt sit Ord, aldrig et Øjeblik svigtet. Først skulde vi jo at se at finde en Læge, en troende Læge, der kunde tage en Del af Ledelsen. Og Manden kom, Herren havde forud beredt ham. Det blev Dr. *Johs. Hoff*, hvis Hjerte brændte for Sagen. — Saa var det jo om at finde det rette *Sted* at lægge en Diakonskole paa. Vi var just ved den Tid i en Periode (lige efter Verdenskrigens Ophør), hvor der ikke byggedes, Boligforholdene var ret fortvivlede, intet var ledigt. Men Herren viste Vej; en *Husholdningsskole* i Aarhus, lige ved Marselisborg Skov og Strand, lige ud for Sporvognens Endestation, blev udbudt til Salg. Den egnede sig udmærket med sine mange Værelser og gode Lokaler. Vi vovede at købe. Prisen var høj: 125,000 Kroner. Og den Dag, Købekontrakten blev

underskreven (i Marts), havde vi kun 2000 af de 40,000 Kroner, der skulde udbetales ved Skødets Udstedelse i Juni Termin. Jeg følte mig ude paa Dybet, nu gjaldt det at tro. Men stadigt lød det for mig, det Ord fra Herren: Du skal ikke frygte, Sagen er fra mig. Saa fik jeg den

Indre Missions Diakonhøjskole i Aarhus.

Tanke, ogsaa den var fra Herren, at jeg gennem Missions-tidende skulde bede 400 Venner i Landet om hver at give 100 Kroner snarest muligt. Og da jeg Aftenen før Juni Termin talte op, hvor mange der havde sendt 100 Kroner, var det 397. Saa var der nogle mindre Gaver, saa de 40,000 var rede. Hvor var det en herlig Oplevelse, særligt for mig!

Og saa var det jo om at gøre at faa udløst de bundne Kræfter blandt vore unge, faa det unge Mandskab til at melde sig til Tjenesten. Ogsaa de kom. Vi fik et godt Førstehold paa over en Snes unge Mænd, hvoraf de allerfleste har vist sig brugbare for Diakontjeneste af for-

skellig Art. Det første Aar, hvor vi skulde gøre vore første Erfaringer om, hvorledes Diakonuddannelsen skulde ledes, boede Dr. Hoff og jeg paa Skolen. Jeg fik Lov til at lade en af vore gode amerikanske Præstevener (fra »Den forenede Kirke« i U. S. A.), der var kommen hjem, vikariere for mig i Gjern-Skannerup fra Efteraaret 1920 til Efteraaret 1921. Saa vendte jeg tilbage igen, da det viste sig, at een Forstanderfamilie var nok. Siden har Dr. Hoff ført Arbejdet videre under Herrens Velsignelse. I en Aarrække tog jeg hver Uge ind til Aarhus og havde Religionstimerne paa Skolen. Ligeledes rejste jeg en Del for Sagen. Mange hjælper os ogsaa med at sælge vor aarlige Julebog.

Indre Missions Diakonskole er nu statsanerkendt som en Højskole. En yngre Præst, Pastor *Th. Madsen*, hjælper nu Dr. Hoff i det daglige Arbejde. Jeg er fremdeles Formand i Udvalget og har saaledes Lejlighed til paa nært Hold at følge Diakonskolens Vækst og glæder mig inderligt ved stadigt at skue Herrens Naadehaand i det hele. Sandelig, han har altid hjulpet, baaret igennem Vanskelighederne, sørget for os aandeligt og timeligt. Og til Herrens Venner vil jeg med hjertelig Tak sige: Bliv ved at slaa Kreds om Indre Missions Diakonhøjskole i Aarhus! Nu, da jeg skriver disse Linier, har vi allerede 65 fuldt uddannede Diakoner ude i mangehaande Tjeneste for Herren (en virker blandt spedalske i Santalistan), og Tallet 100 vil snart være naaet, naar de nuværende Elever kommer ud. Dr. Hoff har foruden den daglige Ledelse af Diakonhøjskolen (sammen med Pastor Madsen) faaet Naade til at rejse et Hjem for uheldredeligt syge et lille Stykke fra Diakonskolen. Mellem dette Hjem (»Stefanshjemmet« hedder det) og Diakonhøjskolen er der en levende, daglig Forbindelse. »Herren har gjort store Ting imod os«, det har Dr. Hoff og jeg atter og atter maattet udtale for hinanden med Tak til Gud i det dyrebare Jesusnavn, naar vi saa Herrens naadefulde

Haand i stort og smaat. Æren er Herrens alene, Glæden vor. Maatte Tonen: »Kron ham, kron ham, kron ham, Himlens Kongesøn« altid blive ved at klinge gennem Diakonarbejdet, saa vil Naaden ovenfra ogsaa vedblive.

De 12 Aars Ophold i Gjern blev saaledes delt i tvende Ophold, først de 6, saa kom det ene Aar i Aarhus, og derefter var jeg der saa igen 5 Aar. Men Gjern-Skannerup fik et direkte Udbytte af Diakonsagen til en Slags Erstatning, fordi deres Præst havde lagt noget af sin Kraft og sit Arbejde ind paa Diakonsagen. Og denne Erstatning bestod i, at en af Diakonerne fra Indre Missions Diakonskole flyttede til Gjern og oprettede et *kristeligt Hvilehjem* for svage og gamle. Dette Hjem fik hurtigt Brug for mere Plads, og Diakonen fik saa Frimodighed til at købe *Hotellet* i Gjern, saa dette blev »omvendt« fra at være et Sted, hvor adskilligt Drikkeri havde sin Gang, til et Hjem, hvor Kristi Ord er kommen til at bo rigeligt. Ofte havde vi, Venner i Herren sammen med mig, overvejet, om man dog ikke kunde faa *Hotellet* købt og omdannet til »Missionshotel« eller lignende. Men vi magtede det ikke. Og saa skete det, vi ønskede, i Herrens Time paa denne gode, ja allerbedste Maade, til Velsignelse ogsaa for Gjern.

Meget skønt og godt oplevede vi i disse Aar i Gjern-Skannerup. Der var saa hyggeligt i den lille By i Dalens Skød, nær Aa og Skov. Endog i Afrika havde Gjern Præstegaard sine Velyndere. Det eneste Sted i vid Omkreds, hvor der stadigt kom Storke i den nu saa storkefattige Tid, var Gjern Præstegaards Lade. Saa vidste vi, at Vaaren var nær, naar Storkene kom hjem fra Afrika og begyndte at reparere Reden til Sommerbolig. Hele Byen fulgte med Interesse Storkenes Ankomst og Færden Sommeren igennem. Og var der hyggeligt i Gjern paa den Maade, var der ogsaa aandeligt set meget at glædes ved. Selvfølgelig ogsaa meget mørkt, Modstand

mod Guds Rige paa mange Maader; men Herren var med, mange gode Stunder havde vi ogsaa i Præstegaarden. Særligt ved det maanedlige Fællesmøde i Præstegaarden, hvor der samledes Venner fra hele Pastoratet, smagte vi Samfundsglæden og delte med hverandre ogsaa Glæden over Guds Riges Arbejde i Kina og Indien gennem D. M. S.

I den »spanske Syges« Tid kom der Dødsbud ogsaa til vor Børnekreds. Vor ældste Søn blev taget bort. Men Herren gjorde Dødslejet velsignet, og fra dette Dødsfald udgik der Velsignelse til hele vort Hjem. »Gud skal alting mage, som den gamle Drage mægtigt overvandt«, synger vi jo i Salmen, og fremdeles: »fører han end sine gennem Kors og Pine underlig iblandt«.

Et skønt Minde om Herrens Sejr over Mørkets Kræfter fik jeg i den sidste Tid af mit Gjern-Ophold ved en troende Vens Dødsleje. Han havde længe været syg af Kræft. Det var, da jeg sidste Gang var hos ham, han paa mit Spørgsmaal om, hvorledes han havde det, gav det ejendommelige Svar: »Jeg er i Retten.« Jeg mente først, at han talte i Vildelse, men det var ikke saa. Han føjede til: »De anklager mig fra alle Sider, og der er nok at tage af. De prøver paa at skille *mit Navn fra Jesu Blod, men de kan ikke.*«

Ja, da forstod jeg Stillingen. Det var Mørkets Fyrste, »vore Brødrers Anklager« (Aab. 12, 10), og hans onde Aander, der søgte at røve Frimodigheden fra vor Ven ved at minde ham om de mange Synder. »Der er nok at tage af.« Det Ord fra vor Ven har nok Ærinde til os alle. Der er nok af mørke Minder. Men Anklageren fortier Naaden i Jesu Blod. »De prøver paa at skille mit Navn fra Jesu Blod.« Hvor var det et dybt Ord! »*Men de kan ikke.*« Hvor var det godt, at det Ord kom med. Saaledes vidner jo ogsaa Paulus: »Jeg er vis paa, at intet skal

kunne skille os fra Guds Kærlighed i Kristus Jesus, vor Herre.« »Men de kan ikke«, det var et Sejrsord fra vor døende Ven. »O holder eder tæt til Jesu Blod og Vunder, saa ligger Satan under med al sin Magt og Ret.«

Ja, den Kamp mellem Lys og Mørke, mellem Jesu Blods Naade og Satans Angreb, den mødte vi ogsaa i Gjern-Skannerup som alle de andre Steder. Men vi erfarede ogsaa der, at Gud giver Sejr ved vor Herre Jesus Kristus. Herren lade sit Rige vinde stadigt flere Sejre, ogsaa i Gjern-Skannerup! Blot Guds Børns Hjerter staa sammensmeltede i Herren, paa Vagt og i Bøn, paa de ydmyge Steder, saa er vi under Forjættelsen.

Det sidste Kapitel.

Den 28. Juni 1926 fyldte jeg 70 Aar, og fra 1. Juli havde jeg — i Henhold til Bestemmelsen, at man falder for Aldersgrænsen, naar man fylder de 70 Aar — faaet bevilget min Afsked i Naade og med Pension. Saa var jeg »*emeritus*«, hvilket latinske Ord betyder: »Udtjent«. Saa længe Herren forunder os nogle Kræfter endnu, behøver et troende Menneske dog ikke at føle sig som »udtjent«; for en troende Præst er der nok at tage fat paa. Men alligevel føles det som et Savn, naar man ikke længere har sin præstelige Embedsgerning. Man opdager, at selv om man undertiden som Embedsmand kunde stønne eller sukke lidt under »Dagens Byrde og Hede«, under Arbejdet med de mange Sjæle, baade de velvillige og de uvillige, saa var der alligevel i den beskikkede Gerning en stor Hjælp fra Herren til at holde os vaagne og i Bøn. Man *skulde* jo arbejde med Ordet, *skulde* færdes ude i Sjælepleje, *skulde* have med Konfirmander at gøre og saa meget andet, der drev ind til Herren i Bøn om Aandens Hjælp. Naar man tager Afsked fra denne faste Gerning, gør man vel i at bede Herren meget om, at man ikke skal sløves i sit Trosliv, fordi nu denne gamle, kendte og prøvede Drivkraft ikke mere er til Stede paa den Maade. Men efter min Erfaring er det alligevel i sin Orden at faa sit Arbejde formindsket, naar man naar 70 Aars Alderen. Det stemmer da med Ordet i den 90. Salme (Mose Bøn): »Vore Aars Dage, de er halvfjerdssindstve Aar.« Har vi naaet den Alder, tør vi

efter Ordet her ikke længere forvente at være i Besiddelse af vor fulde Arbejdskraft. Ja, der er Undtagelser. Moses selv var jo en kraftig Undtagelse i saa Henseende. Han føjer jo da ogsaa til: »og er der Styrke, firsindstyve Aar.« Vi siger Tak for de Herrens Tjenere, der kan holde ud i Kraft trods de mange Aar. Men det normale er alligevel de 70 Aar.

Lægger vi da vor »Alders Efteraar« for Herrens Fødder, har han Arbejde nok til os, afpasset efter de færre Kræfter. Det gaar ikke godt, dersom man betragter dette at blive pensioneret som ensbetydende med at sætte sig »i Lænestolen« og drive Tiden bort. Nej, det gælder endnu: »Hvad du evner, kast af i det nærmeste Krav!« Blot Hjertet begærer at tjene fremdeles, skal vor barmhjertige Herre nok lægge Arbejde hen til os, maaske paa det Sted, vi flytter til, naar vi rykker ud af Præstegaardens lune Rede, maaske paa anden Vis.

Svært er det for mangen gammel Præst at finde et nyt Hjemsted paa sine gamle Dage. Det kan falde saare svært at maatte forlade Hjem og Gerning. Men Opbrudet minder om, at et andet, endnu langt større Opbrud forestaar, og paa den Maade kan Opbrudet fra Præstegaarden og Tjenesten der ogsaa blive til gavnlig Paamindelse.

Hvor skal man flytte hen? Ja, det Spørgsmaal kan ofte volde Vanskelighed. Men vi troende Mennesker har jo en naadefuld Gud og Fader ved Jesus Kristus, vor Herre. Og saa siger vi: »Hvor Gud mig fører, gaar jeg glad, Han, ikke jeg, skal raade.« Og vi har Forjættelsen fra Esajas 48, 17: »Jeg er Herren din Gud, som lærer dig, hvad nyttigt er, og som fører dig paa Vejen, som du skal gaa.« En stor Naade er det, naar Præsten endnu har sin Hustru og hun ham. Saa bliver det lettere at danne sit Alderdomshjem. Vi har faaet et dejligt Hjem i *Langaa*, ikke saa langt fra Gjern, i passende Afstand, et sollyst Hjem, lige op til en dejlig, stor Granskov. Ogsaa der har vi fundet Venner i Herren.

Med Hensyn til *Arbejde* har det for mig været forholdsvis let at faa Tiden udfyldt — til Velsignelse for mig selv.

Meget Arbejde var jeg paa Forhaand knyttet til, særligt i Indre Missions Tjeneste. Og saa gav Herren mig *i stor Naade og Barmhertighed* endnu et nyt skriftligt Arbejde at sysle med, til stor aandelig Velsignelse for mig selv og til Glæde ogsaa for andre, som jeg har faaet mange Vidnesbyrd om. Det var i en af de stille Natte-timer, at en Tanke, jeg oftere før havde syslet med, trængte sig stærkt ind paa mig, nemlig dette at prøve at give Gudsfolket i Danmark en Haandsrækning til at faa læst Bibelen som Helhed. Altsaa at maatte være Fører for saa mange, som vilde være med paa en Vandring ad Bibelens Stier, saa vi kunde naa igennem. De fleste Gudsbørn læser vel nærmest kun visse Dele af Bibelen, det ny Testamente selvfølgelig og saa maaske Davids Salmer og lidt mere, men hvor faa øser Vand med Glæde af *alle* Bibelens Bøger? Ja, jeg havde jo faaet Lov at udarbejde Bibelværket »Fra Guldgruben«, men ved den Tid var ogsaa 2. Udgave just udsolgt, og her var Opgaven lidt anderledes, nemlig at faa ydet en Haandsrækning til virkelig at faa læst Bibelen i sin Helhed. Det klarede sig for mig, at et kort, vejledende Ord til hver Dags Bibeltekst vilde være den rette Hjælp ved Læsningen. Og Navnet, Titelen, under hvilket dette Bibelarbejde skulde frem, blev ogsaa givet mig, nemlig »*Fra Dag til Dag*« (i Henhold til Ordet fra Salme 68, 20: »Lovet være Herren fra Dag til Dag«).

Dette Hjælpearbejde sigter paa den *enkeltes* daglige Læsning i Skriften, *ikke* paa Fællesandagt som min Andagtsbog »Ved Gry og ved Kvæld«.

Med bævende Hjerte begyndte jeg paa dette nye Bibelarbejde. At det for mig selv kunde blive en vældig Hjælp i mit Trosliv, saaledes endnu en Gang at faa Lov at fordybe mig i min Bibel, det forstod jeg nok. Og at der var

Trang til en saadan Haandsrækning for Herrens Venner, forstod jeg ogsaa. Men vilde det lykkes? — Jeg syntes, Herren kaldte, og saa vovede jeg at gaa frem.

Kærligt og naadefuldt har Herren stadfæstet hidindtil, at Tanken var udgaaet fra ham. Over 10,000 Venner er med paa denne Bibelvandring. Og naar jeg (særlig i mine Formiddagstimer) sysler under Bøn med dette dejlige Arbejde, har jeg saa tydeligt mærket Herrens Aands naadige Velsignelse. Hvor er Bibelordet dog herligt og rigt! Om jeg faar Lov at fuldføre dette Arbejde, ved jeg jo ikke. Men vi er da nu naaet igennem en Del mere end Halvdelen af Bibelen.

Se, det var en dejlig Gave og Opgave endnu paa de gamle Dage. Men »Dag er ej saa travl og lang, Aftenstund dog kommer«. Jeg vil bede med hine to fra Emmaus: »Bliv hos os, Mester, Dagen hælder.« En Søster, jeg har, holder ikke saa meget af, at jeg siger: »Det lakker mod Aften.« Hun vil, at jeg skal sige: »Det gryer mod Dag.« Og det er jo sandt. Vel er der en Aftenstund at se ind i, men saa kommer »den frydefulde Dag med Fromme, paa hvilken alt saa vel i Lag skal komme«.

Vi gamle føler stærkt, at det er en underlig Opløsningstid, vi lever i. Naar vi giver Agt paa, hvad der sker, særlig i Rusland og ud fra Rusland, den aldeles dæmoniske Iver og onde Kraft, hvormed Kampen føres mod Herren vor Gud og hans Salvende, mod alle Guds Riges Venner, naar vi ser paa den Slægt, som der vokser op fyldt med Had og Foragt overfor al Religion, da har vi et slaaende Billede paa Antikristens Tider. Skriftens Tale derom er i Sandhed derved bleven tydeliggjort som aldrig før. Og vi forstaaer Ordet i Joh. Aab. Kap. 6, 9—11 om Martyrernes Raab: »Hvor længe?« og hvad der blev svaret dem, at de skulde »hvile endnu en liden Tid, indtil ogsaa Tallet paa deres Medtjenere og deres Brødre blev fuldt, hvilke skulde ihjelslaaes ligesom de«. I Armenien og Rusland har vi jo set en Kristenforfølgelse maaske

større end nogensinde før i Kirkens Historie. Det bærer mod Midnatsmørket, men saa kommer ogsaa *Brudgommen Jesus*. Vi forstaar i vor Tid ret Herrens Ord (Lukas 18, 8): »Mon Menneskesønnen, naar han kommer, vil finde Troen paa Jorden?« Men »Dødsrigets Porte skal ej faa Overhaand over Kristi Menighed«, Herrens hellige skal erfare, at som Dagene bliver, skal ogsaa Styrken være; Herren vil besegle sit Folk med Helligaandens Kraft, saa den korte Trængsel kan blive overvunden. »Han kommer, ja han kommer at dæmpe al din Ve og gør en liflig Sommer af al din Trængsels Sne«; det vil vi tilraabe de Slægter, der følger efter os. »Trofast er Gud, som ikke vil tillade, at I fristes over Evne, men som sammen med Fristelsen vil skabe ogsaa Udgangen af den, for at I maa kunne udholde den« (1. Kor. 10, 13).

Naar jeg nu slutter dette Taknemmelighedens Tilbageblik over mange Naadeaar, maa jeg sige, som en gammel Mand i N. Nissum sagde, da han var bleven omvendt: »Det er mer end meget.« Det var en gammel Veteran fra 1848, der strakte Gevær for Himlens Kongesøn. Lige op til sin høje Alderdom havde han været en Modstander, saa vaagnede han op, gik i henvend to Aar i dyb Syndenød, men fik saa fat paa Ordet om Frelsen i Jesus, blev et lykkeligt, glad, bekendende Guds Barn. Da jeg tog Afsked med ham ved min Afrejse fra N. Nissum, sagde jeg: »Det var endda meget, at De kom med paa Himmelvejen, saa gammel De var bleven i Verden.« Da svarede han med Glædestaarer i Øjet: »*Det var mere end meget.*« Saaledes synger vi jo: »Jesus, det er *mer end meget*, at jeg dig til Gave fik.«

Og naar saa mit Jordelivs sidste Kapitel slutter, saa vil Herren i Barmhjertighed hjælpe mig til at slutte ogsaa det sidste Kapitel paa samme Maade som de andre Kapitler med en inderlig *Tak* for Naade over Naade. »Min Jesus, du er trofast *da som før* og lukker op mig Templets skønne Dør.«

»Men ham, som formaar over alle Ting at gøre langt ud over det, som vi beder eller forstaar, efter den Magt, som er virksom i os, **Ham** være Ære i Menigheden og i Kristus Jesus igennem alle Slægterne i Evighedernes Evigheder! Amen.«

Dette Ord (Efes. 3, 20—21) har jeg bedt mine kære i sin Tid sætte paa min Gravsten som endnu et Vidnesbyrd om min Tak for Naade over Naade mod en fattig Synder.

